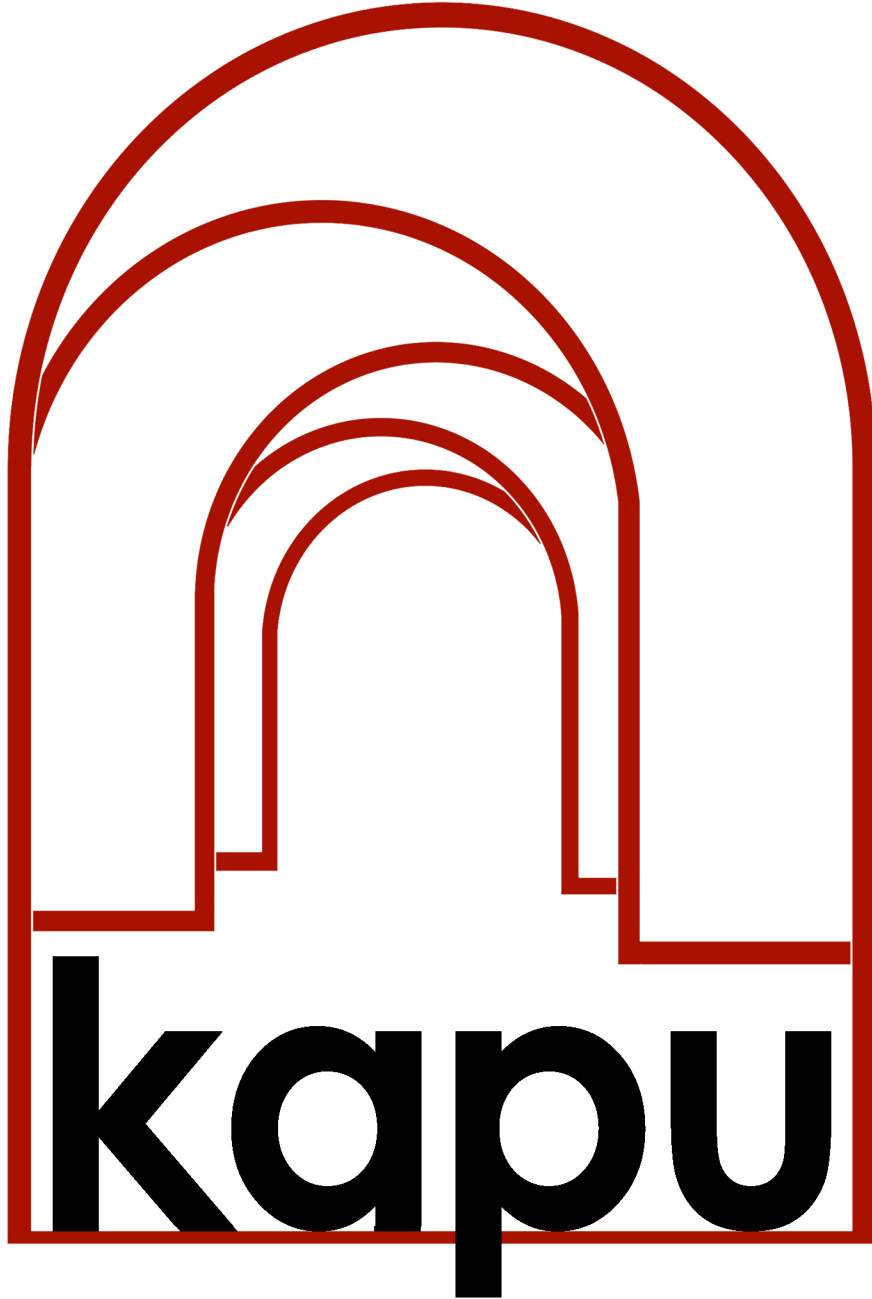

TRAKYA JOURNAL OF ARCHITECTURE AND DESIGN

TRAKYA MİMARLIK VE TASARIM DERGİSİ

Volume: 4 - Issue: 2 December 2024

Cilt: 4 - Sayı: 2 Aralık 2024

E-ISSN: 2822 -2423

KAPU

**Trakya Journal of
Architecture and Design**

Volume: 4 Issue: 2 December 2024

**Trakya Mimarlık ve
Tasarım Dergisi**

Cilt: 4 Sayı: 2 Aralık 2024

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kapu>

kapu@trakya.edu.tr

e-ISSN : 2822 -2423

YAYIN KURULU / JOURNAL BOARDS

Dergi Sahibi / Owner of the Journal

T.Ü Mimarlık Fakültesi adına Dekan
Prof. Dr. Semiha Kartal

Baş Editör / Chief Editör

Prof. Dr. Esmâ Mihlayanlar

Yazı İşleri Müdürü / Editorial Manager

Doç. Dr. R. Duygu Çay

Yardımcı Editörler / Assistant Editors Doç.

Dr. Emel Baylan

Dr. Öğr. Üyesi Aslı Akyıldız

Dr. Öğr. Üyesi Banu Gökmen

Alan Editörleri / Section Editors

Doç. Dr. Fatma Aşlıoğlu

Doç. Dr. Damla Atik

Doç. Dr. Beste Karakaya Aytin

Doç. Dr. Emel Baylan

Doç. Dr. R. Duygu Çay

Doç. Dr. Koray Güler

Doç. Dr. Pınar Kısa Ovalı

Doç. Dr. Gülcan Minsolmaz

Doç. Dr. Gamze Fahriye Pehlivan

Doç. Dr. Filiz Umaroğulları

Dr. Öğr. Üyesi İnci Alkan

Dr. Öğr. Üyesi Selin Arabulan

Dr. Öğr. Üyesi Esin Benian

Dr. Öğr. Üyesi Tülay Canitez

Dr. Öğr. Üyesi Pelin Karaçar

Teknik Yayın Editörleri / Technical Editors

Dr. Öğr. Üyesi Dinçer Aydın

Dr. Öğr. Üyesi Tuba Hatipler Çibik

Arş. Gör. Dr. Melek Özdamar Seyit

BİLİMSEL DANIŞMA KURULU / SCIENTIFIC ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Abdullah Atiyye, Mansouro Üniversitesi, Mısır
Prof. Dr. Albert Fekete, Szent István Üniversitesi, Macaristan
Prof. Dr. Alexander Asanowicz, Bialystok University of Technology, Polonya
Prof. Dr. Anna Grichting, Vermont Üniversitesi, ABD
Prof. Dr. Aliye Senem Deviren, Mustafa Kemal Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ayşe Gülçin Küçükkaya, Yeditepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ayşe Nilay Evcil, Beykent Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ayşe Sirel, İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Aysin Sev, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Binumol Tom, Rajiv Gandhi Institute of Technology, Hindistan
Prof. Dr. Cana Bilsel, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Deniz Dokgöz, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Dicle Oğuz, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Evgeni Velez, The State University of Library Studies and Information Technology, Bulgaristan
Prof. Dr. Fani Vavili, Selanik Aristo Üniversitesi, Yunanistan
Prof. Dr. Fehim Huskovic, Cyril and Methodius Üniversitesi- Makedonya
Prof. Dr. Filiz Şenkal Sezer, Uludağ Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Füsün Demirel, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Gül Güneş, Selçuk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. H. Burcu Özgüven, Trakya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hatice Umut Tuğlu Karşı, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hasan Fırat Diker, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hülya Kuş, İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hülya Turgut, Özyeğin Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İlkey Koman, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İlder Büyükdıgan, Maltepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kağan Günçe, Doğu Akdeniz Üniversitesi, KKTC
Prof. Dr. Khaled Tadmori, Lebanese Üniversitesi, Lebanon
Prof. Dr. Marcello Scalzo, Floransa Üniversitesi, İtalya
Prof. Dr. M. Zühre Yıldırım, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mine Tanaç Zeren, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nevnihal Erdoğan, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nilgün Görür Tamer, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Özgür Mehmet Ediz, Uludağ Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Polyxeni Mantzou, Democritus Üniversitesi, Yunanistan
Prof. Dr. Sabit Oymael, Arel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Seden Acun Özgünler, İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Sennur Akansel, Trakya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Türkan Göksal Özbalta, Ege Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Tülay Cengiz Taşlı, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Yusuf Yıldız, Balıkesir Üniversitesi, Türkiye
Emer. Prof. Nikolas Lianos, Democritus Üniversitesi, Yunanistan
Emer. Prof. Kyriaki Tsoukala, Selanik Aristo Üniversitesi, Yunanistan
Doç. Dr. Cristian Blidariu, Politehnica University of Timisoara, Romanya
Doç. Dr. Elena Dimitrova, University of Architecture Civil Engineering and Geodesy, Bulgaristan
Doç. Dr. Fatma Gül Öztürk Büke, Çankaya Üniversitesi
Doç. Dr. Manolya Kavakli, Macquarie Üniversitesi, Avustralya
Dr. Bekim Çeko, University of Business and Technology/UBT, Kosova
Dr. Diana Belci, Politehnica University of Timisoara, Romanya
Dr. Alice Tavares Costa, Averio Üniversitesi, Portekiz

Dizgi / Design

Doç. Dr. R. Duygu Çay

Kapak Tasarım / Cover Design

Doç. Dr. Arif Mısırlı

İletişim Bilgisi / Contact Information

Adres: Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Makedonya Yerleşkesi 22100 Edirne / TÜRKİYE

Web site: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kapu>

E-mail : kapu@trakya.edu.tr

Tel: +90(284) 225 69 92

EDİTÖRDEN

Kapu Trakya Mimarlık ve Tasarım Dergisinin Değerli Okuyucuları

Kentsel tasarım, mimari miras koruma, mimari tasarım, mimari tarih, teori ve eleştiri konularında çalışmalarını içeren yeni sayımızı sizlerle paylaşmaktan memnuniyet duyuyoruz. 2024 yılını ve 7. sayımızı geride bırakırken dergimize ilgi gösteren araştırmacılara süreçte görev alan editör, hakem ve danışma kurulumuza çok teşekkür ediyorum.

Mimarlık, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı ve şehir bölge planlama alanlarında özgün çalışmalarını paylaşacağımız yeni sayılarımızda ve yepyeni heyecanları karşılayacağımız 2025 yılının sağlık ve başarı getirmesini dilerim.

Her sayıda olduğu gibi özveriyle çalışan yayın ekibime sonsuz teşekkürler.

Yayın Kurulu Adına

Prof. Dr. Esmâ MIHLAYANLAR

FROM THE EDITOR

Dear Readers, of Kapu /Trakya Journal of Architecture and Design

We are pleased to share with you our new issue, which includes studies on urban design, architectural heritage protection, architectural design, architectural history, theory and criticism. As we leave the year 2024 and our 7th issue behind, I would like to thank the researchers who showed interest in our journal and our editor, referee and advisory board who took part in the process.

May 2025 bring health and success to all of us. Let's look forward to sharing original works in architecture, interior architecture, landscape architecture, and urban and regional planning, while welcoming new inspirations and opportunities in our upcoming issues.

Endless thanks to my editorial team who worked devotedly, as in every issue.

On behalf of the Editorial Board

Prof. Dr. Esmâ MIHLAYANLAR

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

TARİHİ ÇEVREDE SIRA DIŞI ÇAĞDAŞ EKLER: SANATSAL VE ESTETİK BİR İNCELEME	
Ahmet KURNAZ, Serhat ANIKTAR	83-105
ANALYSIS OF SPATIAL TRANSFORMATION IN THE CONTEXT OF URBAN MEMORY: THE CASE OF SIVAS CITY	
Dilara Merve KELKİT, Ayşen ÇELEN ÖZTÜRK	106-129
THE EFFECT OF COLORS IN TILES USED IN SELJUK ARCHITECTURE ON SPATIAL PERCEPTION: THE EXAMPLE OF SIVAS GÖK MEDRESE	
Belis ÖZTÜRK	130-138
'THE FOUNTAINHEAD' FİLMİ VE 'MİMAR OLMAK' ÜZERİNE BİR İNCELEME	
Efruz Yarennur SADİ, Nevnihal ERDOĞAN	139-149
PARAZİT MİMARİ PERSPEKTİFİNDE DANİEL LİBESKİND'İN MÜZE YAPILARININ İNCELENMESİ	
Kübra SUSAM , Reyhan ÇETİN	150-171
ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE DİJİTALLEŞMENİN FİZİKSEL MEKÂNA ETKİSİ	
Özge DEVAL	172-183

TARİHİ ÇEVREDE SIRA DIŞI ÇAĞDAŞ EKLER: SANATSAL VE ESTETİK BİR İNCELEME

Ahmet KURNAZ¹ , Serhat ANIKTAR²

¹ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

² İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

ÖZET

Bu makale, tarihi çevrelerde gerçekleştirilen sıra dışı çağdaş eklerin estetik, işlevsel ve sanatsal etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Berlin Yahudi Müzesi, CaixaForum Madrid ve The Museum Hotel Antakya gibi uluslararası düzeyde tanınmış örnekler üzerinden, çağdaş mimarlık ve tarihi yapılar arasındaki dinamik etkileşim analiz edilmiştir. Çalışmada çoklu durum çalışması yöntemi kullanılarak, literatür taraması ve görsel analizlerle yapılar arasındaki estetik uyum ve çatışmalar incelenmiştir. Tarihi yapıların kimliğine saygı gösterilerek yapılan sıra dışı çağdaş ekler, mekânsal deneyimi zenginleştirmiş ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğine katkıda bulunmuştur. Elde edilen bulgular, bu tür eklerin yalnızca tarihi yapıların korunmasına değil, aynı zamanda kentlerin ekonomik ve kültürel canlılığına da katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Makale ayrıca, çağdaş mimarlığın sanatsal yaklaşımlarının, tarihi dokularla nasıl entegre edildiğini ve bu entegrasyonun, toplum üzerindeki etkilerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Sonuç olarak, tarihi çevrelerdeki sıra dışı çağdaş eklerin, geçmiş ve gelecek arasında estetik bir köprü kurarak, mekânların çok katmanlı tarihini görünür kılmada önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi çevre, çağdaş ekler, estetik, mimarlık, kültürel miras.

EXTRAORDINARY CONTEMPORARY ADDITIONS IN HISTORICAL ENVIRONMENTS: AN ARTISTIC AND AESTHETIC ANALYSIS

ABSTRACT

This article provides a comprehensive analysis of the aesthetic, functional, and artistic impacts of extraordinary contemporary additions in historical environments. Through internationally renowned examples such as the Berlin Jewish Museum, CaixaForum Madrid, and The Museum Hotel Antakya, the dynamic interaction between contemporary architecture and historical structures is examined. The study employs a multiple case study method, utilizing literature review and visual analyses to explore the aesthetic harmony and contrasts between these additions and their historical counterparts. These extraordinary contemporary additions respect the identity of historical buildings while enriching the spatial experience and contributing to the sustainability of cultural heritage. The findings reveal that such additions not only play a crucial role in preserving historical structures but also enhance the economic and cultural vibrancy of cities. The article also critically assesses how artistic approaches in contemporary architecture integrate with historical settings and their broader societal impacts. In conclusion, the study highlights how extraordinary contemporary additions act as aesthetic bridges between the past and future, making the multilayered history of spaces visible and accessible.

Keywords: Historical environment, contemporary additions, aesthetics, architecture, cultural heritage.

Sorumlu Yazar : Ahmet Kurnaz

Makale Geliş Tarihi : 21.10.2024

Makale Kabul Tarihi : 05.12.2024

DOI : 10.70370/kapu.1570044

Makale Künye Bilgisi : Kurnaz, A., & Anıktar, S. (2024). Tarihi çevrede sıra dışı çağdaş ekler: Sanatsal ve estetik bir inceleme. *KAPU Trakya Journal of Architecture and Design*, 4(2), 83-105.

1. GİRİŞ

Mimarlık, insanlığın en eski ifade biçimlerinden biri olarak hem teknik bir disiplin hem de estetik ve sanatsal bir anlatım aracıdır. Bir yapının mimari değeri, sadece işlevselliği veya yapısal özellikleriyle değil, aynı zamanda estetik, kültürel ve sanatsal ifadeleriyle belirlenir. Bir tuğla yığını, bir tarlada veya şantiyede sıradan bir yapı malzemesi olarak algılanırken, bir sanat galerisinde sanatçının yorumuyla sergilendiğinde farklı bir anlam ve değer kazanır. Bu örnek, mimarideki sıradan ile sıra dışı arasındaki farkın, bağlam ve algıyla ne kadar ilişkili olduğunu göstermektedir. Peki, mimaride sıradan olanla sıra dışı olanı ayırt eden nedir?

Tarihi çevrelerde gerçekleştirilen mimari müdahaleler, özellikle çağdaş ekler, bu sorunun yanıtını ararken önemli bir alan oluşturur. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, tarihi yapılara çağdaş ekler yapma eğilimi, bir kentsel koruma stratejisi ve mimari ilke olarak gelişmiştir. Bu eğilim, sadece mevcut yapıları korumakla kalmaz, aynı zamanda onlara yeni işlevler ve anlamlar yükleyerek, çağdaş mimarlığın estetik ve sanatsal yaklaşımlarını tarihi dokuya bütünleştirir.

Bu makale, mevcut tarihi çevrelerin kültür odaklı yeniden kullanımında bir strateji olarak sıra dışı çağdaş eklerin potansiyelini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Sıra dışı çağdaş eklerle yeniden işlevlendirilen yapı çevrelerin tarihi, sanatsal veya kültürel değerleri, kullanıcı ve ziyaretçilere nasıl aktarılabilir? Bu soru çerçevesinde, sıra dışı çağdaş eklerin yerel ve bölgesel çevrelerin çekiciliğini ve imajını oluşturmadaki rolü, fikirlerin etkileşimi ve bir bölgenin küresel ağlara entegrasyonu tartışılmaktadır (Traska, 2007; Heidenreich ve Plaza, 2015).

Koruma ve yeniden işlevlendirme kavramları, tarihi çevreye çağdaş ek yapımıyla ilgili yaklaşımlar ve yapılara uygulanan müdahale yöntemleri, çalışma kapsamında incelenmiştir. Özellikle tarihi çevrede ek yapı birleşim tipolojilerine değinilerek, eski ve yeni arasındaki ilişkinin mimari ve sanatsal perspektiften nasıl kurgulandığı ele alınmıştır. Bu bağlamda, çağdaş eklerin mimari tasarımındaki sanatsal yaklaşımlar, kullanılan malzemelerin ve formların estetik etkileri, görsel sanatlarla ilişkisi ve mekânsal anlatımları üzerinde durulmuştur.

Tarihi çevrelerde yapılan sıra dışı çağdaş ekler, sadece işlevsel bir gerekliliği karşılamakla kalmaz, aynı zamanda estetik ve sanatsal bir ifade sunar. Michel Foucault'nun heterotopya kavramı çerçevesinde bakılırsa, sıra dışı çağdaş ekler farklı zaman ve mekân katmanlarını bir araya getirerek kullanıcıya yeni deneyimler sunar (Foucault, 1986). Bu ekler, heykelsi formları, yenilikçi malzeme kullanımları ve metaforik anlatımlarıyla dikkat çekerek, mimarlığın görsel sanatlarla kesiştiği noktada yer alır.

Bu çalışma, Berlin Yahudi Müzesi, CaixaForum Madrid ve The Museum Hotel Antakya gibi uluslararası örnekler üzerinden, sıra dışı çağdaş eklentilerin estetik ve sanatsal yaklaşımlarını analiz etmektedir. Bu yapılar, mimari tasarımın güncel yaklaşımlarını yansıtarak, tarihi yapıların kimliğiyle çağdaş mimarlığı bir araya getirir. Eski ve yeni arasındaki kontrastı net bir şekilde yansıtan bu örnekler, görsel sanatlar bağlamında değerlendirilebilen, mekânsal kompozisyon ve estetik bütünlükleriyle öne çıkmaktadır.

Çalışmanın amacı, tarihi çevrelerdeki sıra dışı çağdaş eklerin, kültürel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesi bağlamında estetik ve sanatsal etkilerini ortaya koymaktır. Böylece, mimarlık ve sanat tarihi disiplinleri arasında bir köprü kurarak, kültürel mirasın korunması ve çağdaş mimarlığın entegrasyonu konusunda yeni perspektifler sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu eklerin toplumsal ve kültürel etkileri, eleştirel bir perspektifle değerlendirilecektir.

Yapıların iki dönemi arasındaki ilişkinin izlenebilmesi ve estetik değerlerinin anlaşılabilmesi amacıyla, her iki döneme ait çizimler ve fotoğraflar eklenmiştir. Bu görsel materyaller, mimari tasarımın estetik ve sanatsal boyutlarını daha derinlemesine incelemeyi mümkün kılmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma, tarihi çevrelerde yapılan sıra dışı çağdaş eklerin, mimarlık ve sanat tarihi bağlamında estetik ve sanatsal değerlerini vurgulayarak, literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. YENİDEN İŞLEVLENDİRME VE EK YAPI

Mimari mirasın korunması, tarihi yapıların bozulmaya ve nihai olarak yıkılmaya karşı korunmasını, gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen kapsamlı bir eylemdir. Bu süreç, yalnızca fiziksel yapıların muhafazasını değil, aynı zamanda onların tarihi, kültürel ve sanatsal değerlerinin sürdürülmesini içerir.

Yeniden işlevlendirme, tarihi ve kültürel mirasın korunmasında temel stratejilerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, tarihi yapıların ve çevrelerin çağdaş yaşamın bir parçası haline getirilmesini, böylece sürdürülebilirliğin sağlanmasını amaçlar (Ahunbay, 2019).

Yeniden işlevlendirme, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliğe de katkı sağlamaktadır. Yeni bir yapı inşa etmek yerine mevcut bir yapının dönüştürülmesi, enerji ve malzeme tasarrufu sağlar (Bullen ve Love, 2011). Bu süreç, kültürel mirasın korunmasının yanı sıra, çevreye zararlı etkilerin azaltılmasına da hizmet eder. Ayrıca, yeniden işlevlendirme, tarihi yapıların ekonomik değerini artırarak yerel ekonomilere katkıda bulunur (Shiplely vd., 2006).

Yeniden işlevlendirilen alanlar, buldukları bölgede sembolik bir değer kazanır ve kültürel çekim merkezi haline gelirler. Örneğin, eski bir endüstriyel yapının kültür merkezine dönüştürülmesi, bölgenin sosyal ve ekonomik canlanmasına katkı sağlayabilir (Langston, 2005). Bununla birlikte, tarihi yapıların yeni işlevlerine uyum sağlaması ve günümüz gereksinimlerini karşılayabilmesi için bazı eklemelere ihtiyaç duyulabilir (Letzter ve Neuman, 2022). Ek, bir yapının veya alanın gereksinimlerine yanıt veremediği durumlarda ortaya çıkan eksiklikleri giderme ve boşlukları doldurma çabasıdır.

Tarihi yapılara ek getirilmesinin temel olarak iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, tarihi yapıların yenilenmesi sürecinde, yapıya verilen yeni işlevlere hizmet edecek ek mekânların gereksinimidir. Örneğin, bir tarihi binanın müzeye dönüştürülmesi durumunda sergi salonları, depolar veya ziyaretçi hizmet alanları gibi yeni mekânlara ihtiyaç duyulabilir. İkincisi ise, hasar görmüş tarihi yapıların eksik veya yıpranmış bölümlerinin estetik, işlevsel veya strüktürel denge açısından bütünlenmesi gerekliliğidir. Bu tür eklemeler, yapının bütünlüğünü ve dayanıklılığını sağlamak amacıyla yapılır.

Bu süreçte modern malzeme ve tekniklerin kullanılmasıyla gerçekleştirilen eklemeler, "çağdaş ek" olarak nitelendirilmektedir. Tarihi çevrede yapılan yeni mimari müdahaleler, geleceğin kültürel mirasını oluştururken mevcut yapıyı canlandırır ve ona yeni bir yaşam kazandırır. Ek ilavesi, erişilebilirlik, yapısal güçlendirme ve sirkülasyon gibi tarihi bina sistemlerini geliştirerek tarihi çevreyi canlandırmaktadır. Ayrıca, var olan tarihi çevrede yapılan yeni ekler hem kültürel hem de ekonomik açıdan sürdürülebilirliği desteklemektedir (Plevoets ve Van Cleempoel, 2019).

Çağdaş eklemeler, tarihi yapıların genişletilmesi ile tarihi binaların önemli değerlerinin vurgulanması arasında bir uzlaşma olarak düşünülebilir. Ekler, geçmiş ve gelecek arasında bir köprü işlevi görerek mekâna yeni anlamlar kazandırmaktadır (Casakin, 2006). Ortaya çıkan yeni yapının artık kendi tarihi vardır ve çevresiyle yeni bir ilişki kurar.

Uluslararası tüzük ve bildirgeler (UNESCO, 1976; ICOMOS, 1964; ICOMOS, 1999; ICOMOS, 2013), eklemeler yapılırken tarihi yapı ile yeni ek arasında görsel bir çelişki yaratılmasını ve böylece orijinal değerlerin vurgulanmasını önermektedir. Yine bu tüzük ve bildirgelere göre yapılacak uygulamalarda dikkat edilmesi gereken temel prensipler şunlardır:

- Ekler, anlaşılabilir ve fark edilir olmalı; yapının mevcut üslubundan farklı, modern malzeme ve teknolojiyle inşa edilmelidir.
- Tarihi yapı ve çevresini detaylı bir biçimde analiz ederek tarihi dokuya ve yapılara en az müdahale eden, eski yapıyı anlayan ve saygı gösteren bir şekilde tasarlanmalıdır.

Bunun yanı sıra, Nara Özgünlük Belgesi (ICOMOS, 1994) ve Burra Tüzüğü (ICOMOS, 2013) gibi uluslararası belgeler, tarihi yapılara ek yapılırken bütünlüğün korunmasının önemine vurgu yapmaktadır. Bu belgeler, tarihi yapıların yeni eklerle birlikte nasıl ele alınması gerektiği konusunda rehberlik etmektedir.

Temel olarak, ekin tasarımı, tarihi yapıya göre yapısal, malzeme ve üslup açısından ayırt edilebilir olmalıdır. Tarihi çevreye çağdaş ek yapımı bağlamında, ekin mimari kompozisyonuna ait malzeme, renk, doku, biçim, oran ve ritim bileşenleri, iki yapı arasındaki görsel ilişkiye hizmet eden kavramlar olarak ortaya çıkar. Bu bileşenler, ekin hem tarihi yapıyla uyum içinde olmasını sağlar hem de kendi çağdaş kimliğini korur.

Tarihi yapılara yapılan eklemeler, farklı tasarım yaklaşımlarıyla ele alınabilir. Douglas (2006), eklerin tasarımında üç temel yaklaşımı belirtir: uyumlu entegrasyon, kontrast yaratan entegrasyon ve bağımsız ekleme. Uyumlu entegrasyonda, ek yapı, tarihi yapıyla uyumlu bir şekilde tasarlanır ve benzer malzeme ve formlar kullanılır. Kontrast yaratan entegrasyonda ise, ek yapı, tarihi yapıyla belirgin bir zıtlık

oluşturarak kendi çağdaş kimliğini vurgular. Bağımsız eklemede ise, ek yapı, tarihi yapıdan ayrılmış bir şekilde konumlandırılır ve iki yapı arasında fiziksel bir bağlantı bulunmaz.

Ölçeğine ve boyutuna bakılmaksızın herhangi bir ekleme, tarihi binayı kaçınılmaz olarak değiştirir ve ona yeni bir anlam katmanı ekler (Letzter, 2022; Yabancı vd., 2019). Tarihi yapıyı korumak ve daha fazla ziyaretçi çekmek için bazı sıra dışı değişiklikler yapmak gerekebilir. Ek tasarımı, binanın anlamsal önemini kendi içinde değiştirebilir; bu strateji, korumanın bir parçası olarak binanın değerlerine daha çağdaş katmanlar ekleyebilir. Bu yaklaşım, tarihi yapıların yalnızca korunması değil, aynı zamanda çağdaş mimarlıkla etkileşime girerek yeni estetik ve işlevsel değerler kazanmasını sağlar (Plevoets ve Van Cleempoel, 2019).

Yeniden işlevlendirmenin ekonomik boyutu da önemlidir. Shipley vd. (2006), tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinin genellikle yeni inşaatlara göre daha ekonomik olduğunu ve toplumsal fayda sağladığını belirtmektedir. Ayrıca, yeniden işlevlendirme projeleri, yerel ekonomiye katkıda bulunur ve istihdam yaratır.

Yeniden işlevlendirme ve ek yapı kavramları, tarihi yapıların korunması ve çağdaş yaşamla bütünleşmesi sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Çağdaş ekler, geçmişin mirasını geleceğe taşıırken, mimarlık ve sanatın estetik değerlerini zenginleştirir ve mekâna yeni anlamlar katar. Bu süreçte, mimarların ve tasarımcıların tarihi yapıların değerlerine saygı göstererek, yenilikçi ve yaratıcı çözümler üretmeleri büyük önem taşımaktadır. Böylece, tarihi çevreler canlılığını korurken, çağdaş mimarlık da kültürel mirasın bir parçası haline gelir.

Ayrıca, yeniden işlevlendirme ve ek yapı tasarımında kullanıcı deneyimi ve fonksiyonellik de kritik öneme sahiptir. Cantell (2005), tarihi yapıların yeni işlevlere uyarlanmasında kullanıcı ihtiyaçlarının ve mekânsal gereksinimlerin dikkate alınmasının başarılı projeler için gerekli olduğunu vurgular.

Son yıllarda, sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği kavramları da yeniden işlevlendirme ve ek yapı projelerinde önemli bir yer tutmaktadır. Lidelow vd. (2019), tarihi yapıların enerji performansının iyileştirilmesinin, çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağladığını ve ek yapıların bu amaçla kullanılabileceğini belirtmektedir.

Ayrıca, dijital teknolojilerin gelişimi, tarihi yapıların belgelenmesi ve ek yapıların tasarımında yeni olanaklar sunmaktadır. BIM (Yapı Bilgi Modellemesi) ve 3D lazer tarama gibi teknolojiler, tarihi yapıların detaylı bir şekilde analiz edilmesini ve ek yapıların daha hassas bir şekilde tasarlanmasını sağlamaktadır (Dore ve Murphy, 2012).

Kültürel mirasın korunmasında toplumsal katılım ve farkındalık da önemlidir. Avrami vd. (2000), koruma projelerinde toplumun katılımının ve eğitiminin, mirasın sürdürülebilirliği açısından kritik olduğunu vurgular. Bu bağlamda, ek yapıların tasarımında toplumun beklentileri ve değerleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak, yeniden işlevlendirme ve ek yapı uygulamaları, tarihi yapıların sürdürülebilir bir şekilde korunmasına ve çağdaş yaşama entegrasyonuna katkı sağlamaktadır. Bu uygulamalar, kültürel mirasın devamlılığını sağlarken, mimari yeniliklere de olanak tanımaktadır. Mimarlar, koruma uzmanları ve tasarımcılar, bu süreçte disiplinler arası iş birliği yaparak, tarihi yapıların değerlerini geleceğe taşımada önemli bir rol oynamaktadır.

3. SIRA DIŞI ÇAĞDAŞ EKLER

Tarihi çevrelerde gerçekleştirilen yeniden işlevlendirme projelerinde, eski ile yeni arasındaki ilişkinin mimarlıkta nasıl kurgulanacağı karmaşık ve çok boyutlu bir koruma problemidir. Tasarımcılar, bir yandan tarihi yapının kimliğini ve değerlerini korumaya çalışırken, diğer yandan çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek yenilikçi tasarımlar üretmek durumundadırlar (Feilden, 2003). Bu süreçte, hangi unsurların değiştirileceği ve hangilerinin titizlikle korunacağına karar vermek, tasarımın en kritik aşamalarından biridir.

Bu zorluğun üstesinden gelmek için, mimarlar ve koruma uzmanları, tarihi yapının ve çevrenin kapsamlı bir analizini yaparak, tasarım sürecinde hem fiziksel hem de anlamsal bağlamı göz önünde bulundururlar (Stubbs, 2009). Bu analiz, yapıların tarihsel gelişimini, kültürel önemini ve toplumsal algısını içerir. Böylece, ek yapı tasarımında daha bilinçli ve duyarlı kararlar alınabilir.

Bu bağlamda, çağdaş eklerin tasarımında, mimarların sadece fiziksel özellikleri değil, aynı zamanda tarihi yapının sembolik ve anlamsal değerlerini de göz önünde bulundurmaları gerekmektedir (Plevoets ve Van Cleempoel, 2019). Sıra dışı çağdaş ekler, tarihi yapının anlatısını zenginleştirerek, mekânın çok katmanlı anlamlarını ortaya koyar. Bu ekler, geçmişin izlerini silmeden, yeni bir katman ekleyerek, mekânın tarihsel sürekliliğini vurgular (Cantacuzino, 1998).

Ayrıca, çağdaş eklerin tasarımında, sürdürülebilirlik ve çevresel duyarlılık da önemli bir rol oynamaktadır. Enerji verimliliği, malzeme seçimi ve ekolojik tasarım prensipleri, tarihi yapıların günümüz ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesinde kritik öneme sahiptir (Powter ve Ross, 2005). Bu yaklaşım hem tarihi yapının ömrünü uzatır hem de çevresel etkiyi azaltır.

Tarihi çevreye yapılan eklemeler, toplumda genellikle ilerlemeyi ve modernleşmeyi savunanlar ile geleneğin ve tarihin sürdürülmesinin önemini vurgulayanlar arasında tartışmalara yol açar. Bu nedenle, ek tasarımı konusunda evrensel bir fikir birliğine varmak güçtür. Tarihi yapı ile çağdaş ek arasındaki ilişki, ekin mevcut dokuyu geride bırakması veya yapı ile uyumlu olması gibi farklı şekillerde algılanabilmektedir (Pendlebury, 2008).

Bu tartışmaların merkezinde, çağdaş eklerin tarihi yapının kimliğine etkisi yer alır. Bazı uzmanlar, çağdaş eklerin tarihi yapıyı gölgeleyebileceğini savunurken (Munoz-Vinas, 2004), diğerleri ise bu eklerin mekânın gelişimine ve çağdaş yaşama entegrasyonuna katkı sağladığını belirtir (Koolhaas, 2004). Bu çelişkili görüşler, her projenin kendi bağlamında değerlendirilmesini gerekli kılar.

Günümüzde, mimarlık pratiğinde postmodernizm ve dekonstrüktivizm gibi akımların etkisiyle, tarihi yapılara yapılan sıra dışı çağdaş ekler daha cesur ve deneysel formlarla karşımıza çıkmaktadır (Jencks, 2002). Bu yaklaşımlar, tarihi yapıların geleneksel estetik anlayışını sorgulayarak, yeni ve özgün tasarımların önünü açmaktadır. Böylece, tarihi çevrelerdeki mimari müdahaleler, sadece koruma ve restorasyon değil, aynı zamanda yenilik ve dönüşümün bir aracı haline gelmektedir (Lardinois, 2017).

Teknolojik gelişmeler de sıra dışı çağdaş eklerin tasarımında önemli bir rol oynamaktadır. Bilgisayar destekli tasarım ve üretim teknikleri, mimarların karmaşık ve özgün formlar oluşturmaya olanak tanır (Kolarevic, 2003). Bu teknolojiler, tarihi yapılarla çağdaş eklerin entegrasyonunda yeni olanaklar sunarak, mekânsal deneyimi zenginleştirir.

Ek yapı tasarımına ait farklı yaklaşımlar genel olarak şu şekilde sınıflandırılabilir: taklit etme (kopyalama), benzerlik kurma (öykünme), farklılaşma (soyutlama) ve zıtlık kurma (sıra dışı) (Jokilehto, 2007). Taklit etme yaklaşımında, yeni eklemeler orijinal yapının stilini ve malzemelerini birebir taklit ederken, benzerlik kurma yaklaşımında tarihi yapıyla uyumlu ancak çağdaş bir yorum sunulur. Farklılaşma yaklaşımı, yeni ekin tarihi yapıdan ayrılarak kendi kimliğini oluşturmasını hedeflerken, zıtlık kurma yani sıra dışı yaklaşım, bilinçli bir şekilde kontrast yaratılarak hem eski hem de yeni yapının birbirini tamamlamasını sağlar.

Bu yaklaşımlar arasında, sıra dışı çağdaş ekler, tarihi yapıyla bilinçli bir şekilde güçlü bir zıtlık yaratmayı hedefleyen bir tasarım stratejisini temsil eder. Sıra dışı çağdaş ekler, geleneksel çağdaş eklerden farklı olarak, cesur ve yenilikçi tasarımlarıyla dikkat çeker ve mevcut tarihi yapıdan belirgin bir şekilde ayrışır (Jencks, 2002). Bu ekler, mimaride alışılmadık dışında formlar, ileri teknoloji ve yenilikçi malzemeler kullanarak, tarihi çevrede güçlü bir görsel etki yaratırlar (Sklair, 2017).

Sıra dışı çağdaş ekleri, çağdaş eklerden ayıran temel ölçütler şunlardır (Addis, 2006; Uluğ, 2022; Plevoets ve Van Cleempoel, 2019):

- Görsel kontrast: Sıra dışı ekler, form, ölçek, malzeme ve renk açısından tarihi yapıyla yüksek düzeyde bir görsel kontrast oluşturur ve hemen ayırt edilebilirler.
- İkoniklik ve sembolik anlam: Bu ekler, genellikle ikonik bir nitelik taşırlar ve kültürel, tarihsel veya sosyal bağlama ilişkin sembolik anlamlar veya anlatılar içerirler.
- Yenilikçi tasarım ve teknoloji kullanımı: İleri teknoloji, yenilikçi inşaat yöntemleri ve özgün malzemelerin kullanımıyla mimarlık pratiğinde sınırları zorlarlar.
- Bilinçli farklılaşma: Tarihi yapıdan bilinçli bir şekilde ayrılarak, eski ve yeni arasındaki karşıtlığı vurgularlar.
- Kullanıcı deneyimine etkisi: Mekânsal karmaşıklık ve duyuşsal uyaranlar aracılığıyla kullanıcılara benzersiz ve unutulmaz deneyimler sunmayı hedeflerler.

Bu ölçütler, sıra dışı çağdaş eklerin sadece estetik ifadelerinde değil, aynı zamanda tarihi çevreyle etkileşim kurma biçimlerinde de çağdaş eklerden farklılaştığını göstermektedir. Sıra dışı çağdaş ekler, geçmiş ve günümüz arasında dinamik bir diyalog oluşturarak, kültürel mirasın korunmasına ve mimari yeniliklere katkı sağlarlar.

Sıra dışı çağdaş eklerin başarısı, sadece tasarım yaklaşımına değil, aynı zamanda mekânsal organizasyona ve fonksiyonelliğe de bağlıdır. Kullanıcıların mekânı nasıl deneyimlediği, sirkülasyonun nasıl sağlandığı ve mekânların nasıl ilişkilendirildiği, ek yapının tarihi yapıyla uyumunu etkiler (Zukowsky, 2019). Bu nedenle, mimarlar tasarım sürecinde kullanıcı odaklı ve işlevsel çözümler üretmeye özen gösterirler.

Bu yaklaşımların seçiminde, yerel bağlam, kültürel değerler ve toplumsal beklentiler önemli rol oynamaktadır (Macdonald ve Cheong, 2014). Örneğin, bazı toplumlarda tarihi yapılara yapılan sıra dışı ekler yenilik ve ilerleme olarak görülürken, bazı toplumlarda ise tarihi değerlerin bozulması olarak algılanabilir. Bu nedenle, mimarların ve tasarımcıların yerel topluluklarla iletişim içinde olmaları ve tasarımlarını bu doğrultuda şekillendirmeleri önemlidir (Worthing ve Bond, 2008).

Ayrıca, etik ve yasal düzenlemeler de çağdaş eklerin tasarımında belirleyici olabilir. Koruma yasaları ve yönetmelikleri, tarihi yapılara yapılacak müdahaleleri sınırlandırabilir veya yönlendirebilir (Pickard, 2001). Mimarların bu yasal çerçeve içinde yaratıcı çözümler üretmeleri ve projelerini bu doğrultuda geliştirmeleri gerekmektedir.

Bir ekin tasarımının önemli bir kısmı, ölçülemeyen ve sübjektif olan estetik değerlendirmelere dayanır. Geleneksel mimari anlayışın ötesine geçen sıra dışı tasarımların toplum tarafından kabul görmesi zaman alabilir. Ancak bu tür ekler, dönemin beğenilerini, estetik yaklaşımlarını ve mimari anlayışını yansıtma açısından önemlidir.

Sıra dışı çağdaş eklerin tasarımında malzeme seçimi ve teknolojik yenilikler de önemli bir rol oynamaktadır. Yeni malzemelerin kullanımı, ek yapıların tarihi yapılardan ayrışmasını ve kendi kimliklerini vurgulamasını sağlar (Addis, 2006). Örneğin, cam, çelik ve titanyum gibi modern malzemelerin kullanımı, yapıların hafif ve şeffaf bir görünüm kazanmasına yardımcı olurken, tarihi yapının masif ve geleneksel karakterini ön plana çıkarır.

Bunun yanı sıra, sürdürülebilirlik prensipleri de çağdaş eklerin tasarımında giderek önem kazanmaktadır. Enerji verimli sistemler, yenilenebilir enerji kaynakları ve ekolojik malzemelerin kullanımı, tarihi yapıların günümüz çevresel standartlarına uyum sağlamasına yardımcı olur (Yung ve Chan, 2012). Böylece, ek yapılar hem estetik hem de çevresel açıdan değer katar.

Kültür odaklı yeniden kullanımlarda, imaj, anlam, okunabilirlik, baskınlık, yapısal çekicilik, sembolik ve nadir olma kriterleri ile öne çıkan sıra dışı çağdaş ekler, mekânın kültürel ve ekonomik değerini artırmada etkili olmaktadır (Mckenzie ve Hutton, 2015; Heidenreich ve Plaza, 2015). Sıra dışı çağdaş ekler, tarihi çevre ile görsel bir çelişki yaratarak tarihi yapıyı vurgular ve onu ekten farklılaştırır. Mimarının görsel sembolizmi aracılığıyla oluşturulan bu ekler, yüksek şekilsellik, estetik ve ikoniklik özellikleriyle tarihi çevreden ayrılan benzersiz yapılardır (Uluğ, 2022).

Bu tür eklerin kent kimliği ve turizm üzerindeki etkisi de göz ardı edilemez. İkonik mimari yapılar, şehirlerin marka değerini artırarak turistik çekim merkezi haline gelmelerine katkı sağlar (Sklair, 2017). Örneğin, Paris'teki Louvre Müzesi'nin şehre getirdiği ekonomik ve kültürel canlanma, sıra dışı çağdaş eklerin potansiyelini göstermektedir (Pearce, 1998).

Michel Foucault'nun heterotopya kavramına göre, heterotopyalar diğer mekânlarla ilişkili, ancak bir dizi ilişkiyi askıya alacak, etkisizleştirilecek veya tersine çevirecek şekilde düzenlenmiş alanlardır (Foucault, 1986). Bu bağlamda, sıra dışı çağdaş ekler, yeni ve eski yapıları aynı anda farklı duygularla kullanıcıya hissettiren heterotopik mekânlar olarak değerlendirilebilir. Bu tür eklerin tasarlanmasının nedenleri arasında dönemin kimliğini yansıtmak, tarihi yapının kimliğini ön plana çıkarmak ve çevrenin ekonomik sürdürülebilirliğini geliştirmek sayılabilir.

Ayrıca, bu ekler aracılığıyla mimarlar, sosyal ve politik mesajlar da iletebilirler. Mimarının bir ifade aracı olarak kullanılması, toplumun güncel sorunlarına dikkat çekmek veya tarihsel olayları anımsatmak amacıyla önem kazanır (Till, 2009). Bu şekilde, mimarlık sadece fiziksel bir yapıyı değil, aynı zamanda toplumsal bir söylemi de temsil eder.

Sıra dışı çağdaş eklerin tasarımında, mimarlar genellikle cesur ve yenilikçi yaklaşımlar benimserler. Bu ekler, tarihi yapının değerlerine saygı gösterirken, çağdaş mimarlığın estetik ve teknolojik olanaklarını mekâna entegre ederler. Böylece, tarihi çevreler canlılığını korurken, ziyaretçilere ve kullanıcılara zengin ve çok katmanlı bir mekânsal deneyim sunulur (Plevoets ve Van Cleempoel, 2019).

Sıra dışı çağdaş eklerin tasarımında, mimarlar ve tasarımcılar, tarihi yapıların kimliğine saygı gösterirken yenilikçi ve yaratıcı çözümler üretmeye çalışırlar. Bu süreçte toplumsal ve kültürel duyarlılıkları göz önünde bulundurarak mekâna yeni anlamlar ve değerler katmayı hedeflerler (Jäger, 2012). Bu yaklaşımlar, mimarlık ve sanatın kesişim noktasında yer alarak mekânın estetik ve sanatsal potansiyelini ortaya çıkarır.

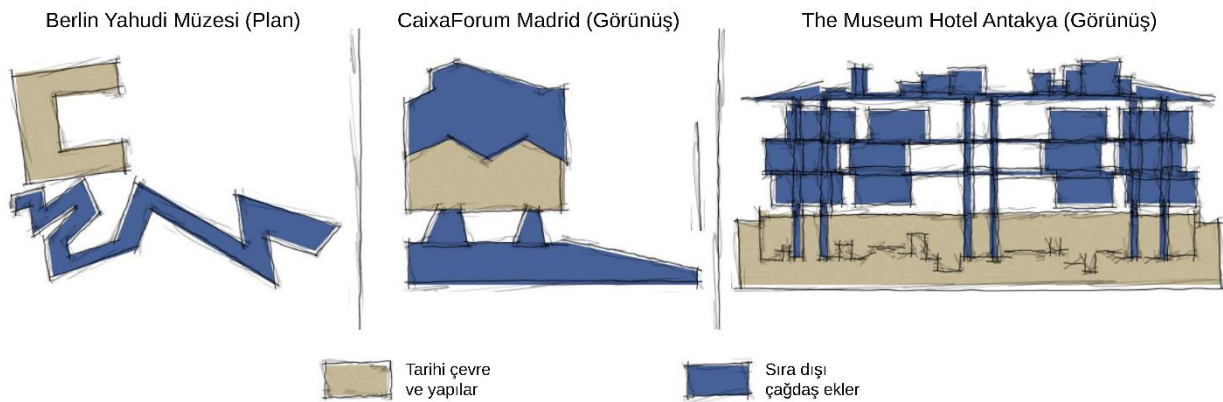
Bunun yanı sıra, sıra dışı çağdaş ekler, mimarlık ve diğer disiplinler arasındaki etkileşimi de teşvik eder. Sanat, teknoloji, sosyoloji ve ekoloji gibi alanlarla kurulan bağlantılar, ek yapıların daha bütüncül ve yenilikçi olmasına katkı sağlar (Leatherbarrow ve Mostafavi, 2005). Bu disiplinler arası yaklaşım, mekânın sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel boyutlarını da ele alır.

Bunun yanı sıra, bu eklerin tasarım sürecinde disiplinler arası iş birliği de önem kazanmaktadır. Mimarlar, koruma uzmanları, mühendisler ve sanatçılar birlikte çalışarak hem tarihi yapının korunmasını hem de yeni ekin başarılı bir şekilde entegre edilmesini sağlarlar (Schittich, 2003). Bu iş birliği, projelerin daha bütüncül ve sürdürülebilir olmasına katkı sağlar.

Sonuç olarak, sıra dışı çağdaş ekler, tarihi çevrelerde mimari tasarımın estetik ve sanatsal boyutlarını zenginleştirerek mekâna yeni deneyimler ve anlamlar kazandırır. Bu ekler, geçmiş ve gelecek arasında bir köprü oluşturarak mekânın çok katmanlı tarihini ve kültürel mirasını görünür kılarlar. Böylece, tarihi yapılar sadece korunmakla kalmaz, aynı zamanda çağdaş yaşamın bir parçası haline gelir ve geleceğin kültürel mirasını oluştururlar.

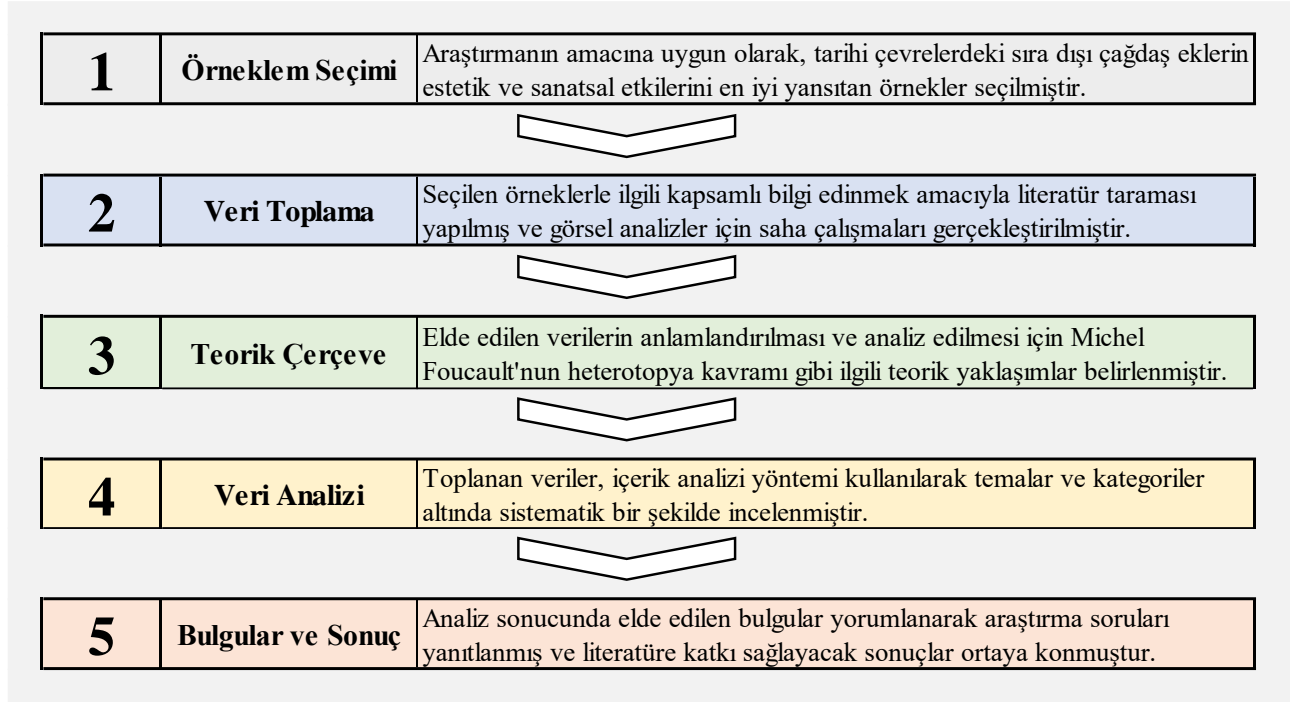
4. YÖNTEM

Bu çalışma, tarihi çevrelerde gerçekleştirilen sıra dışı çağdaş eklerin estetik ve sanatsal etkilerini incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın örnekleme, tarihi mekâna entegre olmuş, eski ve yeni ayrımının net bir şekilde okunmasına imkân tanıyan bir yaklaşımın ürünü olan, görsel veriler ile tarihi ve eklenen mekânsal ilişkileri rahatlıkla okunabilen, uluslararası düzeyde tanınmış ve literatürde geniş yer bulmuş üç tarihi çevre ve sıra dışı eklerinden oluşmaktadır. Berlin Yahudi Müzesi, CaixaForum Madrid ve The Museum Hotel Antakya yapılarının seçilmesinde, tarihi çevrelerle sıra dışı çağdaş eklentilerin nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu ve bu etkileşimin estetik ve sanatsal boyutlarının nasıl yansıdığı kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Her üç örnekte de eski ve yeni, iki ayrı özne olarak okunabilen yapılar birbirlerini "öteki" kılarak mekânın çok katmanlı anlamını vurgulamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. İncelenen tarihi çevre ve sıra dışı çağdaş ekler (Görsel yazarlar tarafından geliştirilmiştir)

Bu çalışma, tarihi çevrelerde gerçekleştirilen sıra dışı çağdaş eklerin estetik ve sanatsal etkilerini incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırma süreci, Şekil 2'de gösterilen adımlardan oluşmaktadır.

Şekil 2. Araştırma yöntemi süreci (Görsel yazarlar tarafından geliştirilmiştir)

Seçilen örneklerin belirlenmesinde bir dizi kriter dikkate alınmıştır. İlk olarak, bu yapıların dünya çapında tanınmış ve mimarlık literatüründe geniş yer bulmuş olmaları, araştırmanın sağlam bir teorik temele dayanmasını sağlamıştır. Bu yapıların uluslararası düzeyde kabul görmüş olmaları, elde edilen bulguların genelleştirilebilirliğini ve araştırmanın bilimsel değerini artırmaktadır. İkinci olarak, seçilen örneklerin tarihi çevrelerde yer alması ve sıra dışı çağdaş eklentilerin bu çevrelerle etkileşimini net bir şekilde göstermesi önemsenmiştir. Bu, araştırmanın ana temasına doğrudan katkı sağlayacak somut örneklerin incelenmesini mümkün kılmıştır. Üçüncü olarak, örneklerin estetik ve sanatsal açıdan zengin bir içeriğe sahip olması, araştırmanın derinlemesine analiz yapmasına olanak tanımıştır. Bu yapılar, mimari tasarımın yenilikçi ve yaratıcı yaklaşımlarını sergileyerek, tarihi ve çağdaş unsurların nasıl bir arada var olabileceğini göstermektedir. Ayrıca, seçilen yapıların farklı coğrafi ve kültürel bağlamlarda bulunması, araştırmanın kapsamını genişletmiş ve farklı kültürel perspektiflerin değerlendirilmesine imkân tanımıştır. Bu çeşitlilik, bulguların farklı bağlamlarda nasıl geçerli olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Örneklerin seçiminde, ayrıca, çağdaş eklerin tarihi yapının kimliğine saygı gösterirken yenilikçi ve yaratıcı tasarım yaklaşımlarıyla mekâna yeni anlamlar ve işlevler kattığı projeler tercih edilmiştir. Bu bağlamda, Berlin Yahudi Müzesi, tarihi bir yapıya eklenen sıra dışı bir çağdaş ekin nasıl güçlü bir sembolik ve estetik ifade aracı olabileceğini göstermektedir. CaixaForum Madrid, endüstriyel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesi sürecinde sıra dışı çağdaş ekin rolünü vurgulamaktadır. The Museum Hotel Antakya ise arkeolojik buluntuların korunması ve çağdaş mimarlıkla entegrasyonu konusunda özgün bir örnek sunmaktadır.

Seçim sürecinde, diğer potansiyel örnekler de değerlendirilmiştir. Ancak, bu yapılar araştırmanın odaklandığı eski ve yeni arasındaki ilişkinin net bir şekilde okunabilmesi ve mekânsal deneyimin derinlemesine analiz edilebilmesi kriterlerine tam olarak uymadığı için dışarıda bırakılmıştır. Bu kararlar, araştırmanın hedeflerine en uygun örneklerin seçilmesini sağlamıştır.

Araştırma yöntemi olarak çoklu durum çalışması (multiple case study) benimsenmiştir. Bu yöntem, bir olgunun farklı örnekler üzerinden derinlemesine incelenmesine olanak tanır (Yin, 2018). Çoklu durum çalışması, benzer veya farklı bağlamlardaki durumların karşılaştırılmasına ve genellemelere

ulaşılmasına yardımcı olur. Seçilen her bir yapı, kendi bağlamı içinde ele alınarak, mimari tasarımın estetik ve sanatsal yönleri, tarihi yapı ile çağdaş ek arasındaki ilişkinin kurgulanışı ve kullanıcı deneyimi açısından analiz edilmiştir.

Veri toplama sürecinde, literatür taraması ve görsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Literatür taraması kapsamında, söz konusu yapıların tasarım süreçleri, mimari özellikleri ve toplumsal etkileri üzerine yazılmış akademik makaleler, kitaplar ve mimari eleştiriler incelenmiştir. Bu kaynaklar, yapıların tasarım yaklaşımlarını ve mimarların niyetlerini anlamak için önemli bir temel oluşturmuştur. Ayrıca, seçilen yapıların ulusal ve uluslararası medyadaki yansımaları ve toplum üzerindeki etkileri de göz önünde bulundurulmuştur.

Görsel analiz yöntemi ile alanlara saha gezileri yapılarak, fotoğrafları, çizimleri ve planları incelenerek, estetik ve sanatsal öğeler belirlenmiştir. Bu analiz sırasında malzeme kullanımı, form, ölçek, oran, doku, renk ve ışık gibi mimari bileşenler dikkate alınmıştır. Ayrıca, eski ve yeni yapıların birleşim noktaları, kontrast ve uyum unsurları değerlendirilmiştir. Bu sayede, sıra dışı çağdaş eklerin tarihi çevreye nasıl entegre edildiği ve mekânda nasıl bir deneyim sunduğu ortaya konmuştur.

Çalışmada, Michel Foucault'nun heterotopya kavramı teorik bir çerçeve olarak kullanılmıştır. Bu kavram, mekânın çok katmanlılığını ve farklı zaman ve mekânların bir arada bulunmasını açıklamak için kullanılmıştır (Foucault, 1986). İncelenen yapılar, heterotopik mekânlar olarak değerlendirilerek, kullanıcıların mekânsal deneyimleri ve algıları üzerinde durulmuştur.

Verilerin analizi sürecinde, içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, temalar ve kategoriler altında sınıflandırılarak yorumlanmıştır. Bu temalar arasında "tarihi yapı ile çağdaş ek arasındaki ilişki", "estetik ve sanatsal ifadeler", "kültürel ve toplumsal etkiler" yer almaktadır. Analiz sonucunda, sıra dışı çağdaş eklerin tarihi çevrelerdeki rolü ve etkileri bütüncül bir perspektifle ele alınmıştır. Ayrıca, farklı örnekler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılarak genel sonuçlara ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında seçilen Berlin Yahudi Müzesi, CaixaForum Madrid ve The Museum Hotel Antakya, tarihi çevrelerde gerçekleştirilen sıra dışı çağdaş eklerin estetik ve sanatsal etkilerini incelemek için uygun ve temsil edici örnekler olarak belirlenmiştir. Seçim kriterleri, araştırmanın amacına ve sorularına uygun olarak titizlikle belirlenmiş ve uygulanmıştır. Bu sayede, elde edilen bulguların araştırma sorularını yanıtlamada ve literatüre katkı sağlamada etkili olacağı düşünülmektedir.

5. BULGULAR

Bu çalışmada, sıra dışı çağdaş eklentilerin tarihi çevrelerle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu ve bu etkileşimin estetik ve sanatsal boyutlarını incelemek amacıyla üç önemli yapı örnek olarak seçilmiştir: Berlin Yahudi Müzesi, CaixaForum Madrid ve The Museum Hotel Antakya. Bu yapılar, literatürde farklı coğrafi ve kültürel bağlamlarda, tarihi yapılarla çağdaş eklerin başarılı bir şekilde bütünleştiği örnekler olarak öne çıkmaktadır.

Seçilen bu üç yapı, tarihi çevrelerde gerçekleştirilen sıra dışı çağdaş eklerin farklı yaklaşımlarını ve uygulamalarını temsil etmektedir. Berlin Yahudi Müzesi, tarihi bir yapıya eklenen çağdaş bir müzenin, tarihsel ve kültürel anlatıları mekâna nasıl yansıttığını göstermektedir. CaixaForum Madrid, endüstriyel mirasın korunması ve çağdaş mimarlıkla yeniden işlevlendirilmesi konusunda yenilikçi bir yaklaşım sunmaktadır. The Museum Hotel Antakya ise arkeolojik buluntuların üzerine inşa edilen bir otel ve müze kompleksi olarak, antik ve modernin nasıl bir araya getirilebileceğine dair çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.

Bu yapılar, eski ve yeni arasındaki ilişkinin nasıl kurgulandığı, malzeme ve form kullanımıyla oluşturulan estetik ve sanatsal ifadelerin mekâna nasıl yansıtıldığı konularında derinlemesine analiz edilmiştir. Her bir yapı, tarihi yapının kimliğine saygı gösterirken, çağdaş mimarlığın yenilikçi ve estetik değerlerini mekâna entegre etmeyi başarmıştır. Bu yapılar, geçmiş ve gelecek arasında bir köprü kurarak, mekânın çok katmanlı tarihini ve kültürel mirasını görünür kılmakta ve mimarlık pratiğinde yenilikçi yaklaşımların önemini vurgulamaktadır.

5.1. Berlin Yahudi Müzesi

Tarihi Collegienhaus binası, günümüze ulaşan nadir barok mimari örneklerinden biri olarak Berlin'in mimari mirasında önemli bir yer tutar. 1735 yılında inşa edilen bu yapı, kraliyete ait yüksek mahkeme binası olarak hizmet vermiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında büyük ölçüde tahrip olan bina, 1963-1969 yılları arasında Berlin tarihine adanmış Berlin Müzesi'ne ev sahipliği yapmak üzere yeniden işlevlendirilmiştir. Yapı uzun yıllar boyunca müzenin giriş ve sergi alanları olarak kullanılmıştır. Ek yapının gelmesi ile tarihi yapı günümüzde Berlin Yahudi Müzesi'nin ana girişini oluşturarak ziyaretçileri karşılamaktadır. Tarihi yapıda bilet gişesi, vestiyer, ziyaretçi danışma masası, özel sergi alanları, ofisler, müze mağazası ve kafe gibi işlevler yer alır.

Günümüzde görülebilen Collegienhaus'un klasik barok taş cephesiyle keskin bir tezat oluşturan Daniel Libeskind'in sıra dışı ek yapısı, parlak titanyum-çinko kaplaması ve açılı duvarlarıyla zikzaklı bir form sergiler (Şekil 3). İki yapı, mimari açıdan birbirinden tamamen farklı bileşenlere sahiptir. Libeskind'in tasarımı, tarihi yapıyı ikincil ve önemsiz kılacak kadar karmaşık ve çarpıcı görünse de aslında Berlin'deki Alman ve Yahudi tarihleri arasındaki karmaşık ilişkiyi ve ayrılmaz kimlikleri sembolize eder.

Şekil 3. Collegienhaus Binası ve Daniel Libeskind'in sıra dışı çağdaş eki (Kişisel arşiv, 2023)

Amerikalı mimar Daniel Libeskind, bu ek yapıyla sadece tarihi bir müze binasına eklenti tasarlamakla kalmamış, aynı zamanda Alman-Yahudi tarihini mekânsal ve mimari bir anlatı olarak sunmayı amaçlamıştır. Libeskind, Yahudilerin yaşadığı soykırım ve acıları mimarlık aracılığıyla görünür ve somut hale getirmek istemiştir. Tasarımıyla, örtüşen ve iç içe geçmiş Alman ve Yahudi kültürleri arasındaki kayıp bağlantıları ve tarihsel ilişkinin derin fiziksel sembolizmini ziyaretçilere aktarmayı hedeflemiştir (Saindon, 2012). Yapının cephelerindeki keskin çizgiler ve açıklıklar, iki kültürün tarihsel ilerlemelerinin çeşitli noktalarında kesişen yollarını simgeler (Şekil 4). Bu çizgilerin bazı bölümlerinde iç içe geçmesi, farklılıklarına rağmen iki kültürün birbirine bağlılığını ifade eder.

Şekil 4. Libeskind'in sıra dışı ekin cephesi (Kişisel arşiv, 2023)

Libeskind'in sıra dışı tasarımı, Yahudi ve Alman tarihinin fiziksel ve ruhsal bütünleşmesini vurgulayarak, 20. yüzyılın başlarında Almanya'da egemen olan şiddetli kültürel bölünme politikasının bir reddini oluşturur (Mason ve Sayner, 2019). Yapının formu ve mekânsal düzeni, ziyaretçilere tarihsel travmanın ve hafızanın mekânsal bir deneyimini sunar. Özellikle müzenin içinde yer alan dar ve karanlık koridorlar, soykırımın yarattığı boşluğu ve kaybı sembolize eder (Till, 2005).

Libeskind'in ek tasarımı hem Almanlar hem de Yahudiler arasında empati yolları yaratarak, onların tarihlerini, acılarını ve nihayetinde geleceklerini önemli bir şekilde birbirine bağlı olarak resmetmiştir (Crownshaw, 2004). Müzenin ziyaretçi rotası, tarihi Collegienhaus binasından başlayarak Libeskind'in ekine doğru ilerler. Bu rota, zamanla tarihi yapının işlevini değiştirmiştir; sıra dışı ek ana bina haline gelirken, tarihi yapı bir giriş ve bağlantı noktası olmuştur.

1999 yılında tamamlanan ve Berlin Müzesi'nin ana koleksiyonunu barındıran sıra dışı ek, açılmadan önce bile büyük ilgi çekmiştir. 2001 yılına kadar yaklaşık 350.000 kişi tarafından boş haliyle gezilen bina, mimarın kendisinin bir sergi nesnesi haline geldiğini göstermiştir (Ladd, 2004). Yapı, Berlin'in ana cazibe merkezlerinden biri haline gelmiş ve şehrin kültürel kimliğine önemli bir katkı sağlamıştır.

Müze, şehrin gelişiminde bir kilometre taşı olmasının yanı sıra, uluslararası üne sahip bireysel bir yapı olarak da önemli bir hikâyeyi temsil eder. Daniel Libeskind'in ek yapısıyla ortaya çıkan yeni yapı, Berlin'in en beğenilen mimari eserlerinden biri haline gelmiş ve mimarlık dünyasında ikonik bir konuma yükselmiştir (Cochrane, 2006). Birçok turist, yapıyı görmek ve deneyimlemek için Berlin'e seyahat etmektedir. Yapı, mimarlık ve sanat tarihi açısından önemli bir referans noktası oluşturarak, çağdaş mimarlığın tarihi çevrelerle nasıl etkileşime girebileceğine dair çarpıcı bir örnek sunar.

Berlin Yahudi Müzesi, mimarlığın estetik ve sembolik gücünü kullanarak, tarihsel ve kültürel anlatıları mekâna yansıtır. Libeskind'in tasarımı, mimarının sadece bir barınak veya yapı değil, aynı zamanda duygusal ve düşünsel deneyimler yaratan bir sanat formu olduğunu gösterir. Bu yapı, tarihi bir çevrede sıra dışı çağdaş bir ekin nasıl anlamlı ve etkileyici bir şekilde tasarlanabileceğine dair önemli bir örnek teşkil eder.

Ziyaretçilerin Mekânsal Deneyimleri ve Algıları

Ziyaretçiler, müzeye adım attıkları andan itibaren Libeskind'in tasarımının güçlü mekânsal etkilerini hissetmeye başlarlar. Tarihi Collegienhaus binasından sıra dışı eke geçiş yapan ziyaretçiler, burada bilinçli olarak yaratılmış bir belirsizlik ve yön duygusu kaybı deneyimlerler. Bu geçiş, geçmişle bugün arasındaki bağlantıyı sembolize ederken, ziyaretçilerin tarihsel olaylarla duygusal bir bağ kurmasını sağlar.

Müzenin iç mekânında, eğimli duvarlar, dar koridorlar ve beklenmedik açılar ziyaretçilere kasıtlı bir rahatsızlık hissi verir. Bu mekânsal düzenlemeler, Yahudi halkının tarih boyunca maruz kaldığı zorlukları ve belirsizlikleri fiziksel olarak deneyimlemelerine olanak tanır. Özellikle "Void" olarak adlandırılan boşluklar, binanın merkezinde yer alarak, soykırım sırasında kaybedilen milyonlarca insanın anısına bir saygı duruşu niteliğindedir. Ziyaretçiler bu alanlarda sessizlik ve boşluk duygusunu yoğun bir şekilde hissederler.

"Holokost Kulesi" olarak bilinen bölüm, yüksek ve soğuk beton duvarlarıyla ışığın minimum düzeyde içeri girmesine izin verir. Burada ziyaretçiler, izolasyon ve çaresizlik duygularını deneyimlerler. Bu mekân, soykırımın karanlık ve acı dolu atmosferini somut bir şekilde hissettirmeyi amaçlar. Benzer şekilde, "Sürgün Bahçesi"nde eğimli zeminde yer alan beton sütunlar arasında dolaşan ziyaretçiler, denge ve yön duygularını kaybederler; bu da sürgün edilen insanların yaşadığı karmaşayı ve yabancılaşmayı temsil eder.

Libeskind'in tasarımı, mekânın fiziksel özelliklerini kullanarak ziyaretçilerin duygusal ve bilişsel tepkilerini harekete geçirir. Mekânın labirentimsi yapısı ve beklenmedik yön değişiklikleri, ziyaretçilerin sürekli olarak aktif bir şekilde mekânı keşfetmelerini ve tarihle yüzleşmelerini teşvik eder. Bu etkileşimli deneyim, müzenin sadece bir sergi alanı olmanın ötesine geçerek, ziyaretçilerin kişisel ve kolektif hafızalarını sorgulamalarına imkân tanır. Bu sayede müze, mimarlığın mekânsal anlatım gücünü en üst düzeyde kullanarak, ziyaretçilerin unutulmaz bir deneyim yaşamalarını sağlar.

5.2. CaixaForum Madrid

Mediodía Elektrik Santrali'nin İsviçreli mimarlar Jacques Herzog ve Pierre de Meuron (Herzog & de Meuron) tarafından dönüştürülmesi, Madrid'in modern mimarisinde önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilmektedir. 2008 yılında tamamlanan proje, eski bir elektrik santralinin çağdaş bir kültür ve sanat merkezine dönüştürülmesini içermektedir. Bu dönüşüm, şehrin endüstriyel mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi konusunda çarpıcı bir örnek sunar (Iglesias ve de Bernardo, 2022).

Dönüşüm konsepti, şehre enerji sağlayan eski kentsel altyapının tarihi değerini vurgularken, aynı zamanda kentsel ihtiyaçlara yönelik çağdaş bir ikonik yapı yaratma fikri üzerine kurulmuştur. Mimarlar, tarihi yapının masif tuğla cephelerini koruyarak, yapının endüstriyel geçmişine saygı göstermişlerdir. Ancak yapının üst kısmına eklenen korten çelik kaplamalı sıra dışı ek, çağdaş mimarının dilini kullanarak tarihi yapı ile güçlü bir kontrast oluşturmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Mediodia Elektrik Santrali ve Herzog & de Meuron'un sıra dışı çağdaş eki (Kişisel arşiv, 2022)

Yapının en dikkat çekici özelliklerinden biri, zemin katın tamamen kaldırılarak binanın zeminden yükseltilmiş bir şekilde asılı durmasıdır (Şekil 6). Bu tasarım kararı, ziyaretçilere binanın altında kamusal bir alan sunarken, yapıya heykelsi bir nitelik kazandırır. Yerçekimine meydan okuyan bu yapı, boşlukta duran bir kütle olarak algılanır ve kent silüetinde güçlü bir varlık oluşturur. Tasarım, çevredeki sokakların darlığı ve ana girişin yerleşimi gibi sorunları ele alarak çözmüştür.

Şekil 6. CaixaForum Madrid'in zemin katı (Kişisel arşiv, 2022)

Eski ve yeni malzemeler arasındaki diyalog, binanın cephelerinde açıkça görülür. Tarihi fabrikanın masif tuğla cepheleri ile yeni eklenmiş korten çelik kaplamaları, dokusal ve renkli bir kontrast yaratarak görsel bir etki oluşturur (Plevoets, 2021). Korten çeliğin zamanla değişen yüzeyi, yapının yaşlanma sürecini ve tarihsel katmanlaşmayı sembolize eder. Bu şekilde, mimarlar hem geçmişin hem de çağdaşın bir arada bulunabileceği bir mekân yaratmışlardır.

Yeniden işlevlendirme sırasında çağdaş inşaat teknolojilerinin ve malzemelerinin kullanılması, yapının tarihselliğini korurken, yeni mekânsal deneyimler sunar. Yapıya iki yükseltilmiş kat ve kamusal meydanın altına uzanan iki bodrum kat eklenmiştir. İç mekân düzenlemeleri, sergi salonları, konferans alanları ve sosyal etkinlik mekânları gibi çeşitli işlevlere ev sahipliği yapar. Bu mekânlar, esnek ve çok amaçlı kullanım imkânı sunarak, kültürel etkinliklerin çeşitliliğine olanak tanır (Iglesias ve de Bernardo, 2022).

CaixaForum Madrid, şehir için sadece bir kültür merkezi olmanın ötesinde, mimari bir simge haline gelmiştir. Yapının sıra dışı tasarımı, tarihi ve çağdaş bir araya getirerek, Madrid'i kültürel açıdan dünyanın en ilgi çekici başkentlerinden biri haline getirmiştir. Yapının asıl cazibesi, içinde sergilenen kültürel programlardan ziyade, mimarının kendisinde yatmaktadır. Ziyaretçiler, yapıyı deneyimlerken mimarlığın sanatsal ve estetik boyutlarını keşfetme fırsatı bulurlar.

CaixaForum'a eklenen sıra dışı çağdaş yapı, müdahaleyi gizlemeye çalışmaz; aksine, alandaki eski yapı ile belirgin bir zıtlık kurarak karakterize edilir. Yeni eklenmiş cepheye kıyasla görsel hâkimiyeti, yalnızca yüksekliği ile değil, aynı zamanda yapının kütsel formu ve malzeme kullanımı ile de ifade edilir. Bu yaklaşım, tarihi yapının kimliğini ön plana çıkarırken, çağdaş mimarlığın yenilikçi dilini mekâna entegre eder.

Bu proje, endüstriyel mirasın korunması ve çağdaş mimarlıkla yeniden işlevlendirilmesi konusunda önemli bir örnek teşkil eder. Herzog & de Meuron'un yaklaşımı, tarihi yapının değerini korurken, cesur ve yenilikçi bir tasarım dili kullanarak mekâna yeni bir yaşam kazandırmıştır. Bu tür sıra dışı çağdaş ekler, mimarinin estetik ve sanatsal potansiyelini ortaya koyarak, mekânın kültürel ve ekonomik değerini artırır (Plevoets ve Van Cleempoel, 2019).

Sonuç olarak, CaixaForum Madrid, mimarlığın tarihi ve çağdaşı nasıl bir araya getirebileceğine dair etkileyici bir örnek sunar. Yapı, Madrid'in kültürel yaşamına önemli bir katkı sağlarken, mimari tasarımın estetik ve sanatsal boyutlarını zenginleştirir. Bu proje, tarihi çevrelerde gerçekleştirilen sıra dışı çağdaş eklerin, mekânın anlamını ve deneyimini nasıl dönüştürebileceğini gösterir.

Ziyaretçilerin Mekânsal Deneyimleri ve Algıları

Ziyaretçiler, CaixaForum Madrid'e yaklaştıklarında, yapının yerden yükseltilmiş ve adeta havada asılı duran formuyla karşılaşır. Bu etkileyici giriş, ziyaretçileri yapının altındaki kamusal alana yönlendirirken, beklenmedik bir mekânsal deneyim sunar. Yapının altında oluşan gölgeli alan, şehir yaşamının hareketliliğinden bir kaçış noktası olarak hizmet verir ve ziyaretçilere dinlenme ve sosyalleşme imkânı tanır.

Yapının hemen yanında yer alan dikey bahçe, doğal öğeleri kent dokusuna entegre ederek ziyaretçilerin algısını zenginleştirir. Bitkilerin renkli ve dokusal çeşitliliği, mimarinin sert ve endüstriyel malzemeleriyle tezat oluşturarak, mekânda görsel bir denge sağlar. Bu alan, ziyaretçilere doğayla iç içe bir deneyim sunarak, şehir merkezinde beklenmedik bir yeşil vaha hissi yaratır.

İç mekâna girildiğinde, ziyaretçiler çağdaş sanatın ve mimarinin bulunduğu geniş ve aydınlık alanlarla karşılaşır. Sergi salonlarına ulaşmak için kullanılan spiral merdivenler ve rampalar, mekânsal sürekliliği ve akıcılığı destekler. Bu dolaşım alanları, ziyaretçilerin mekânı kademeli olarak keşfetmelerine ve farklı perspektiflerden deneyimlemelerine olanak tanır.

Eski ve yeni yapıların birleşim noktalarında, ziyaretçiler tarihi tuğla duvarların dokusunu ve kerten çeliğin modern yüzeyini yakından gözlemleyebilirler. Bu malzeme geçişleri, ziyaretçilerin geçmiş ile bugün arasındaki bağlantıyı fiziksel olarak hissetmelerini sağlar. Ayrıca, iç mekânda doğal ışığın kullanımı ve gölge oyunları, mekânsal derinliği artırarak ziyaretçilerin duyuşal deneyimlerini zenginleştirir.

Yapının içinde ve çevresinde oluşturulan kamusal alanlar, sadece müze ziyaretçilerine değil, tüm kent sakinlerine açık bir deneyim alanı sağlar. Bu sayede yapı, kent yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelir.

5.3. The Museum Hotel Antakya

Antakya'da yer alan 199 odalı The Museum Hotel Antakya, antik çağlardan kalma 13 farklı uygarlığa ait arkeolojik buluntuların ve antik eserlerin bulunduğu bir alan üzerine inşa edilmiştir. Bu proje, kentsel alanlardaki arkeolojik alanların ele alınmasında yenilikçi bir yaklaşım sergileyerek, buluntuları yerinde korurken modern bir yapının inşasını sağlamayı amaçlamıştır. Arkeolojik alanın üzerine inşa edilen ek yapı, kompozit sütunlar üzerinde yükseltilerek kalıntılara zarar vermeden tasarlanmıştır. Kalıntılar arasında Helenistik döneme ait sur kalıntıları, Roma dönemine ait mozaikler ve MS 5. yüzyıla tarihlenen hamamlar bulunmaktadır. Dünyanın en büyük tek parça taban mozaiği olan 1050 metrekairelik eser de bu alanda yer almaktadır.

Otel yapısı, alanın ilk kazılarında keşfedilen mozaiklere, hamamlara ve antik alanlara saygı duruşunda bulunarak, antik ile modern iç içe geçirmekte ve arkeoloji ile mimarinin etkileşiminden yararlanmaktadır. Projenin ana hedefi, uygarlıkların şaşırtıcı katmanlarını benzeri görülmemiş bir şekilde temsil etmektir. Aynı zamanda, bağlamın potansiyellerinden ve fırsatlarından yararlanan benzersiz bir yapı oluşturmak hedeflenmiştir. Emre Arolat Mimarlık tarafından tasarlanan The Museum Hotel Antakya, alışılmadık dışında inşa yöntemleri ve mimari yaklaşımlarla dikkat çeker. Müzede asma köprüler ve rampalar ile ziyaretçilere arkeolojik buluntuları yakından inceleme fırsatı sunulmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. The Museum Hotel Antakya'nın müze alanı (Kişisel arşiv, 2022)

Arkeolojik buluntuların varlığı, bölgede ek yapı yapılmasını zorlaştırmış; ancak mimar bu duruma çözüm olarak, arkeolojik eserlerin sergileneceği bir halk müzesinin ek yapıya entegre edilmesi fikrini ortaya atmıştır. Bu cesur ve yenilikçi yaklaşım, projenin hem mimari hem de kültürel değerini artırmıştır. Otel tasarımında genellikle zemin katta yer alan balo salonu, yüzme havuzu ve konferans salonları gibi ortak alanlar, bu projede çatı katına yerleştirilmiştir. Müzedeki sirkülasyon ağı, arkeolojik buluntuların konumuna göre düzenlenmiştir. Buluntuların yaklaşık 15 metre yukarısında çelik kirişli bir ızgara sistemi inşa edilerek, otel oda modülleri bu ızgara sistemi üzerine yerleştirilmiştir (Şekil 8).

Ek yapı, geleneksel bir yapı inşa etmek yerine, orijinal arkeolojik kalıntılara zıt bir görünüm ile kolayca ayırt edilebilir bir tasarımla oluşturulmuştur. Yapı, dört farklı katmanda ele alınabilir: Birincisi, arkeolojik buluntulara en yakın seviyede yer alan açık hava müzesi; ikincisi, otelin ortak kullanım alanları (lobi ve restoran); üçüncüsü, otel odaları ve son olarak, yerel bağlam ile güçlü bağları olan çatı katı (ağaçlarla dolu avlular, balo salonu, spa, toplantı odaları). Yapının içinde, bölgenin yerel mimarisine uygun avlular bulunmaktadır.

The Museum Hotel Antakya, fonksiyonu, bağlamı, yenilikçi tasarım kriterleri ve malzeme kullanımı ile 21. yüzyılın mimari ikonlarından biridir. Bu sıra dışı ek yapı, arkeolojik alanın korunması ve tanıtımı açısından dikkate değerdir. Yapı hem müze ziyaretçilerine hem de otel misafirlerine, mekânlar arasında dolaşırken eşsiz bir deneyim yaşama fırsatı sunmaktadır. Arkeoloji ve mimarinin bu birlikteliği, mekânsal deneyimi zenginleştirirken, tarihi ve kültürel mirasın korunmasına da katkı sağlamaktadır.

The Museum Hotel Antakya, arkeolojik mirasın korunması ve çağdaş mimarlıkla entegrasyonu konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Proje, tarihi ve kültürel değerlerin çağdaş bir yapıyla nasıl bütünleştirilebileceğine dair başarılı bir model sunmaktadır. Bu yaklaşım, mimarlık ve koruma disiplinleri arasındaki diyalogu güçlendirmekte ve gelecekteki projeler için ilham kaynağı olmaktadır.

Ziyaretçilerin Mekânsal Deneyimleri ve Algıları

Ziyaretçiler, asma köprüler ve rampalar aracılığıyla antik kalıntıların üzerinde dolaşarak binlerce yıllık uygarlıkların arkeolojik izlerini yakından inceleme fırsatı elde ederler. Bu yükseltilmiş sirkülasyon ağı, ziyaretçilere arkeolojik alanla doğrudan etkileşime girme imkânı sunarken, aynı zamanda korunması gereken hassas alanlara zarar verilmesini engeller.

Şekil 8. Müze alanının üstündeki otel odaları (Kişisel arşiv, 2022)

Mekânın tasarımı, ziyaretçilerin algılarını sürekli olarak şaşırtarak, beklenmedik görüş açıları ve perspektifler sunar. Otel odalarına ulaşmak için kullanılan koridorlar ve geçiş alanları, aşağıdaki arkeolojik buluntulara görsel bağlantılar sağlar. Bu sayede misafirler, geçmişle sürekli bir görsel ve duygusal bağ kurarlar. Otel odalarının tasarımında kullanılan doğal malzemeler ve sade çizgiler, dikkatleri otel odalarından da görülebilen arkeolojik mirasa yönlendirir.

Müze alanında, doğal ışığın kontrollü kullanımı ve mekânın hacimsel düzenlemesi, ziyaretçilerin tarihi eserleri en iyi şekilde deneyimlemelerine olanak tanır. Işığın mozaiklerin ve antik yapılarının üzerinde yarattığı etki, eserlerin detaylarını ve renklerini ortaya çıkararak ziyaretçilerin hayranlık duygusunu pekiştirir. Ayrıca, mekânın sessiz ve sakin atmosferi, ziyaretçilerin derin düşüncelere dalmalarını ve tarihi daha yoğun bir şekilde hissetmelerini sağlar.

The Museum Hotel Antakya, kullanıcıların mekânsal deneyimlerini zenginleştirmek için farklı kotlarda ve alanlarda çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapar. Çatı katındaki avlular ve ortak kullanım alanları, misafirlere dinlenme ve sosyalleşme imkânı sunarken, aynı zamanda şehir manzarasının ve çevrenin doğal güzelliklerinin keyfini çıkarmalarını sağlar. Arkeolojik buluntuların ve çağdaş mimarinin bu birlikteliği, ziyaretçilere hem tarihi keşfetme hem de modern yaşamın konforunu yaşama fırsatı sunar.

6. TARTIŞMA

Tarihi çevrelerde tasarlanan sıra dışı çağdaş ekler, mimarlık pratiğinde ve koruma disipliniinde önemli tartışmalara yol açmaktadır. Bu ekler, eski ile yeni arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayarak, mekânın çok katmanlı anlamını ve deneyimini zenginleştirmektedir. Çalışmada incelenen Berlin Yahudi Müzesi, CaixaForum Madrid ve The Museum Hotel Antakya örnekleri, bu tür eklentilerin tarihi yapılarla nasıl etkileşime girebileceğine dair çarpıcı örnekler sunmaktadır.

Berlin Yahudi Müzesi'nde Daniel Libeskind'in tasarımı, tarihi Collegienhaus binasıyla güçlü bir kontrast oluşturarak, Alman ve Yahudi tarihinin karmaşık ilişkisini mekânsal ve estetik bir anlatı olarak sunmaktadır. Libeskind, mimarlığın sembolik gücünü kullanarak, geçmişin travmalarını ve hafızasını ziyaretçilere aktarmayı başarmıştır (Saindon, 2012). Bu yapı, tarihi bir çevrede sıra dışı çağdaş bir ekin nasıl anlamlı ve etkileyici bir şekilde tasarlanabileceğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir.

CaixaForum Madrid'de Herzog & de Meuron, eski Mediodía Elektrik Santrali'ni dönüştürerek, tarihi ve çağdaş bir araya getiren ikonik bir yapı oluşturmuştur. Yapının zeminden yükseltilerek asılı durması ve korten çelik kaplamalı sıra dışı ek, mimari tasarımın estetik ve teknolojik olanaklarını sergilemektedir (Iglesias ve de Bernardo, 2022). Bu proje, endüstriyel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesi konusunda yenilikçi bir yaklaşım sunmaktadır.

The Museum Hotel Antakya'da Emre Arolat, arkeolojik buluntuların üzerine inşa ettiği sıra dışı eklenti ile antik ve moderni bir araya getirmiştir. Yapı, arkeoloji ve mimarinin özgün birlikteliği sayesinde mekânsal deneyimi zenginleştirmekte ve tarihi mirasın korunmasına katkı sağlamaktadır (Emre Arolat Mimarlık, 2019). Bu proje, arkeolojik alanların çağdaş mimarlıkla nasıl bütünleştirilebileceğine dair başarılı bir model sunmaktadır.

Bu üç örnek, sıra dışı çağdaş eklerin tarihi çevrelerde nasıl farklı yaklaşımlarla uygulanabileceğini göstermektedir (Tablo 1). Her biri, tarihi yapının kimliğine saygı gösterirken, çağdaş mimarlığın yenilikçi ve estetik değerlerini mekâna entegre etmektedir. Tasarımcılar, eski ve yeni arasındaki dengeyi kurarken, malzeme, form, renk ve doku gibi tasarım öğelerini ustalıklı kullanmaktadır. Örneğin, Berlin Yahudi Müzesi'nde Daniel Libeskind'in kullandığı keskin açılı formlar ve dar pencereler mekânsal deneyimi derinleştirirken, CaixaForum Madrid'de Herzog & de Meuron'un yapıyı zeminden kopararak asılı bir heykel görünümü kazandırması yapıya heykelsi bir nitelik kazandırır.

Tablo 1. İncelenen yapıların karşılaştırılması (Tablo yazarlar tarafından geliştirilmiştir)

KRİTERLER	BERLİN YAHUDİ MÜZESİ	CAIXAFORUM MADRİD	THE MUSEUM HOTEL ANTAKYA
Tasarım Yaklaşımı	Sembolik ve anlatısal; tarihsel travmanın mekânsal ifadesi	Endüstriyel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesi	Arkeolojik mirasın korunması ve modern mimarlıkla entegrasyonu
Eski ve Yeni İlişkisi	Güçlü kontrast; keskin formlar ve tarihi yapı arasında zıtlık	Zıtlık ve uyum; eski tuğla cephe ile yeni korten çelik yapı	Modern yapı, arkeolojik kalıntıların üzerinde yükseltilmiş
Malzeme Kullanımı	Titanyum-çinko kaplama, keskin açılı formlar	Korten çelik kaplama, asılı yapı efekti	Çelik strüktür, cam ve beton; şeffaf ve hafif yapısal elemanlar
Estetik ve Sanatsal İfade	Soykırımın ve kaybın sembolik anlatımı	Heykelsi form; yerçekimine meydan okuyan yapı	Antik ve modernin iç içe geçmesi; arkeoloji ve mimarinin birlikteliği
Kültürel ve Toplumsal Etki	Tarihsel farkındalık yaratma; kültürel mirasın görünür kılınması	Şehrin kültürel cazibesini artırma; turistik çekim merkezi oluşturma	Turizme katkı; yerel ekonomiyi canlandırma; kültürel mirasın korunması
Sürdürülebilirlik	Tarihi yapının yeni işlevle yaşatılması	Endüstriyel yapının yeniden kullanımı; kaynak tasarrufu	Arkeolojik alanın korunması; çevresel ve kültürel sürdürülebilirlik

Bu tablo, üç yapının farklı tasarım yaklaşımlarını ve bu yaklaşımların estetik, kültürel ve toplumsal etkilerini karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırma, her bir yapının kendine özgü tasarım unsurlarını ve bu unsurların tarihi çevreyle nasıl etkileşime girdiğini göstermektedir.

Ancak, bu tür eklerin tasarım ve uygulama süreçlerinde çeşitli zorluklar ve tartışmalar da ortaya çıkmaktadır. Toplumun geleneksel değerlere bağlı kesimleri, sıra dışı çağdaş ekleri bazen tehdit olarak algılayabilmektedir. Bu durum, mimarların ve koruma uzmanlarının toplumsal duyarlılıkları göz önünde bulundurarak tasarım yapmalarını gerektirmektedir (Pendlebury, 2008). Ayrıca, bu eklerin tarihi yapının önüne geçmemesi ve orijinal yapının okunabilirliğini engellememesi önemlidir (ICOMOS, 1964).

Sıra dışı çağdaş ekler, kültürel mirasın korunması ve çağdaş mimarlığın entegrasyonu açısından önemli fırsatlar sunmaktadır (Şekil 9). Bu ekler, tarihi yapının değerini ve görünürlüğünü artırırken, ziyaretçilere yeni deneyimler sunmaktadır. Ayrıca, kentlerin ekonomik ve kültürel sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadırlar (Heidenreich ve Plaza, 2015).

Şekil 9. Sıra dışı çağdaş eklerin tarihi çevrelerdeki rolü

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tarihi çevrelerde gerçekleştirilen sıra dışı çağdaş ekler, mimarlık ve koruma disiplinleri arasında dinamik bir etkileşim alanı oluşturmaktadır. Berlin Yahudi Müzesi, CaixaForum Madrid ve The Museum Hotel Antakya örnekleri, eski ve yeni arasındaki ilişkinin nasıl yenilikçi ve estetik bir şekilde kurgulanabileceğini göstermektedir. Bu projeler, mimarların yaratıcı yaklaşımlarıyla, tarihi yapının kimliğini korurken, çağdaş mimarlığın estetik ve teknolojik olanaklarını mekâna entegre ettiklerini ortaya koymaktadır.

Koruma kuramı uyarınca, eklerin inşa edildiği dönemi yansıması ve orijinal yapının okunamaz bir parçası haline gelmemesi önemlidir. Bu bağlamda, sıra dışı çağdaş ekler, tarihi yapılarla görsel bir çelişki yaratarak orijinal değerleri vurgulamakta ve mekânın çok katmanlı anlamını zenginleştirmektedir. Ancak, bu tür eklerin toplum tarafından kabul edilmesi zaman alabilir ve tartışmalara yol açabilir. Mimarlar ve koruma uzmanları, bu süreçte toplumsal duyarlılıkları göz önünde bulundurarak, yenilikçi ve saygılı tasarımlar üretmelidir.

Bu çalışmada incelenen örnekler, sıra dışı çağdaş eklerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için önemli kriterleri ortaya koymaktadır. Mimarların, tarihi yapının değerlerini derinlemesine analiz ederek, tasarım sürecinde bu değerleri ön plana çıkarmaları gerekmektedir. Ayrıca, çağdaş eklerin tasarımında kullanılan malzeme, form ve teknolojilerin, tarihi yapı ile dengeli bir ilişki kurmasına özen gösterilmelidir. Toplumun bu ekleri benimsemesi için bilgilendirme ve katılım süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi de kritik öneme sahiptir.

Sıra dışı çağdaş eklerin tarihi çevrelerde başarılı bir şekilde uygulanması, mimarların ve koruma uzmanlarının disiplinler arası iş birliği yapmalarını gerektirmektedir. Bu iş birliği sayesinde, tarihi yapının korunması ile çağdaş tasarımın yenilikçi unsurları dengeli bir şekilde bir araya getirilebilir. Ayrıca, projelerin erken aşamalarında toplumun ve ilgili paydaşların katılımı sağlanarak, ek yapıların kabul edilebilirliği ve sürdürülebilirliği artırılabilir.

Ek olarak, bu tür projelerin ekonomik ve sosyal boyutları da göz ardı edilmemelidir. Sıra dışı çağdaş ekler, buldukları bölgenin turistik cazibesini artırarak yerel ekonomiye katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda, bu yapılar toplumda kültürel farkındalık oluşturarak, tarihi mirasın korunmasının önemini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, mimarlar ve şehir plancıları, sıra dışı çağdaş eklerin tasarımında sadece estetik ve koruma kriterlerini değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik etkileri de dikkate almalıdır.

Sonuç olarak, sıra dışı çağdaş ekler, tarihi çevrelerin korunması ve yeniden işlevlendirilmesi sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu ekler, geçmiş ve gelecek arasında bir köprü oluşturarak, mekânın estetik ve sanatsal değerini artırmakta ve ziyaretçilere zengin deneyimler sunmaktadır. Gelecekte, mimarlık ve koruma alanlarındaki çalışmaların, bu tür yenilikçi yaklaşımları teşvik ederek, kültürel mirasın sürdürülebilirliğine katkı sağlaması beklenmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem & Purpose

The conservation of cultural heritage has become increasingly significant in recent years, particularly with regard to integrating contemporary architectural interventions into historical environments. One of the primary challenges in this area is the design of extraordinary contemporary additions to historic buildings, which often spark debate due to the delicate balance between preserving the historical structure and introducing innovative, functional elements. This research addresses the following question: How can contemporary architectural additions be designed to enhance the aesthetic, functional, and cultural value of historic buildings without compromising their original identity?

The study aims to explore the artistic and aesthetic impacts of contemporary additions in historical environments. By focusing on internationally renowned examples such as the Berlin Jewish Museum, CaixaForum Madrid, and The Museum Hotel Antakya, the research assesses the interaction between historical structures and contemporary architectural additions. The primary objective is to evaluate how these additions contribute to the sustainability of cultural heritage, improve spatial experiences, and support the economic and cultural vitality of cities. Additionally, the study aims to offer recommendations for contemporary architects designing similar additions in ways that preserve historical integrity.

Methodology

This research employs a qualitative approach, utilizing a multiple case study method to investigate the relationship between contemporary architectural additions and historical buildings. The case study method is suitable for in-depth analysis of complex interactions between old and new architectural elements. The study focuses on three case studies: Daniel Libeskind's Berlin Jewish Museum, Herzog & de Meuron's CaixaForum Madrid, and Emre Arolat's The Museum Hotel Antakya. These examples were selected based on their distinct approaches to blending contemporary architecture with historical environments and their significant impact on the field of architectural design.

Data collection was carried out through an extensive literature review and visual analysis. The literature review included academic articles, books, and critical analyses of the architectural processes and societal effects of the selected examples. Visual analysis examined elements such as materiality, form, proportion, texture, color, and light, with a focus on how contemporary additions intersect with historical structures. Theoretical framing was grounded in Michel Foucault's concept of heterotopia, which helps interpret the layered nature of spaces where different time periods and spatial experiences coexist. Content analysis was applied to categorize findings under key themes: the relationship between historical and contemporary structures, aesthetic expressions, and the broader cultural and societal impacts.

Findings

The study reveals several insights regarding the successful integration of contemporary additions into historical environments. First, each of the analyzed case studies demonstrates a clear respect for the original identity of the historical structure, while incorporating innovative and aesthetically engaging contemporary elements. For instance, the Berlin Jewish Museum contrasts the baroque Collegienhaus with Libeskind's angular, zinc-clad addition. This visual tension evokes the complex history of Jewish and German relations, offering visitors an emotionally charged spatial experience. Although the contrast was initially controversial, the addition has since been praised for its ability to communicate deep historical meaning through architectural form.

CaixaForum Madrid presents another successful integration, where Herzog & de Meuron preserved the original brick facade of the Mediodía Power Plant while adding a striking corten steel structure on top. The contemporary addition, which appears to float above the ground, creates a dramatic spatial experience for visitors. The use of corten steel, which weathers over time, symbolizes the layered history of the site, and the building's suspension from the ground floor offers new functional and aesthetic dimensions to the urban context.

The Museum Hotel Antakya offers a different approach by integrating modern architecture with an archaeological site. The design, which hovers above ancient ruins on steel columns, allows visitors to view and experience the historical site below while staying in a modern facility. This project exemplifies how contemporary architecture can coexist with and elevate the historical significance of a site, offering new forms of engagement with the past.

These findings highlight that contrasting materials, forms, and spatial arrangements can enhance the aesthetic experience of buildings while preserving their historical integrity. Moreover, these contemporary additions play a significant role in sustaining the economic and cultural vitality of cities by transforming historical sites into functional, culturally engaging spaces.

Conclusions and Recommendation

This study concludes that extraordinary contemporary additions can serve as powerful tools for the conservation of cultural heritage, provided they are designed with sensitivity to the historical context. These additions have the potential to enrich spatial experiences, making the complex history of a site more accessible to visitors. Furthermore, they contribute to the economic and cultural sustainability of cities by activating historical structures for modern uses, such as cultural venues, museums, and tourist attractions.

However, it is crucial to strike a balance between innovation and respect for the historical structure. Additions that are too bold may overshadow the historical building, while overly subtle interventions may fail to engage or provide meaningful contributions. Architects must carefully consider factors such as scale, materials, and form, ensuring that contemporary additions enhance rather than detract from the historical environment.

Based on these findings, the study offers several recommendations for designing contemporary additions to historical buildings: (1) maintain a clear visual distinction between old and new, (2) use contrasting yet complementary materials and forms, and (3) ensure that the addition adds both functional and cultural value to the historical site. By following these principles, architects can create extraordinary contemporary additions that not only preserve but also enhance the aesthetic, cultural, and economic significance of historical environments.

Yazar Katkı Beyanı

A. Fikir ve Kurgu	B. Literatür İncelemesi	C. Yazım
D. Veri Toplama	E. Analiz	F. Eleştirel İnceleme

Ahmet KURNAZ: A/B/C/D/E

Serhat ANIKTAR : A/C/E/F

KAYNAKLAR

- Addis, B. (2006). Building with reclaimed components and materials: A design handbook for reuse and recycling (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781849770637>
- Ahunbay, Z. (2019). Kültür mirasını koruma ilke ve teknikleri. YEM Yayınları.
- Avrami, E., Mason, R., ve de la Torre, M. (Eds.). (2000). Values and heritage conservation: Research report. Getty Conservation Institute. http://hdl.handle.net/10020/gci_pubs/values_heritage_research_report
- Bullen, P. A., & Love, P. E. (2011). Adaptive reuse of heritage buildings. *Structural Survey*, 29(5), 411-421. <https://doi.org/10.1108/02630801111182439>
- Cantell, S. F. (2005). The adaptive reuse of historic industrial buildings: Regulation barriers, best practices and case studies (Unpublished master's thesis). Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Cantacuzino, S. (1998). Re-architecture: Old buildings/new uses. Abbeville Press.
- Casakin, H. (2006). Metaphors as an unconventional reflective approach in architectural design. *The Design Journal*, 9(1), 37-50. <https://doi.org/10.2752/146069206789372118>
- Cochrane, A. (2006). Making up meanings in a capital city: Power, memory and monuments in Berlin. *European Urban and Regional Studies*, 13(1), 5-24. <https://doi.org/10.1177/0969776406060608>
- Crownshaw, R. (2004). Reconsidering postmemory: Photography, the archive, and post-Holocaust memory in W.G. Sebald's *Austerlitz*. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, 37(4), 215-236. <http://www.jstor.org/stable/44030035>

- Dore, C., & Murphy, M. (2012, October 22–23). Integration of HBIM and 3D GIS for digital heritage modelling. In ARROW@TU Dublin Conference, 22-23 October, Edinburgh, Scotland. <https://doi.org/10.21427/ws8s-xk50>
- Douglas, J. (2006). Building adaptation (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080458519>
- Emre Arolat Mimarlık. (2019). The Museum Hotel Antakya. 11 Nisan 2024 tarihinde <https://emrearolat.com/project/the-museum-hotel-antakya/> adresinden edinilmiştir.
- Feilden, B. (2003). Conservation of historic buildings (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080502915>
- Foucault, M. (1986). Of other spaces. *Diacritics*, 16, 22-27. <https://doi.org/10.2307/464648>
- Heidenreich, M., & Plaza, B. (2015). Renewal through culture? The role of museums in the renewal of industrial regions in Europe. *European Planning Studies*, 23(8), 1441-1455. <https://doi.org/10.1080/09654313.2013.817544>
- ICOMOS. (1964). Venedik tüzüğü. 15 Mart 2024 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf adresinden edinilmiştir.
- ICOMOS. (1994). Nara özgünlük belgesi 30 Kasım 2024 tarihinde https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf adresinden edinilmiştir.
- ICOMOS. (1999). Geleneksel mimari miras tüzüğü. 20 Mart 2024 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf adresinden edinilmiştir.
- ICOMOS. (2013). Burra tüzüğü. 17 Mart 2024 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0795934001587381516.pdf adresinden edinilmiştir.
- Iglesias, L. M. P., & Bernardo, G. (2022). The industrial heritage as text and pretext for contemporary architecture. *Journal of Architectural Conservation*, 28(2), 102-114. <https://doi.org/10.1080/13556207.2022.2061140>
- Jäger, F. P. (Ed.). (2012). Old & new: Design manual for revitalizing existing buildings. Walter de Gruyter.
- Jencks, C. (2002). The new paradigm in architecture: The language of post-modernism. Yale University Press.
- Jokilehto, J. (2007). International charters on urban conservation: Some thoughts on the principles expressed in current international doctrine. *City & Time*, 3(3), 23-42.
- Kolarevic, B. (2003). Architecture in the digital age: Design and manufacturing. Taylor & Francis.
- Koolhaas, R. (2004). Content. Taschen.
- Ladd, B. (2004). Ghosts on display: Reconstruction and the meanings of history in Berlin since 1989. *disP - The Planning Review*, 40(156), 30-34. <https://doi.org/10.1080/02513625.2004.10556868>
- Langston, C. (2005). Life-cost approach to building evaluation (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315042893>
- Lardinois, S. (2017). Contemporary architecture in the historic environment: Recent international perspectives. *Change Over Time*, 7(2), 252-271. <https://dx.doi.org/10.1353/cot.2017.0014>
- Leatherbarrow, D., & Mostafavi, M. (2005). Surface architecture. MIT Press.
- Letzter, J. (2022). Additions to historic buildings: Between parasite and prosthetic architecture. *Journal of Architectural Conservation*, 29(1), 63–83. <https://doi.org/10.1080/13556207.2022.2095803>
- Letzter, J., & Neuman, E. (2022). Addition to historic building: A hermeneutic interpretation. *Cogent Arts & Humanities*, 9(1), 2079587. <https://doi.org/10.1080/23311983.2022.2079587>
- Lidelöw, S., Örn, T., Luciani, A., & Rizzo, A. (2019). Energy-efficiency measures for heritage buildings: A literature review. *Sustainable Cities and Society*, 45, 231-242. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2018.09.029>
- Macdonald, S., & Cheong, C. (2014). The role of public-private partnerships and the third sector in conserving heritage buildings, sites, and historic urban areas. Getty Conservation Institute. http://hdl.handle.net/10020/gci_pubs/public_private_partnerships
- Mason, R., & Sayner, J. (2019). Bringing museal silence into focus: Eight ways of thinking about silence in museums. *International Journal of Heritage Studies*, 25(1), 5-20. <https://doi.org/10.1080/13527258.2017.1413678>
- McKenzie, M., & Hutton, T. (2015). Culture-led regeneration in the post-industrial built environment: Complements and contradictions in Victory Square, Vancouver. *Journal of Urban Design*, 20(1), 8-27. <https://doi.org/10.1080/13574809.2014.974149>

- Munoz-Vinas, S. (2004). Contemporary theory of conservation (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080476834>
- Pearce, D. G. (1998). Tourism development in Paris: Public intervention. *Annals of Tourism Research*, 25(2), 457-476. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(97\)00096-0](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(97)00096-0)
- Pendlebury, J. (2008). Conservation in the age of consensus. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203892343>
- Pickard, R. (Ed.). (2001). Policy and law in heritage conservation. Spon Press.
- Plevoets, B. (2021). Juxtaposing inside and outside: Façadism as a strategy for building adaptation. *The Journal of Architecture*, 26(4), 541-558. <https://doi.org/10.1080/13602365.2021.1923552>
- Plevoets, B., & Van Cleempoel, K. (2019). Adaptive reuse of the built heritage: Concepts and cases of an emerging discipline. Routledge.
- Powter, A., ve Ross, S. (2005). Integrating environmental and cultural sustainability for heritage properties. *APT Bulletin: The Journal of Preservation Technology*, 36(4), 5-11.
- Saindon, B. A. (2012). A doubled heterotopia: Shifting spatial and visual symbolism in the Jewish Museum Berlin's development. *Quarterly Journal of Speech*, 98(1), 24-48. <https://doi.org/10.1080/00335630.2011.638657>
- Schittich, C. (Ed.). (2003). In detail: Building in existing fabric – Refurbishment, extensions, new design. Birkhäuser.
- Shipley, R., Utz, S., & Parsons, M. (2006). Does adaptive reuse pay? A study of the business of building renovation in Ontario, Canada. *International Journal of Heritage Studies*, 12(6), 505-520. <https://doi.org/10.1080/13527250600940181>
- Sklair, L. (2017). The icon project: Architecture, cities, and capitalist globalization. Oxford University Press.
- Stubbs, J. H. (2009). Time honored: A global view of architectural conservation. John Wiley & Sons.
- Till, J. (2009). Architecture depends. MIT Press.
- Till, K. E. (2005). The new Berlin: Memory, politics, place. University of Minnesota Press.
- Traska, G. (2007). Designing renovation: The building as planning material. *Building Research & Information*, 35(1), 54-69. <https://doi.org/10.1080/09613210600949684>
- Uluğ, E. (2022). An investigation into the connotations of iconic buildings by using a semiotic model of architecture. *Social Semiotics*, 32(2), 279-300. <https://doi.org/10.1080/10350330.2020.1756590>
- UNESCO. (1976). Nairobi bildirgesi, tarihi alanların korunması ve çağdaş rolleri konusunda tavsiyeler. 5 Nisan 2024 tarihinde <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114038.page=136> adresinden edinilmiştir.
- Worthing, D., & Bond, S. (2008). Managing built heritage: The role of cultural values and significance. John Wiley & Sons.
- Yabacı, A. E., Altan, T. E., & Şahin Güçhan, N. (2019). Mülkiye'nin bilinmeyen modern ekleri: Kütüphane ve amfi yapıları. *MEGARON: Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 13.
- Yin, R. K. (2018). Case study research and applications (6th ed.). Sage.
- Yung, H. K. E., & Chan, H. W. E. (2012). Critical social sustainability factors in urban conservation: The case of the central police station compound in Hong Kong. *Facilities*, 30(9-10), 396-416. <https://doi.org/10.1108/02632771211235224>
- Zukowsky, J. (2019). New military museums. Edition Axel Menges.

ANALYSIS OF SPATIAL TRANSFORMATION IN THE CONTEXT OF URBAN MEMORY: THE CASE OF SIVAS CITY

Dilara Merve KELKİT¹ , Ayşen ÇELEN ÖZTÜRK²

¹ Eskişehir Technical University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Eskişehir, Türkiye.

² Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Eskişehir, Türkiye.

ABSTRACT

Individuals feel the "need to belong somewhere" from a psychological and sociological perspective. The city, which hosts our perceptual and actional experiences, makes us feel that we belong somewhere. In people's mind, the discontinuity and rupture of the city they live in destroy the "sense of being belong to a place". In order for people to continue their lives in a healthy way, the city memory, and the social and individual memory elements must be sustainable. This study, which aims to ensure the sustainability of urban memory, includes the creation of a 'Digital Urban Memory Hub Model Proposal' for the collection and transfer to the future of individual and collective memory elements that have formed in cities over time, through materials such as experience, memories, verbal and visual media analyses. In this study, a methodology proposal consisting of three stages was presented: collection of urban memory elements, analysis of today's city and creation of a digital archive for transfer to the future. Thanks to the developed methodology, urban memory spaces were transferred to the future in a digital environment. By establishing a connection between the past and the present with the digital city memory archive method, it is possible to protect the city's identity and memory spaces and support the cultural heritage of the city.

Keywords: *Urban memory, public space, collective memory, digital archive, Sivas.*

Corresponding author : Dilara Merve Kelkit

Date of article submission : 29.08.2024

Date of article acceptance : 23.12.2024

DOI : 10.70370/kapu.1540481

Article citation : Kelkit, D. M., & Çelen Öztürk, A. (2024). Analysis of spatial transformation in the context of urban memory: The case of Sivas City. *KAPU Trakya Journal of Architecture and Design*, 4(2), 106-129.

* This article is derived from the author's master's thesis titled "Kentsel Bellek Kumbarası: Sivas Kenti Örneği" at Eskişehir Osmangazi University, Institute of Science and Technology.

1. INTRODUCTION

It is possible to define the city phenomenon as living spaces that belong to everyone where individuals from different cultures live together. The city contains individual and social memories, traces, experiences, symbols and references. In the public spaces where life in the city is quite active, the spatial components that find the most place in memory are located. The city, which contains traces of individuals' own lives, becomes an area of experience. The city, which hosts perceptual and actional experiences, makes the individual feel the sense of 'belonging somewhere'. Individuals who cannot find traces of their lives in the city begin to feel like they no longer belong to that city. One of the reasons why individuals cannot feel like they belong to the city they live in is the rapid change and transformation that cities have undergone over time. This rapid transformation causes discontinuity in the mind of individuals and causes breaks in memory.

Public spaces are the most critical places in the city that allow individuals to establish a connection between the past and the future. Public space is a living organism that brings individuals together, establishes sharing and interaction, and forms public opinion at the same time and can change over the years. According to Ünal (2013), these spaces while providing space for public activities within the city, it creates an opportunity for the development of social communication in society. The function and form of public spaces differ through various sociocultural groups.

Public space is defined as built environments such as streets, avenues and squares that are easily accessible to the public, or natural environments such as parks, gardens and open spaces (İnceoğlu, 2007). The public space, where the pulse of the city beats and is furnished with memories, is a tool that shapes urban images and a whole of spaces that witness historical events and people.

Public spaces are open or closed spaces such as squares, streets, avenues, parks, gardens, theaters, schools, hospitals, which are open to all segments of society and where social relations and interactions develop. They stand out as spaces that are outside of private spaces, where people can easily enter and exit, where ideas can be freely expressed in a democratic manner, and where social networks are located. Public spaces, which provide opportunities for encounters and contain images that have been engraved in the city's memory for many years, are changing under the influence of many factors such as urban transformation, capitalist consumption mentality, needs and expectations. Public spaces that change and develop may lead to the destruction of urban identity.

Individual memory, which is the section where personal experiences are stored, can only develop in the presence of an individual who can combine their experiences and turn them into memories (Draaisma, 2012). Individual memory receives help from the collective memory to verify, clarify and recall forgotten memories while placing memories in a personal past (Connerton, 2019; Halbwachs, 2018).

Cities not only provide spatial contributions to the formation of individual and collective memory but also created their own memory. Urban memory is a memory that is formed by individuals' experiences and impressions of urban space and can also become collective. Urban memory allows individuals to feel that they belong to a 'place' specific to the city. According to Cengiz Taşlı et al. (2023) Urban elements, which are recorded, perceived and experienced with a meaningful and harmonious connection with each other, contribute to the dynamic and sustainability of urban life by improving the sense of belonging to the city.

For Çalpak (2012), urban spaces are the most critical connecting points of the relationship between the past, present and future. The relationship established with the past also creates reference points for the relationship to be established with the future. As can be understood from this expression, a memory with common elements towards the future is formed through the connection established through urban memory elements belonging to the past and present. Thanks to this process, by ensuring the continuity of memory, a society with a common memory and urban culture is formed. In places where memory elements have been destroyed or disappeared, it is not possible for an individual to revive spatial elements that they cannot see, no matter how hard they try. Elements that cannot be revived or remembered cause losses in memory and breaks in the transfer from the past to the future. It is inevitable for an individual who does not have common elements with society to be disconnected from the place they live and alienated from their surroundings. We can comment that the disappearance of

social values and characteristics within the context of the physical environment, namely cities for this study, causes a weakening in social relations.

Urban memory can continue to exist when elements from the past come together meaningfully with the present. Cities that can preserve their memory are embraced by society and can spatially reflect identity definitions specific to society by ensuring the continuity of urban identity (Elhan, 2009). For the existence and sustainability of urban memory, it is necessary to know the history of the city, to preserve the urban components that bear the traces of history today, and to ensure that the changes that may occur do not harm the individual's urban memory (Saylan, 2016).

When urban elements and reference points in memory change or disappear, the individual begins to lose trust in urban space. For this reason, urban spaces should be designed by paying attention to the individual's needs, their relationship with the environment, and urban elements that appeal to memory. Since the individual and the city complement each other, deficiencies in this relationship cause the individual not to feel like they belong to the city they live in and not to experience the city.

As the city grows, it acquires a memory and makes its memory specific with the interactions, developments and changes it undergoes. Urban artifacts, architecture and memory are directly related (Rossi, 2006). Urban artifacts have components, each with different values. Urban artifacts constitute the city itself and its memory. In this direction, it is thought that urban memory established with urban artifacts has some components. It is possible to name the artifacts that contain traces of the city's past and present as 'urban memory components' (Figure 1). Urban memory components shaped by the experiences of the individual and society consist of two subheadings, architectural space and urban space, depending on the space. Madran (2001) examined the types of structures under four main headings: symbolic structure, memorial structures, witness structure and period structures. In this study, symbolic structure, witness structure and period structure define the architectural space. Symbolic structures define the space and become a reference point for the city. The fact that a building that is not normally included in the urban memory becomes an integral part of the urban memory by witnessing an event in the city causes the building to be evaluated in the category of 'witness structure'. Periodic structures are a group of structures that have qualified architectural elements and were popular in the years they were built. Natural structures and urban facilities constitute 'urban space'. Monumental/sculptural structures are structures built in memory of an important event that took place in the city. Urban furniture, mostly in the squares, is in public spaces such as streets, avenue, and coasts. While personal experience varies according to the place where people live, personal values, perceptions, experiences and interpretations; social experience is obtained as a result of events such as war, migration, natural disasters, epidemics, religious and national rituals that affect the whole society and the city.

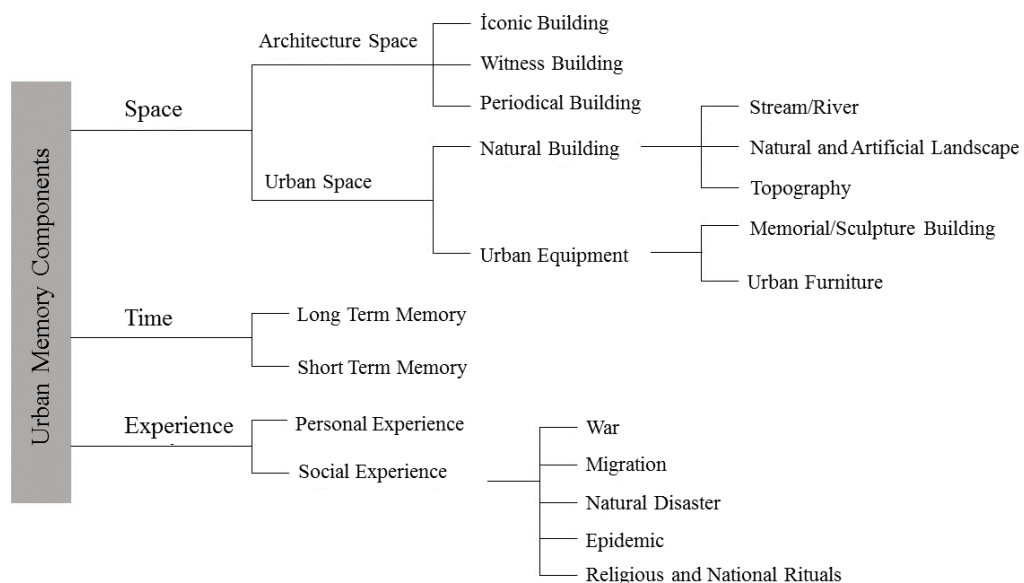

Figure 1. Urban memory components (Source: Prepared by the author based on the studies of Tefek (2020) and Madran (2001).)

People feel the “need to belong somewhere” from a psychological and sociological perspective. The occurrence of discontinuities and ruptures in the memories of people living in Sivas regarding the city they live in destroys the sense of belonging to the place the problem of this work. In order for people to continue their lives healthily, urban memory, social and individual memory elements must be sustainable. This study, which aims to ensure the sustainability of urban memory, includes the creation of a ‘Digital Urban Memory Hub Model Proposal’ for the collection and transfer to the future of individual and collective memory elements formed in cities over time through materials such as experience, memory, verbal and visual media analysis. The method of study in the model proposal design was literature research, survey study and in-depth interview. Within the scope of this study, with this “Urban Memory Hub” design model, which is planned to be designed in a digital environment using today’s technologies; individuals who have lived in this city at different times, the expected gains are that they will be able to transfer urban and cultural memory to future generations by adding their memories to the hub with visual and literary materials.

In this study, the city of Sivas was chosen as a sampling area. The reason for choosing Sivas is that the city has experienced different social and cultural ruptures in its history and that it is one of the important representatives of the Anatolian city with its historical values. The fact that Sivas hosts cultural and architectural layers belonging to different civilizations together has created many images belonging to different periods in the memories of individuals. This cultural diversity, ruptures and different images that find a place in memories have played an important role in the selection of Sivas.

2. MATERIAL AND METHOD

In this study, a methodology proposal consisting of three stages, namely collection of urban memory elements, analysis of today’s city and creation of a digital archive for transfer to the future, was presented (Figure 2). Literature research, survey study and in-depth interview methods were used in the methodology proposal.

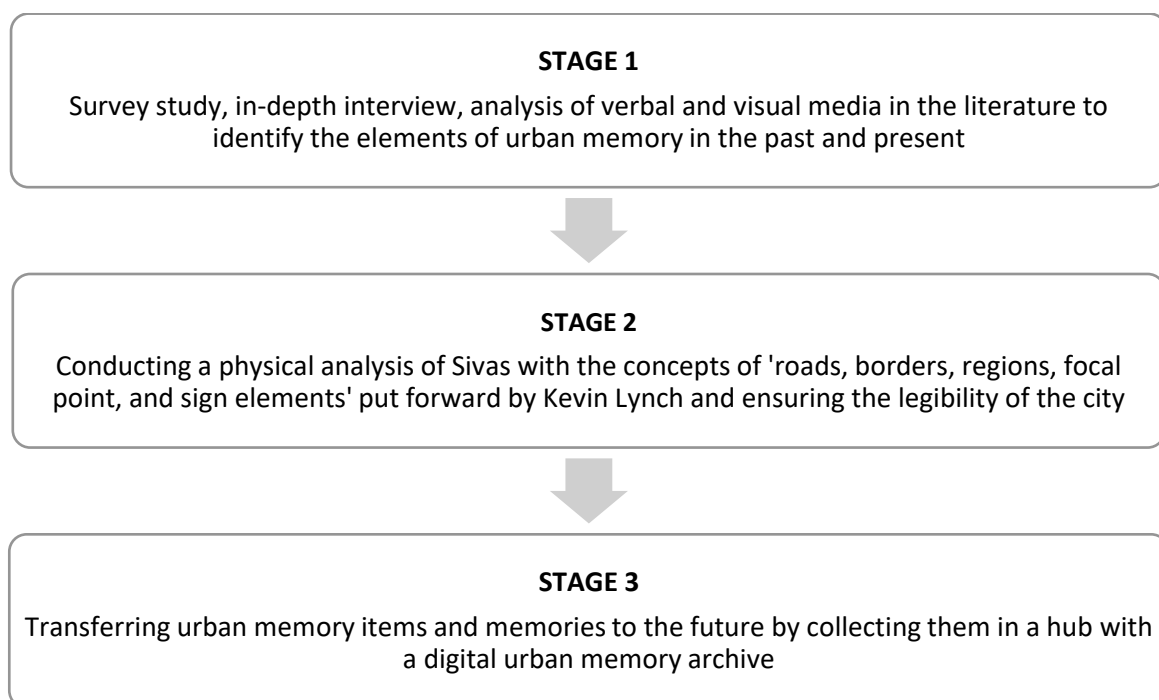

Figure 2. Methodological recommendation chart (Source: Prepared by the author)

In the three-stage methodology proposal, each stage contains different methods. In the first stage, verbal and visual media were analyzed to investigate the urban memory elements in the media. Novels, memoirs, stories, poems, interviews, newspapers (verbal media) written about Sivas and documentaries, series, films and photographs (visual media) shot in Sivas were analyzed. After these

analyses, a survey study and in-depth interviews were conducted to obtain the experiences and memories of individuals living in the city.

In order to collect the past memory elements of Sivas city, in-depth interviews were conducted with people aged 60 and over. In-depth interview questions consist of two parts. In the first part, questions aimed at learning the demographic information of the participants, and in the second part, questions were asked about the urban spaces they used in the past or that were engraved in their memories. Information about the places that left a mark on the memories was obtained through the memories, events, feelings and thoughts that the participants explain.

In order to determine today's urban memory elements, a survey was conducted with people between the ages of 18-80 who live or have lived in the city of Sivas for a while. The survey applied to the participants consisted of two parts. In the first part, questions were aimed at learning the demographic information of the participants; in the second part, questions were asked about the city identity and image perception and analyzing active experiences. In the second part, questions were asked about the city identity of Sivas, urban changes, symbolic structures, walkability, accessibility, frequently used districts and landmarks. The survey study was conducted face-to-face and digitally. Face-to-face surveys were conducted for participants who could not access the survey digitally. The digitalized survey form was sent to the participants via e-mail.

In the second stage, where the analysis of today's urban is made; in order to determine the current situation of Sivas city, a physical analysis was made on the 'paths, borders, districts, focal points, landmarks' put forward by Kevin Lynch in his book *The Image of the City*.

In the third stage, a 'Digital City Memory Model Proposal' was created using digital archive technology to transfer city memory to future generations. The digital city memory archive will provide the opportunity to 'go without going' to a physical place. Walter Benjamin's flaneur, the person who wanders through the arcades of Paris, will become the person who wanders through the digital archive of the 21st century.

3. FINDINGS

In this section, newspapers, films, documentaries, series, books (memoirs, stories, novels, poems, life stories) and photographs in the literature on the spatial structure of Sivas were analyzed. A physical analysis of Sivas was made by referencing the concepts explained by Kevin Lynch for urban readability. The findings of the in-depth interview and survey conducted within the scope of the study were evaluated.

3.1. Verbal and Visual Media Analysis Regarding the Spatial Structure of Sivas City

According to Colomina (2020), the place of architectural production is not only the construction site, mass media such as publications, exhibitions, magazines, photographs and films related to architecture are also part of architectural production. The use of photography in architectural practice, which has continued since the Romantic movement, has increased especially with Le Corbusier's periodical *L'Esprit Nouveau*, where he manipulated photographs when necessary to convey his own architectural understanding and discourse. With the inclusion of representational tools such as photography in architectural publication culture, it has become possible to reproduce structures faithfully, by different people and at different times, and to present representations of these structures to people who do not have the chance to access them (Yıldız, 2019). For this reason, in order to analyze the spatial structure of Sivas, a detailed literature review on architectural production was conducted by preferring written and visual sources that have a memorial value and include urban spaces.

When the printing press came to the Ottoman Empire, newspapers that started publishing in Sivas city laid solid foundations for local and national press. While the first official newspaper published in Sivas, which played an important role in the establishment of the Republic, was the 'Sivas' provincial newspaper named after the city, the first private Turkish newspaper started publishing in 1909 with the 'Vicdan' newspaper.

News items from newspapers published after the Republic period, in which important spatial events and decisions were made for the city, were analyzed. With this study, the chronological reflections of important decisions taken on behalf of Sivas in newspaper clippings were monitored.

The news reflected in local newspapers were examined in the context of urban space, urban space change, transformation, development, and destruction due to the scope of the research. When the post-Republican period is examined, many institutions and organizations were opened to create national language and historical awareness and to build a society with cultural competence. Community centers were one of the organizations with this vision. Painting, handicraft, yarn work and carpet exhibitions were started in community centers; conferences were organized on language, literature and history with the participation of important people such as Afet İnan and Şemsettin Günaltay (Figure 3).

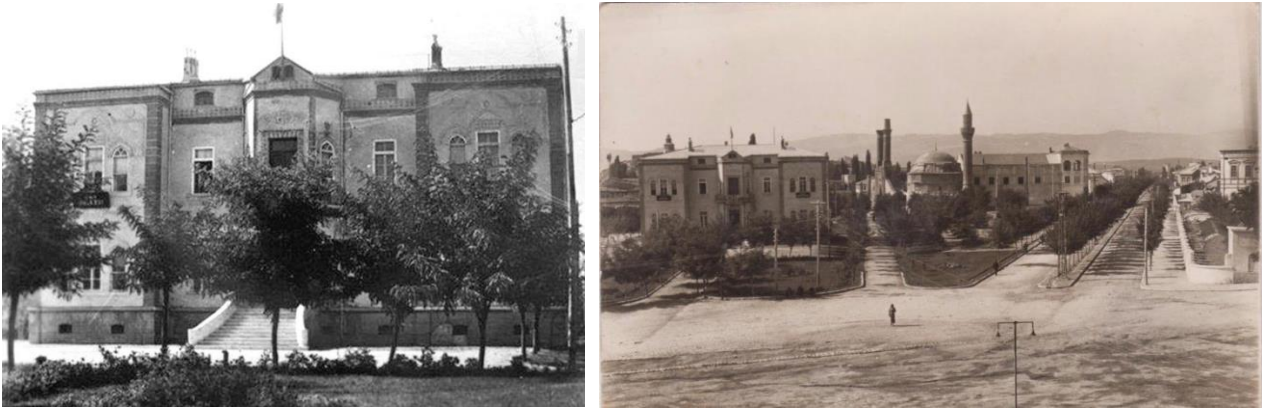

Figure 3. Community Centers and İstasyon Street (Source: Sivasli, 2024)

Economic development began for Sivas with the establishment of the Cement Factory and Cer Workshop in the 1940s. With the opening of the factories, Sivas began to receive migration, and with the increase in population, new housing was needed, and physical changes began to be seen in the city's appearance. İnönü Boulevard, known among the public as İstasyon Street, was opened to provide access to the Cer Workshop and subsequently, many new buildings were built (Figure 4). While new buildings were being built on the one hand, demolitions began on the other. While the wooden or masonry houses that dominated the city were being demolished one by one, the mills that operated on the rivers and with river water were closed.

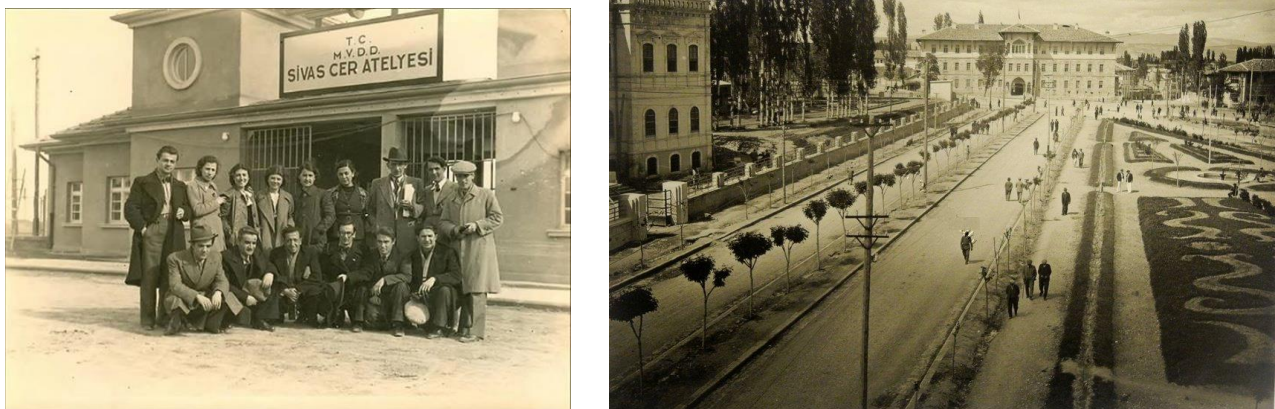

Figure 4. Cer Workshop and view of the square from İstasyon Street (Source: Sivasli, 2024)

Important steps were taken to protect and restore the monumental structures, and some of the restored structures were transformed into museums by changing their functions. The Madımak Hotel incident in 1993 received extensive coverage in the national and local press. The Madımak Hotel, which was expropriated by the Provincial Special Administration in 2010, was transformed into a Science and

Culture Center. It is possible to associate the stagnant period in Sivas between 2009 and 2014 with the change in political conjuncture. In the 2010s, the removal of the industrial zone and stadium that remained within the city was on the agenda. The stadium was removed from the city and a National Garden was built in its place. Work for the industrial zone is still ongoing. It is thought that the Demirağ Organized Industrial Zone, built on 814 hectares in the Kovalı region of the Ulaş district, will contribute to the economy and development of Sivas. Although the human mind has difficulty witnessing the rapid transformation that cities are experiencing, these transformations are recorded thanks to the press and media organs. Based on the news in the press, the urban development experienced is expressed chronologically in Figure 5.

Figure 5. Urban developments in Sivas press history (Source: Prepared by the author.)

While newspapers are important sources for following architectural developments, films, series and documentaries also provide an understanding of urban space through images. They provide an idea about the physical structure, identity and symbolic structures of the city in the years when videos were shot. With the emergence of the cinema sector in Turkey, many films were shot, generally in Istanbul, and in various parts of Anatolia. With the integration of television into homes, while almost every home turned into a cinema, the rapid rise of television disrupted cinema.

In the visual media literature research, many films, series and documentaries shot in Sivas city center were identified. Urban spaces of Sivas were examined in line with cinematographic elements. It was determined from visual media sources that monumental structures of Sivas were highlighted; the city

square was given special place in the sequences because it contained Seljuk, Ottoman and Late Ottoman structures; and Aksu Stream was shown as an important water element of the city. In the 1980s, eight-story apartment buildings attracted attention on İstasyon Street, where apartment buildings started to rise, in 1960. Thanks to the visual images highlighted in the sequences (Table 1), monumental, civil and public structures and urban spaces of the period were identified.

Table 1. Structures frequently mentioned and highlighted in the sequences

Film/Serial/Documentary Name	Prominent Buildings
Dört Kabadayı (Four Bullies)	Gendarme Building, Numune Hospital, Kongre Building, Atatürk Monument
Düğün Dernek 1-2 (Merry-making 1-2)	Çifte Minareli Madrasah, Şifaiye Madrasah, Buruciye Madrasah, Kale Mosque, Gendarme Building, Government Mansion, Yukarı Tekke
Bulutların Ötesi (Beyond the Clouds)	Kale Mosque, Çifte Minareli Madrasah, Gök Madrasah, Aksu (old Mısımlırmak), Yukarı Tekke, Paşa Mosque
İlden İle (From Province to Province)	İstasyon Street, Atatürk Street, Post Office, Aksu (old Mısımlırmak), Sigorta Hospital, Social Security Institution Building, Railways Public Housing, Cıbıllar Park, Kale Mosque, Çifte Minareli Madrasah, Government Mansion, Kongre Building, Buruciye Madrasah, Gök Madrasah, Ulu Mosque
Kaybolan Şehirler (Missing Cities)	Bezazlar Bazaar, İstasyon Street, Buruciye Madrasah, Kale Mosque, Çifte Minareli Madrasah, Post Office, Paşa Mosque

The analyzed novels, stories, poems, memoirs, life stories, interviews and essays help us to get to know Sivas and to analyze its spatial structure. In the analyzed books, the authors present their feelings and thoughts to the reader from a subjective perspective, while providing objective information about 'memory spaces', so the past spaces of Sivas have been identified. The spaces indicated by the authors have been grouped as 'spaces that do not exist now' and 'spaces that exist' (Figure 6). The collective memory of the city is formed by the combination of structures that have not survived to the present day and those that do.

Figure 6. Memory places in books (Source: Prepared by the author.)

3.2. Physical Analysis of Sivas City

The physical analysis of the city of Sivas was made according to the conceptual framework explained by Kevin Lynch in his book 'City Image'. Lynch (1960, p. 51) classified the city image under five headings as paths, borders/edges, districts, nodes/focal points and landmarks.

3.2.1. Paths

Paths are places where individuals use and move according to their habits and possibilities. Examples of these areas are streets, pedestrian paths, public transportation areas, canals and railways (Lynch, 1960). Figure 7 shows the road analysis of Sivas city evaluated in line with the conceptual framework put forward by Lynch. Although there is no rail system structure in urban transportation in Sivas; public buses, taxis or private vehicles are used. Ring roads are one of the important routes that relieve traffic in urban transportation. However, since this ring road is not sufficient for the city, it has been stated that the Northern Ring Road project aims to relieve traffic according to the 2020-2024 Strategic Plan prepared by Sivas Municipality (2020). Paths closed to vehicle traffic are important for the development and use of the bazaar. Pedestrianized paths make it easier for individuals to shop. Bankalar Street is a pedestrianized road that city dwellers generally prefer for glassware, haberdashery, stationery and clothing shopping, and for banking transactions.

Figure 7. Path analysis (Source: Prepared by the author.)

3.2.2. Borders/edges

Borders are linear elements that serve as a boundary between two districts and are not used by urban dwellers as transportation axes (Lynch, 1960). It is possible to divide borders into two as natural and artificial elements. While natural borders are elements such as streams, green areas, coasts, and slopes that form depending on topography, artificial borders can be railways, water channels, ramparts, and walls built by individuals (Erkan Biçer, 2002). Borders visually draw attention in urban space and define socio-cultural separation (Giritlioğlu, 1991).

The factors that limit the physical size of Sivas are Kızılırmak, mountain ranges, ring road, railway and high-speed train line. The other border elements expressed in Figure 8 are elements that do not prevent the growth of Sivas but have border characteristics. Kızılırmak, Aksu, Northern and Southern Anatolian Mountain ranges are natural borders; ring road, railway and high-speed train are artificial borders. Since the ring road is on the outer perimeter of the city, it is a factor that limits the growth of Sivas. Railways and high-speed trains are an obstructive border element that does not allow passage for pedestrians and vehicles.

The Akdağlar in the northeast of the city draw the provincial borders of Sivas-Tokat and Sivas-Yozgat. Kızılırmak, which flows from east to west, virtually divides the city into two. New living spaces are developing in the south of Kızılırmak. Thanks to the rehabilitation and recreational works carried out on the Aksu stream originating from Kızılırmak, a healthy appearance has been gained. The Kale in the city center forms a natural border with its surroundings as it is positioned on a high hill.

Cemetery areas and TÜRASAS are the boundaries defined by the regional border. TÜRASAS, known among the public as Cer Workshop, has a large campus in the city. While TÜRASAS, which provides maintenance, repair and manufacturing of freight cars, defines the regional border with the campus it operates in; the railway creates an artificial border in the city. It is possible to define Aydoğan, Halfelik and Yukarı Tekke cemeteries as regional borders. Yukarı Tekke cemetery is both a regional border and a striking natural border element. Mosques and cemeteries are located on a steep cliff approximately 70 meters above the ground.

Figure 8. Boundary/edge analysis (Source: Prepared by the author.)

3.2.3. Districts

Districts are urban areas that have common characteristics and constitute medium or large-scale sections of the city. The characteristic features that characterize the district are thematic continuities with unlimited diversity such as texture, area, form, symbol, building type, function, and urban (Lynch, 1960). Districts help the city to be perceived and recognized more easily thanks to their characteristic spatial features (Erkan Biçer, 2002).

When the analysis was made in line with Lynch's conceptual framework, it was determined that the city consisted of 8 main districts (Figure 10). Historical region and İstasyon Street, where there are many historical artifacts from the Seljuk, Ottoman and Late Ottoman Periods, are the most important district of the city. The bazaar area is an area where shops, restaurants and trade are dense, with Atatürk Street in the center. The railways area is an area that developed around TÜRASAS (Cer Workshop). With the construction of the station building in 1934 and the opening of the Cer Workshop in 1939, lodgings, an apprenticeship school, a hospital and a mosque were built to meet the needs of the people working in the workshop. People with different cultures and traditions live together in the Alibaba district. The borders of the Alibaba district are drawn by the Seyrantepe, Alibaba and Gökçebostan neighborhoods. The development district is grouped under two headings as 'university and its surroundings' and 'Karşıyaka'. While high-rise construction is seen in the university and its surroundings, Karşıyaka mostly has detached houses and villas. The 'development area', which started to gain popularity with the construction of TOKİ housing, has increased its development speed with the relocation of Numune Hospital to the southeast of the city, and the city has now grown towards it. The old Numune Hospital area covers the area starting from the 27 June Teachers' Park and extending to Selçuk Anatolian High School. After Numune Hospital, which has been providing health services since 1952, was moved to the southeast of the city, the historical building was demolished due to its low earthquake resistance. In the area where similar types of structures are located, the Archaeology Museum (School of Industry Blacksmith Workshop), School of Industry and Selçuk Anatolian High School are located on Rahmi Günay Street (Figure 9).

Figure 9. The old Numune Hospital area (Source: İhlas News Agency, 2023)

The school area is an area where the school campus consisting of seven high schools and two boarding houses, the University of Science and Technology, a stadium, a sports complex, a shopping mall and a courthouse are located. The school campus and the university campus cover a large area in the school area. Certain industrial sites have been built in the city for various industrial branches. The industrial sites spread throughout the city were combined under the name of industrial zones when physical analysis was conducted.

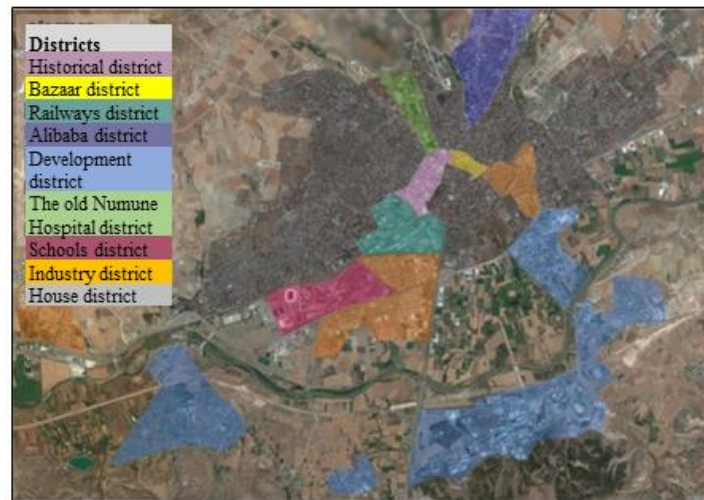

Figure 10. Districts analysis (Source: Prepared by the author.)

3.2.4. Node/focal points

Nodes/focal points are road junctions or the points that provide passage from one part of the city to another. Although nodes or focal points are small places for the city image, they can be large areas where usage increases under certain conditions. In such a case, the term 'focal point' is used instead of a node point. Theoretically, any intersection of a street is a node point, but these intersections have no other function than providing unimportant passages. The city image does not contain many node points (Lynch, 1960).

Lynch (1960) defined the intersection of paths as nodes and the points where individuals gather and meet as focal points. Therefore, Cumhuriyet Square (Government Square), Bankalar Street, Dörtüyl, Dikilitaş, Train Station, terminal and stadium were evaluated as focal points. In the map shown in Figure 11, the focal points of the city are concentrated in the city center. Cumhuriyet Square is the most important focal point of the city as it houses historical artifacts, hosts official parades and concerts, and

is a meeting and gathering place for individuals. According to Lynch (1960), although focal points are theoretically small points, some squares, extended linear areas and large areas can be focal points depending on the scale of the city. Bankalar Street, which consists of parallel streets, is accepted as a focal point since it is closed to vehicle traffic and is preferred for commercial activities. Dörtyol is an area where vehicle traffic and trade are quite intense. Dikilitaş, an intersection points frequently used by citizens and vehicles, is one of the important focal points of the city. Dikilitaş is one of the places preferred by the city dwellers for shopping because it is close to Wheat Market and Vegetable Market. Lynch (1960) evaluated the centers such as railway and metro stations and airports where transportation is provided as important focal points for the city. For this reason, the train station and the terminal are other focal points of the city of Sivas. The stadium, which is an important gathering place for the city dwellers and especially the fans, is concretely remembered with its current form.

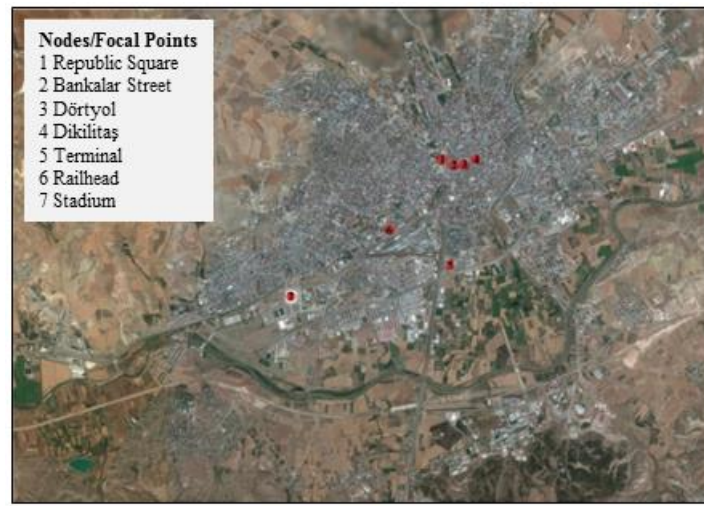

Figure 11. Node/focal points analysis (Source: Prepared by the author.)

3.2.5. Landmarks

Landmarks are physical formations that are a point reference source and are easily remembered in context. A building, signboard, shop or mountain can be a landmark (Lynch, 1960). They help individuals living in the city or visiting the city to find direction and place (Erkan Biçer, 2002). As the landmarks become familiar during the tour, their level of usability increases (Lynch, 1960).

Cumhuriyet Square contains places and historical artifacts frequently used by city dwellers. The Governor's Office, known by the city dwellers as the Government Office, the Gendarmerie Building, the Municipality and the Aynalı Bazaar are iconic structures in the city center. "The only tree" located in the square is a meeting point where city dwellers wait in its shade, and it is crowded at all hours of the day. There are many monumental structures in Selçuk Park (Figure 12). Buruciye Madrasah, Şifaiye Madrasah, Çifte Minareli Madrasah and Kale Mosque from the Ottoman period, which are structures from the Seljuk period, are considered as landmarks since they are impressive visual images. There are many structures on İnönü Boulevard, known among the public as İstasyon Street, that are easily remembered and have a place in the memory of city dwellers. Undoubtedly, the most important of these is the Congress Building, where the foundations of the Republic were laid. The Atatürk Monument, located northeast of the Congress Building, is an urban space where city dwellers come together, rest and chat under the shade of trees. The Grand Hotel, Şems-i Sivasi Library and the Old SSK Hospital are other landmarks on İstasyon Street. Sivas High School, located on the secondary artery connecting to İstasyon Street, has been accepted as a landmark since it is one of the oldest high schools in the city. Sivas Castle, located on a natural hill, is a striking and easily remembered landmark. Gök Madrasah, built at the foot of the Castle during the Seljuk period, is a point reference source with its magnificent crown gate, plant motifs, tiles, marble work and minarets.

Figure 12. Selçuk Park (Source: Haber 7, 2021)

While terminal and train station provide intercity transportation and are a point reference source known by all city dwellers, the fact that the train station building is one of the first station buildings built in the history of the Republic adds cultural value to this place. Migros is a landmark that is frequently preferred by city dwellers for shopping. It is possible to evaluate the venues in the bazaar area as a reference source since they are frequently used by city dwellers for shopping. Vegetable market, Subaşı Hanı, Taşhan, Yimpaş (Old) are preferred for shopping; Post Office, Meydan Mosque, Paşa Mosque, Çerkez's Coffee House, Ziya Bey Library are landmark elements with cultural values. Ulu Mosque, located in the area known as Mahkeme Bazaar, is a landmark element as the oldest mosque in the city. Numune Hospital and Medicana Hospital, which are buildings providing health services in the city, are landmark elements in the development district. In addition to the hospital buildings, Halfelik Cemetery, Cumhuriyet University and Historical Eğri Köprü in the development district are landmark elements. Villakent Mosque in Karşıyaka, located in the south of Kızılırmak, can be evaluated as a landmark element.

The cement factory, which covers a large area on the map shown in Figure 13, constitutes a landmark element with a historical context, as it is the first factory established in Sivas by state power in the history of the Republic and has a place in the minds of long-term city users. The National Garden in the city center is an urban space that is easily remembered as the old stadium in the minds of city dwellers, since it was built in place of the stadium. Since Sivasspor football team is highly valued and important in Sivas, the stadium structure of this team becomes a landmark element. The only shopping mall in Sivas, İvapark AVM and the courthouse are landmark elements in the same district. The Archaeological Museum, the Old Semi-Open Prison and Selçuk Anatolian High School are landmark elements that are important monumental structures of the city. 27 June Teachers' Park is one of the landmark elements in the same district. Cemevi, Old Madımak Hotel, Susamışlar Mansion and Alibaba Mosque, which host the activities of different ethnic groups in the city and are used as a meeting point, are evaluated as landmark elements. Yukarı Tekke, where the largest cemetery of the city is located, is a landmark element with its mosque built on a high mountain. Sivas, which contains many historical monuments from the Seljuk, Ottoman and Late Ottoman Periods, has monumental and civil architectural structures and urban spaces, as well as landmarks that city dwellers use as a reference source in their daily lives.

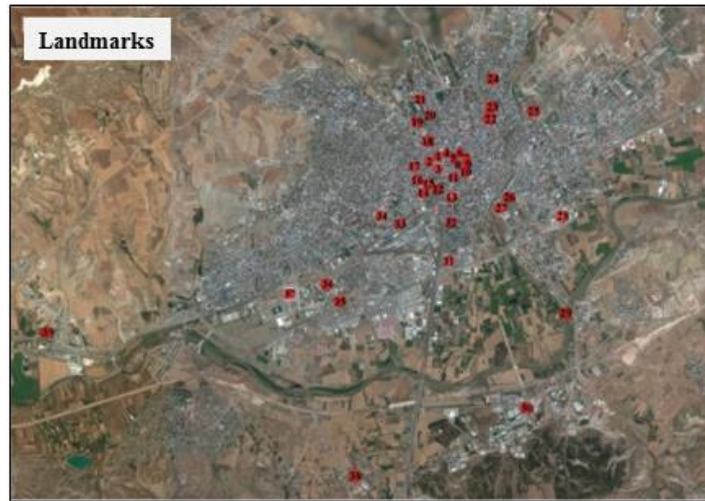

Figure 13. Landmarks analysis (Source: Prepared by the author.)

3.3. In-Depth Interview

Urban images and spaces are formed in the memories of individuals who experience the city over the years. In order to understand the change and development that the city of Sivas has gone through over time and to learn about urban memory spaces through the experiences of individuals, in-depth interviews were conducted, and the participants were asked to talk about their memories and the spaces they frequently used in the past, along with the spaces that did not survive to the present day.

Participants preferred to be individuals who have lived, worked or actively used Sivas since 1960. It was aimed at reaching various urban experiences by interviewing participants from different professional groups and education levels. The number of people who were interviewed in depth was 25 people, 6 of whom were women and 19 of whom were men. The open-ended questions given to the participants asked about the places they lived or frequently used and the transformations these places went through. The open-ended questions asked to the participants were as follows:

- Where would you meet and spend time with your friends in Sivas in the past? (cafe, park, bazaar, river, etc.)
- What are the urban spaces and buildings that you used or loved in the past but have not survived today? (park, cinema, river, cafe, etc.)
- If you have any memories or stories about these places, can you tell us?

As a result of the in-depth interview, it was determined that the participants frequently used certain buildings and urban spaces. The places frequently used by the participants, together with the structures that were demolished or still exist today, were classified under 6 main headings: bazaar, cinema, diner, patisserie, hammam and recreation spot. Memory places were determined from the memories and urban spaces that the participants talked about their urban experiences (Table 2).

Table 2. Places of memory

Spatial Components	Realms of Memory
Bazaar Space	İstasyon Street, Dikilitaş, Kepçeli, Buğday Bazaar, Bezazlar Bazaar, Bankalar Street, Atatürk Street, Sırer Street, Mahkeme Bazaar, Tandoğan Arcade, Koçer Arcade, Yıldız Arcade, Akça Arcade, Ankara Bus Terminal, İstanbul Bus Terminal, Şark Bus Terminal, Kristal Coffee, Çiçek Coffee, Çerkez's Coffee, Çimen Coffee, Kale Tea Garden
Cinema	Tan, Esen, Omay, Yalçın, Derya, Konak, Nur Cinema and Cer Atölyesi's cinema
Diner	Halzerfer Diner, Bahçeli Selçuk Diner, Madımak Diner, Belediye Diner, Alemdar Diner, Çiçekli Diner, Özden Diner, İmren Diner, Zevk Diner, Havuzlu Diner, Köşk Restaurant, Şehir Casino
Patisserie	İstanbul Patisserie, Uğrak Patisserie, Akman Patisserie, Beşkardeşler Patisserie, Hacı Beslen Patisserie, Kepenek Patisserie, Çınar Patisserie, Yaşmak Patisserie
Hamam	Porit, Paşa Bostanı, Meydan, Kurşunlu, Mehmet Ali, Hamamcıoğlu, Eski Paşa, Selçuk, Bostaş, Ak, Şirinoğlu Hammam
Recreation Spot	Murdurırmak, Ethem Bay Park, Muammer Bey Park, Paşa Factory, Kale, Cibıllar Park, Kızılırmak, Paşa Meadow, Cold Spring, Hot Spring, Snaky Spring

3.4. Survey Study

Within the scope of the study, a survey was conducted in Sivas city center to determine today's urban images. Urban images were determined through the experiences of individuals living in Sivas or those who have lived in this city for a while.

For this survey study, the sample group was selected from the population of Sivas city center. The estimated population in the population analysis and the population that can be found are not always equivalent. Because the participants who answered the questions in the survey study may be individuals who go to Sivas but do not live permanently or who have lived in Sivas for a certain time but do not currently live. Therefore, this sample is representative. In the survey study, it was aimed to reach individuals of all ages over the age of 18 and to make the sample group represent the entire society. According to 2021 TÜİK data, the total population of Sivas city is 636,121 people and the population of Sivas central district is 388,079 people (TÜİK, 2021). In order to transform the survey study from quantitative study to a qualitative data analysis, a survey was conducted with 240 people. Within the scope of this study, since the data obtained in the questionnaire are within the scope of qualitative data, a content analysis including frequency/frequency was conducted.

The survey was conducted digitally and face-to-face between August 2021 and December 2021. In order to reach different user profiles, it was first preferred to conduct the surveys in a digital environment. The survey was conducted face-to-face for participants who could not conduct the survey in a digital environment. The survey form transferred to the digital environment, was sent to the participants by e-mail. In this way, participants from various professional groups and user profiles participated in the survey.

In the survey study consisting of two main sections, fourteen questions, one of which was open-ended, were asked to the participants. In the first section, demographic structure was obtained by asking the participants age, gender, education level, monthly income and place of birth. In the second section of the survey, there were questions about the participants' experiences in the city. This section is divided into two subheadings: city identity and image perception; and actional experience. In the title of city identity and image perception, the way the participants perceive the city according to their senses and how they describe the city identity were investigated. In the actional experience section, questions were asked about the usage pattern of Sivas city according to seasonal differences, walkability, accessibility, symbolic structures, frequently used areas and landmarks.

In the survey study, 240 participants, 114 of whom were female and 126 were male, 33.7% were between the ages of 18-30, 34.6% were between the ages of 31-50, and 31.7% were between the ages

of 51-85. It was determined that most of the participants were university graduates with 56.6% percentage, 19.6% had a postgraduate degree, 14.6% had a high school degree, 6.7% had a primary school degree, and 2.5% had a secondary school degree. According to the data obtained, it was seen that the participants had a high level of education.

It was determined that 82.9% of participants have lived in Sivas for more than 15 years, 9.2% for 0-5 years, and 7.9% for 5-15 years. Considering that the opportunity to experience the city and the sense of belonging to the city increases as the time spent in a city increases, the fact that most of the participants have lived in Sivas for more than 15 years gives reliance to the survey conducted to investigate urban memory.

3.4.1. City Identity and Image Perception

In the second part of the survey, the participants' perception of the city identity and image of Sivas and their active experience were analyzed. The first question for the participants was "What is the degree of the senses that are etched in your memory in the city of Sivas?". This question was asked according to the three-point Likert scale of the effectiveness of fragrance, noise, visual image, taste and texture in the city with the range of "1: Weak, 2: Medium, 3: Strong". It was determined that the most effective senses in the city were taste and sight with a rate of 84.6% and 85%, and that touch was felt quite weak compared to the other senses (Table 3).

Table 3. Degree of active senses

Active Senses	1: Weak	2: Medium	3: Strong
Fragrance	40 (%16,8)	65 (%27)	135 (%56,2)
Noise	40 (%16,8)	62 (%26)	137 (%57,2)
Visual image	6 (%2,5)	31 (12,9)	203 (%84,6)
Taste	10 (%4,2)	26 (%10,8)	204 (%85)
Texture	91 (%37,9)	71 (%29,6)	78 (%32,5)

Participants were asked to mark three characteristics that define the identity of Sivas city. The data obtained show that the definition of 'Historical city' was made 206 times, 'Quiet city' 142 times and 'Religious city' 78 times (Figure 14).

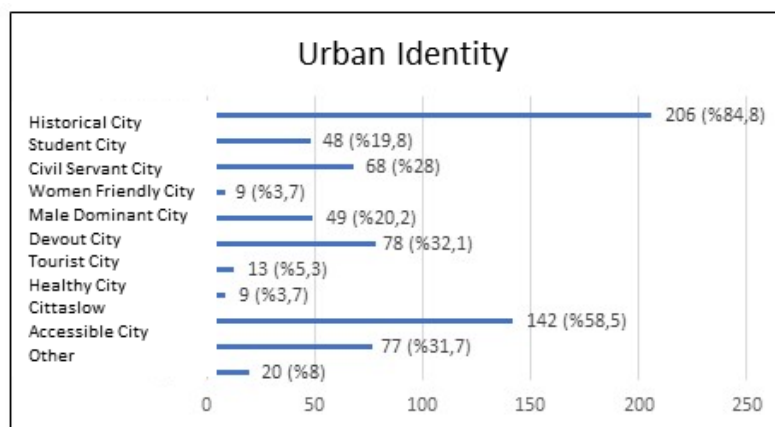

Figure 14. Expressions describing urban identity (Source: Prepared by the author.)

3.4.2. Actional Experiences

In the second subheading of the survey, the operational experiences related to the city were analyzed. In this heading, the effect of seasonal differences on the urban experience, the type and duration of urban

transportation, walkability, accessibility, symbols of the city, frequently used areas and the frequency of use of landmarks in these areas were evaluated.

The answer given to the question "Do seasonal differences and air temperature cause changes in the spaces you use in the city?" to the participants was "Yes, it causes changes, I prefer to go to indoor spaces in the winter", indicating that the majority prefer indoor spaces in the winter months with a rate of 81.2%. Since the winter months are quite harsh in Sivas, the air temperature has affected the use of urban spaces and the preferences of the city dwellers.

When asked about the three preferred means of transportation in the city, it was determined that walking was selected 237 times, private cars 212 times and bus 153 times. It was explained to the participants that they could give more than one answer to the question "What time of day do you frequently use Sivas city center as a pedestrian?". According to the obtained data, it was determined that the city was used as a pedestrian 28 times between 06.00-12.00, 149 times between 12.00-18.00 and 72 times between 18.00-24.00. When the participants' preferred walking duration in the city was analyzed, it was determined that 36.7% walked for 1 hour and 32.1% walked for 30 minutes.

The participants were asked how safe it is to walk in Sivas in terms of vehicle traffic, public order, street lighting at night, pedestrian paths and pavement covering material, and urban equipment. When the answers given were evaluated on a five-point Likert scale of "1: Not Safe, 5: Safe", it was concluded that walking is safe in terms of public order and night street lighting (Table 4).

Table 4. Degree of active senses

Walking in Sivas city (number of people/percentage value)	1: Not Safe	2: Less Safe	3: Medium Safe	4: Safe Enough	5: Safe
Vehicular traffic	14 (%5,8)	29 (%12,1)	63 (%26,2)	64 (%26,7)	70 (%29,2)
Peace	6 (%2,5)	10 (%4,2)	36 (%15)	78 (%32,5)	110 (%45,8)
Night street lighting	9 (%3,7)	13 (%5,4)	45 (%18,8)	69 (%28,8)	104 (%43,3)
Pedway and paving material	17 (%7,1)	28 (%11,7)	52 (%21,6)	66 (%27,5)	77 (%32,1)
Urban equipment	14 (%5,8)	35 (%14,6)	64 (%26,7)	71 (%29,6)	56 (%23,3)

The accessibility level of Sivas city center for the disabled, elderly and children was analyzed on a five-point Likert scale of "1: Not Accessible, 5: Accessible". According to the rates of 31.7% and 31.2% given to the values of 3 and 4, it is possible to say that the city center is physically accessible.

Participants were asked to choose three expressions that they thought were symbols of Sivas. When the frequency of choosing the symbols was examined, it was determined that the Historical Government House was chosen 180 times, the Anatolian Seljuk Madrasahs 124 times and the Kangal dog 96 times (Figure 15). The data obtained showed that in addition to architectural structures, cultural and social values also symbolized Sivas.

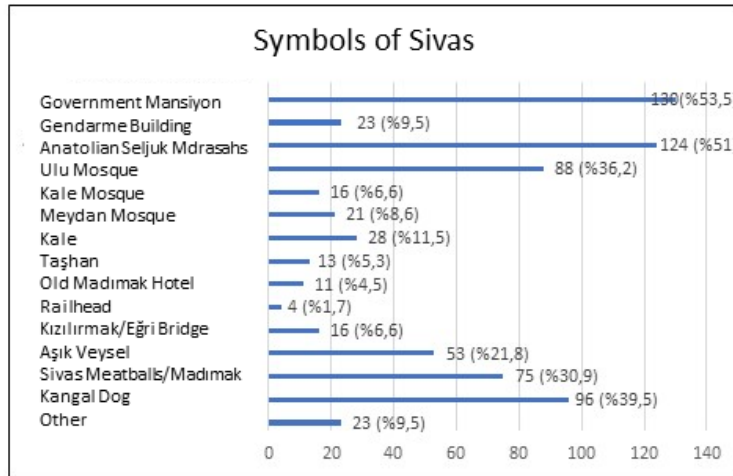

Figure 15. Symbols of Sivas (Source: Prepared by the author)

The frequency of use of the areas shown on the map, prepared with reference to Kevin Lynch's theoretical framework, was analyzed on a five-point Likert scale of "1: Never Used, 5: Frequently Used". It was observed that the most frequently used area in the city was the historical area with 50.4% and the bazaar area with 39.6% percentage (Figure 16).

Figure 16. Frequency of use of districts (Source: Prepared by the author)

In the questions analyzing how often landmarks are used in directions and wayfinding, the answers were evaluated on a scale of "1: Never Use, 5: Frequently Use". The selection rate of 5 on a five-point Likert scale was written in tables prepared separately for each district (Figure 17).

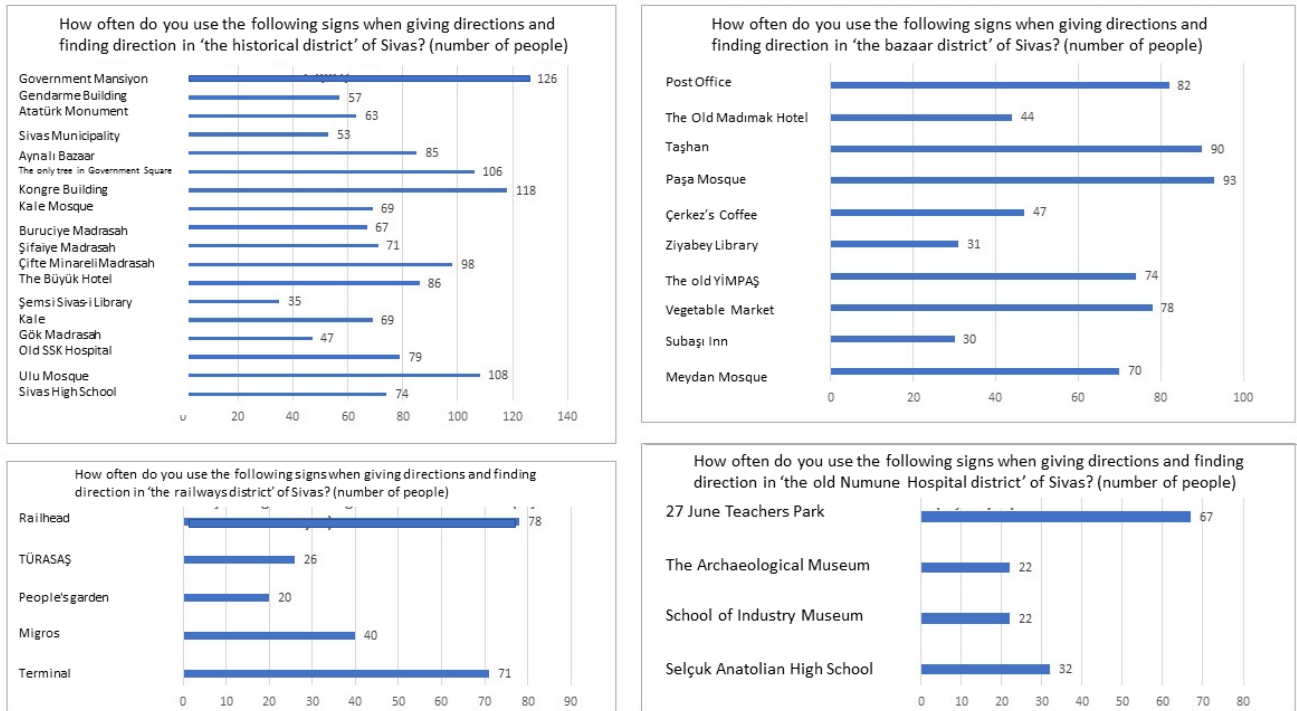

Figure 17. Frequency of use of landmarks for directions (Source: Prepared by the author)

In the historical district, it was determined that the Government House and the Congress Building were the most preferred landmarks when giving directions. It is possible to say that historical buildings are more striking than other landmarks. In the 'Bazaar district', it was determined that the Paşa Mosque and Taşhan were the most frequently used landmarks in directions. The fact that these structures are located opposite each other on the 'Dörtüyl Junction' and that both structures are frequently preferred for directions confirms the definition of the 'Dörtüyl Junction' as the focal point in the physical analysis of the city. In the 'Old Numune Hospital district', it was determined that the 27 June Teachers' Park was the most frequently used landmark for directions (Figure 18). In the 'Railway district', it was determined that the Train Station was the most frequently used landmark for directions. The fact that the train station and the terminal are in the foreground compared to other landmarks in the district confirms the definition of these structures as the focal point when making the physical analysis of the city.

Figure 18. Historical district, Old Numune Hospital district, Bazaar district (Source: Sivas Ekspres, 2024)

It was determined that Yukarı Tekke Cemetery in the Alibaba district was the most frequently used landmark when giving directions. Since Yukarı Tekke Cemetery is in the area of use of all city dwellers, it is possible to say that it has a high rate in the survey data. It was observed that Cumhuriyet University was the most frequently used landmark in the development district when giving directions. It is possible to say that hospital buildings and university campuses are preferred more than other landmarks for giving directions. It was determined that the shopping mall in the school district was the most frequently preferred landmark in giving directions. Since there is no qualified landmark in industrial zones, participants were asked how frequently the Cement Factory, one of the first factories established in Sivas, was used for giving directions. Although the Cement Factory is a factory that is included in the narratives and memories of the participants with whom in-depth interviews were conducted, the fact that the social facilities in the factory are not in use today caused a low rate in the survey data (Figure 19).

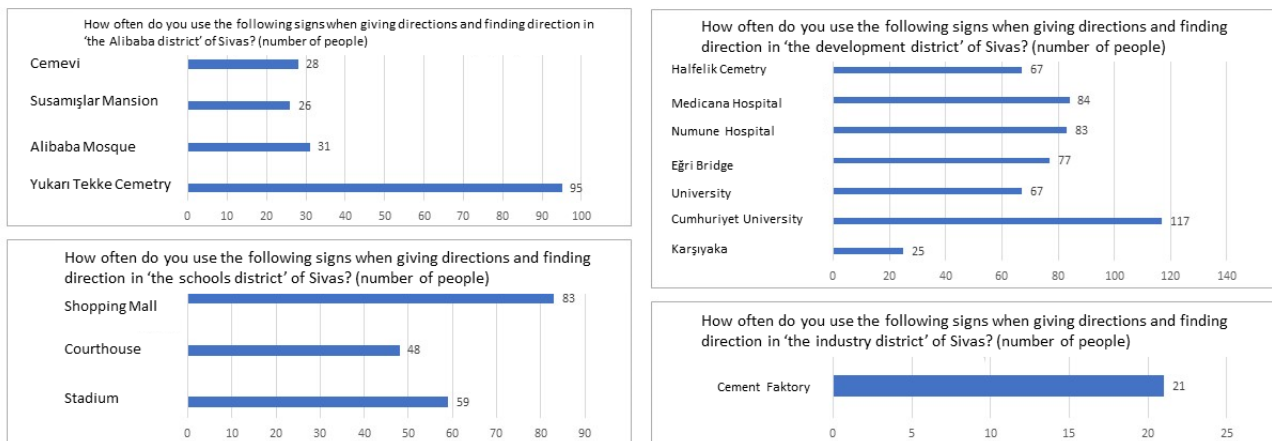

Figure 19. Frequency of use of landmarks for directions (Source: Prepared by the author)

Survey data show that visual imagery and taste are effective senses that have a place in the city's memory. The city being a cultural center during the Seljuk period, the foundations of the Republic being laid at the Sivas Congress, create a historical identity for the city with the definitions of 'Seljuk' and 'Republic'. Since the city's settlement area is small and everywhere is close to each other, individuals prefer to walk as their primary mode of transportation. In the city where there are not many options in terms of transportation, individuals go to places that cannot be reached within walking distance, by bus or private vehicle.

The data obtained show that the İstasyon Street and Atatürk Street axis form the backbone of the city, and that commercial spaces are preferred more in the historical district and bazaar area that developed around these streets compared to other districts. The fact that commercial spaces are close to each other causes the bazaar to be concentrated in a certain area. Although there are commercial activities in the historical district, the reason why this district is not called the 'bazaar' district is that the historical structures in the district visually dominate. The fact that the city was founded in Toprak Tepe, which is located within the historical district, confirms the 'historical' title given to this district. It is thought that the landmarks in the historical district and bazaar area have a greater place in the city's memory compared to the landmarks in other districts and are used more frequently.

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

Although cities are experienced physically through the body, perception and impressions about the city bring some sensory elements to the forefront in memory. According to the questionnaire findings, the fact that the most effective senses are visual imagery and taste; and the detailed descriptions of the restaurants and patisseries that the participants visited during the interviews show that the sense of taste is strong in the city. As a result of the literature research and interview study, it was seen that the sense of sound was also quite effective, and it was determined that the sound of the pipes coming from the traction workshop shaped social life in the past.

The findings obtained as a result of the survey study and in-depth interviews were found to be related in terms of experience and perception. As a result of the interviews conducted with women, it was determined that women's social life was limited, and the street and social life were conservative. The fact that the identities of 'religious city' and 'male-dominated city' came to the fore in the survey findings shows that the city has a male-dominated social structure. The transformation of the city and the demolition process of qualified structures were monitored through the survey data and interviews. While the change and transformation continue in the city, it was observed that women are not as active in social life as men.

All findings obtained from verbal and visual media analyses, in-depth interviews and surveys conducted within the scope of the study were grouped under the headings of space, time and person according to urban memory components (Table 5).

When its place in urban memory is evaluated, before the incident that occurred in 1993, Madımak Hotel was just a hotel structure that existed in individual memories, as a result of the physical attack on the place, it became a 'witness structure' engraved in the urban memory of not only the people of Sivas but also the entire country. It was observed that books, articles, documentaries and television programs were prepared about the Madımak Hotel incident, which was covered in the national and local press, mostly through the national press and channels. In the in-depth interviews conducted within the scope of the study, it was determined that the participants did not mention the incident and the place (Madımak Hotel) and refrained from talking about this incident. In the survey study, when the participants were asked about the symbols of Sivas, the option 'Madımak Hotel' was repeated 11 times with a rate of 4.5%, indicating that this place was not seen as a symbol of Sivas. In short, while the Madımak Hotel incident was frequently mentioned nationally, it became a taboo and unspoken incident locally. It is thought that after the incident, the hotel facade was completely changed, and an attempt was made to fade the hotel symbol in memory.

Table 5. Urban Memory Components

Space	Architecture Space	Symbol Structures	Explanation
		Government House, Gendarmerie Building, Buruciye Madrasa, Şifaiye Madrasa, Çifte Minareli Madrasa, Kale Mosque, Congress Building	Buildings that are symbols of the city and featured in visual media such as movies, TV series, and cultural programs.
		Witness Structures	Explanation
		Madımak Hotel, Congress Building	While Madımak Hotel was just a hotel before the Madımak incident, it became an element of urban memory after witnessing the incident. The Congress Building witnessed the foundation of the Republic.
		Periodic Structures	Explanation
		Tan, Esen, Omay, Yalçın, Nur and Cement Factory Cinema*; Porit, Paşa Bostanı hammam* Kurşunlu, Mehmet Ali, Square, Şirinoğlu, Selçuk, Old Paşa hammam; Akman, Beşkardeşler, Hacı Beslen, İstanbul, Uğrak Patisserie*; Tandoğan, Koçer, Yıldız, Akça arcade*, Çiçekli, Özden, İmren, City, Municipality, Madımak, Bahçeli Selçuk, Havuzlu Restaurant*	Movie theaters, Turkish baths, restaurants, patisseries and arcades were frequently used during the period they were built. Structures marked with * are those which did not survive today.

	Urban Space	Natural Structures Streams/Rivers Mundarırmak, Pünzürük River (covered up), Mısmılırmak (Aksu), Kızılırmak Natural and artificial landscaping Paşa Factory, Ethem Bey Park, Kale, Tekke önü, Muammer Bey Park* Topography (Mountain, hill etc.) Kelkit Valley, Kulmaç Mountain, Köse Mountains, Karababa, Akdağlar, İncebel Mountain	Streams are places where urban dwellers wash carpets/rugs/wool and spend time sitting on the banks. On days such as Nowruz and Sıçancık, families used these places as recreation areas. Sivas has a plain topography surrounded by mountains and valleys.
	Urban Equipment	Monuments/Sculptures Atatürk Monument Urban Furnitures, Urban furniture in Selçuk Park, formerly known as 'Cıbillar Park'	Monuments are structures that maintain their physical and symbolic presence in the city. The monument structure representing the national struggle was built in the garden of the high school building where the Sivas Congress was held. Urban furniture, which can be used mostly in summer, has users of all ages.
Time	Long Term Memory	As the in-depth interview participants described the 'memory places' in their long-term memories, the places that have survived to the present day and those that have not were identified.	
	Short Term Memory	In the survey, information on short-term memory was obtained through the participants' experiences in the city center.	
Experience	Personal Experience	Personal experiences are experiences that are unique to the individual and develop with the spaces they use.	
	Social Experience	Social experiences are those that affect the whole society and are embedded in long-term memory.	

With the methodology developed to ensure the continuity of urban memory, urban memory spaces will be transferred to the future in a digital environment (Figure 20). With the 'Digital Urban Memory Hub Model Proposal', the collection of various life experiences of individuals who have passed their childhood, youth, middle or old age in the city, the archiving of individual and collective memory elements will be carried out to future generations for the sustainability of urban memory and culture. Even if urban spaces disappear from collective memory or memories, their traces can be traced through memory archives.

It has been suggested to create a digital urban memory archive as a memory space in order to preserve the city of Sivas with its historical and cultural layers in memory and to transfer it to the future. Thanks to the digital urban memory archive, individuals who have lived in the city in different time periods and cultures will be able to come together on a common platform, the city memory archive. The city memory archive has been turned into a web page in a digital environment to be accessible to everyone.

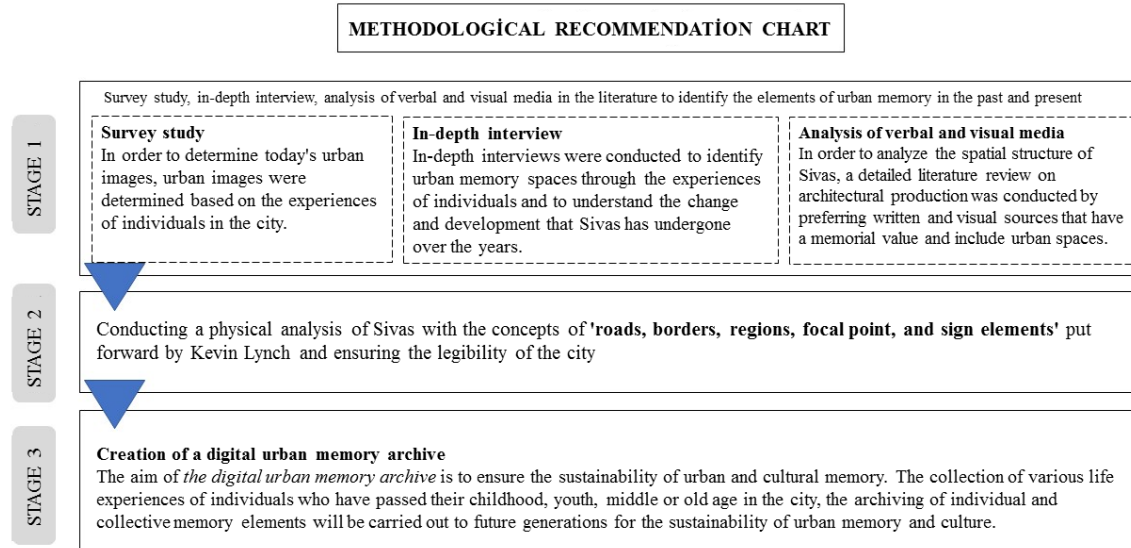

Figure 20. Methodological recommendation chart

Digital urban memory archive, the final product of this study with the <https://mervekelkit.blogspot.com/> extension, in the content of the web page

- Historical and cultural development of Sivas city,
- Analysis of sources in the literature in spatial context,
- Analysis of the city of Sivas in line with Kevin Lynch's theoretical framework,
- The text of the speech made in the in-depth interviews,
- Personal archives shared by participants with the author,
- Survey data and analysis,
- Graphics and diagrams prepared for specific topics,

is located. It is possible to reach via the link address <https://mervekelkit.blogspot.com/> or the QR code in Figure 21.

Figure 21. QR code providing access to the digital city memory archive

In this era of fast living and consumption, since urban spaces cannot remain in our lives long enough to create a memorial value, memories need to be protected. Creating an urban memory archive is extremely important to protect the memory that is the sum of our vital traces and to carry it to the future. With the digital urban memory archive method, it is possible to protect the urban identity and memory spaces by establishing a connection between the past and the present and to support the cultural accumulation of the city.

Author Contribution Declaration

A. Idea and editing **B.** Literature Review **C.** Writing
D. Data Collection **E.** Analysis **F.** Critical Review

Dilara Merve KELKİT : A/B/C/D/E/F

Ayşen ÇELEN ÖZTÜRK : A/B/F

REFERENCES

- Cengiz Taşlı, T., Çelik Turan, A., Eren, B., & Dinç, S. (2023). Kentsel bellek alanlarında mekânsal algı değerlendirmesi: Çanakkale kent merkezi örneği. *KAPU Trakya Journal of Architecture and Design*, 3(1), 1-25.
- Colomina, B. (2020). Mahremiyet ve kamusal kitle iletişim aracı olarak modern mimari, (çev. Aziz Ufuk Kılıç). Metis Yayınları.
- Connerton, P. (2019). Toplumlar nasıl anımsar, (çev. Alaeddin Şenel). Ayrıntı Yayınları.
- Çalak, I. E. (2012). Kentsel ve kolektif belleğin sürekliliği bağlamında kamusal mekânlar: ULAP Platz Örneği, Almanya. *Tasarım Kuram Dergisi*, 13, 34-47.
- Draaisma, D. (2012). Yaşlandıkça hayat neden çabuk geçer, (çev. Gürol Koca). Metis Yayınları
- Elhan, S. (2009). *Kentsel bellek bağlamında sanayi mirasının değerlendirilmesi: İstanbul Haliç örneği* [Unpublished master's thesis]. İstanbul Technical University.
- Erkan Biçer, N. (2002). *Kastamonu örneğinde Anadolu kenti imaj öğeleri ve değişim süreci* [Unpublished master's thesis]. Yıldız Technical University.
- Giritlioğlu, C. (1991). Şehirselleşme mekân öğeleri ve tasarımı. İTÜ Yayınevi.
- Haber 7. (2021). *Açık Hava Müzesi Sivas'ın Selçuklu ve Osmanlı Eserleri*. <https://m.haber7.com/seyahat/haber/3112634-acik-hava-muzesi-sivasin-selcuklu-ve-osmanli-eserleri>
- Halbwachs, M. (2018). Kolektif bellek, (çev. Zuhâl Karagöz). Pinhan Yayıncılık.
- İhlas News Agency. (2023). *Sivas Yeni Millet Bahçesi'ne Kavuşuyor*. <https://www.ih.com.tr/sivas-haberleri/sivas-yeni-millet-bahcesine-kavusuyor-41777605>
- İnceoğlu, M. (2007). Kentsel açık mekânların kalite açısından değerlendirilmesine yönelik bir yaklaşım: İstanbul meydanlarının incelenmesi. [Unpublished doctoral thesis]. Yıldız Technical University.
- Lynch, K. (1960). Kentin imgesi, (çev. İrem Başaran). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Madran, E. (2001). Kent belleğinin oluşumunda mimarlık yapıtları. *Mimarlık Dergisi*, 298, 47-49.
- Rossi, A. (2006). Şehrin mimarisi, (çev. Nurdan Gürbilek). Kanat Yayınları.
- Saylan, S. (2016). *Kent belleğinin sürekliliğinde kentsel artefaktların önemi: İstanbul Tarihi Yarımada 19. yüzyıl izgara plan uygulamaları* [Unpublished master's thesis]. Yıldız Technical University.
- Sivas Ekspres. (2024). *UNESCO'dan Sivas'a Ret Kararı*. <https://www.sivasekspres.com/haber/unesco-dan-sivas-a-ret-karari-49317.html>
- Sivas Municipality. (2020). *2020-2024 stratejik planı*. Sivas, Mali Hizmetler Müdürlüğü.
- Sivasli. (2024). *Eski Sivas Resimleri*. <http://www.sivas.li/>
- Tefek, G. T. (2020). *Kentsel bellek bileşenleri üzerine hermeneutik okuma: Adana Atatürk Caddesi örneği*. [Unpublished master's thesis]. Çukurova University.
- TUİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2021). Adrese dayalı nüfus kayıt istatistikleri. In 28 January 2023 retrieved from https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi_SonucLari-2020
- Ünal, S. G. (2013). *Kentsel kamusal mekânların dönüşümü; Ankara Atatürk Bulvarı*. [Unpublished master's thesis]. Gazi Üniversitesi.
- Yıldız, E. (2019). *Mimarlığın temsilinden temsilin mimarisine* [Unpublished master's thesis]. Yıldız Technical University.

Belis ÖZTÜRK¹

¹ Maltepe University, İstanbul, Türkiye.

THE EFFECT OF COLORS IN TILES USED IN SELJUK ARCHITECTURE ON SPATIAL PERCEPTION: THE EXAMPLE OF SİVAS GÖK MEDRESE

ABSTRACT

The unique architectural style of the Anatolian Seljuk period emerged from the combination of pre-Islamic and Islamic artistic understandings. During this time, numerous structures such as madrasas, mosques, and libraries were built. The use of decorative elements and tiles was particularly notable in the 13th century. This study focuses on the tiles and their colors used in the Sivas Gök Medrese, examining their impact on the space. Initially, a literature review was conducted, analyzing sources on Anatolian Seljuk history and tile art. Gök Madrasa was selected as a case study, and the use of tiles in its interior and exterior was identified. The research includes photographs, decorations, materials, and the meanings of colors in the madrasa. The findings highlight the importance of tiles, one of the key decorative elements of the Anatolian Seljuks, in educational structures, aiming to raise awareness of the effect of colors on spatial perception.

Keywords: *Madrasa, space perception, color, effect of colors on space, space analysis.*

ANADOLU SELÇUKLU MİMARİSİNDE KULLANILAN ÇİNİLERDEKİ RENKLERİN MEKÂN ALGISINA ETKİSİ: SİVAS GÖK MEDRESE ÖRNEĞİ

ÖZET

İslamiyet öncesi ve sonrası sanat anlayışlarının birleşimiyle Anadolu Selçuklu döneminde özgün bir mimari tarz gelişmiştir. Bu dönemde medreseler, camiler ve kütüphaneler gibi birçok eser inşa edilmiştir. XIII. yüzyılda süslemeler ve çinilerin yoğun kullanımı dikkat çekmektedir. Bu çalışma, Sivas Gök Medrese'deki çiniler ve renklerinin mekâna etkilerini incelemektedir. Öncelikle literatür taraması yapılarak Anadolu Selçuklu tarihi ve çini sanatı üzerine kaynaklar incelenmiştir. Gök Medrese, medreseler arasında örneklem olarak seçilmiş, iç ve dış mekânlardaki çini kullanımları tespit edilmiştir. Araştırmada medresenin fotoğrafları, süslemeleri ve renklerin anlamları ele alınmıştır. Sivas Gök Medrese'nin mekânsal incelenmesi sonucunda elde edilen veriler, çininin eğitim yapılarındaki önemi ve renklerin mekân algısına etkisi üzerine farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Medrese, mekân algısı, renk, renklerin mekâna etkisi, mekân analizi.*

Corresponding author : Belis Öztürk

Date of article submission : 01.11.2024

Date of article acceptance : 24.12.2024

DOI : 10.70370/kapu.1577498

Article citation : Öztürk, B. (2024). The effect of colors in tiles used in Seljuk architecture on spatial perception: The example of Sivas Gök Medrese. *KAPU Trakya Journal of Architecture and Design*, 4(2), 130-138.

1. INTRODUCTION

Perception can be defined as the primary cognitive form of contact humans establish with their environment, involving the process of acquiring and interpreting information about the surroundings. The study of perception holds unique significance in philosophy, science, and design because it determines what information will be noticed, how it will be categorized, and how it will be interpreted within the existing framework of knowledge. According to Akyıldız (2003), perception involves understanding the effects of stimuli originating from the environment through sensory organs and mental processes (Akyıldız, 2003, p.180). Similarly, Aydın (1986) asserts that perception's fundamental characteristics vary between individuals, movement plays a significant role, and individuals gather information from their environment according to their goals (Aydın, 1986, p. 9).

Feedback obtained through human perceptual processes aims to explain the concept of space. The concept of space has been defined in various ways across different periods and cultures, shaped with a focus on human existence. The suitability of a space's design purpose is determined by how it is perceived. While perception is defined as the process of acquiring information from the environment, it is also described as the meeting point with reality. The concept of perception is as crucial as the components of architectural space, influencing the successful composition and resolution of spatial elements like structure, function, semantics, and symbolism (Dinçer, 2005).

In this study, techniques such as literature review, historical research, and archival scanning were employed to examine the Gök Medrese in Sivas. The spatial characteristics, materials used in its interior and exterior spaces, decorations, tiles, and colors were analyzed and integrated into the study.

The concept of perception, defined as the process of acquiring information from the environment, also represents the meeting point with reality. The physiological, biological, and psychological processes of acquiring information from the environment occur through perception. Information acquired through the senses from the environment is linked with experiential knowledge in memory and placed within a schematic structure. This schematic structure, which can be defined as the generalized mental image or model of the environment, forms "spatial perception" (Öztürk, 2021, p.5). Color and space are two phenomena that cannot be thought of separately as dimensions of phenomenal experience, applicable not only to design fields but also to visual sciences. Color is the effect created in the human eye by direct light from a source or by light reflected off objects. Depending on the wavelength structure of the rays, the brain perceives elements that vary in color, brightness, and darkness, thereby perceiving the environment. Therefore, color is an element that influences humans as long as light and the ability to see exist (Özsırkıntı, 2009, p.42).

Space is the environment where objects are divided into sections and become visible, while color disrupts the homogeneity of the background as a contour and gives shape to the sign-space. Throughout history, the concept of color, which has been observed to create both positive and negative effects on living beings, is said to be an instrument for forming impact, aesthetics, and original approaches in the fields of culture, art, design, and architecture (Özsırkıntı, 2009). In Anatolian Seljuk period artifacts, turquoise, blue, and purple colors are frequently encountered in tiles, which are one of the most important elements of decorative art. Overall, this study explores how perception and color contribute significantly to our understanding and interpretation of architectural spaces and designs, emphasizing their roles as integral components of human experience and cultural expression.

2. ANATOLIAN SELJUK PERIOD TILE ART AND THE USE OF COLOR IN TILES

Tangri was the symbol of the blue skies over the Altai Mountains, representing absolute dominion. (Chevalier & Gheerbrant 1996, s.103). The tradition of ceramic tile decoration, which has continued since the era of the Karakhanids, known as the first Muslim Turkish state, involves the application of colored glazes on bricks, originating in ancient Egypt and Mesopotamia (Yetkin, 1993). The term "çini," meaning "Chinese" in Turkish (çînî), refers to glazed wall coverings made of baked clay seen in present times. In ancient sources, it is also referred to as "sırça" or "kâşî" (Doğanay, 2010, p.171).

Architecturally speaking, çini (Figure 1) is a baked clay product that can be flat or relief-formed, transparent or colored, used in various geometric forms extensively in both the exterior facades and interior spaces of buildings.

Figure 1. Ceramic applications (Güzel Sanatlar Akademisi, 2018)

This art form became widespread during the Anatolian Seljuk period, used in various architectural structures and techniques that have persisted to the present day. Within the borders of the Anatolian Seljuk State, numerous architectural works such as madrasas, caravanserais, baths, mosques, hospitals, fountains, aqueducts, and bridges were constructed, where ceramic tile applications were frequently encountered (Çelik, 2021, p.19). The Gök Medrese, built in Sivas in 1272 and chosen as the subject of this study, provides a brief overview of ceramic tile usage towards the end of the 13th century in Anatolian Seljuk period structures. To understand the Byzantine heritage that preceded their era, the Anatolian Seljuk state began to use ceramic tiles as an architectural element, replacing mosaics and frescoes that were prevalent at that time. Although ceramic tiles were encountered in Turkish and Islamic worlds as early as the 9th century, their main usage was observed in Anatolia during the 13th century. The distinction between ceramic material and tiles lies in the areas where they are used. While ceramics are generally found in everyday items, tiles have found their place in architecture. Tiles used for decorative purposes (Figure 2) in architecture are typically colored with various oxides in their recipes. These colored materials were predominantly used on the interiors and exteriors of structures, particularly in shades such as turquoise, earth yellow, black, and purple, applied to surfaces using mortar. Turquoise, among these colors, is the most commonly used and has become synonymous with ceramic tile production.

Figure 2. Tiles of Gök Medrese in Sivas (Şaşmaz, 2019)

In Turkish culture and art, the concept of color is widely used in various contexts. The word "Turkuaz," commonly used today, refers to a color derived from a blend of blue, green, and white; it is described as turquoise blue, turquoise green, or azure (TDK, 2024).

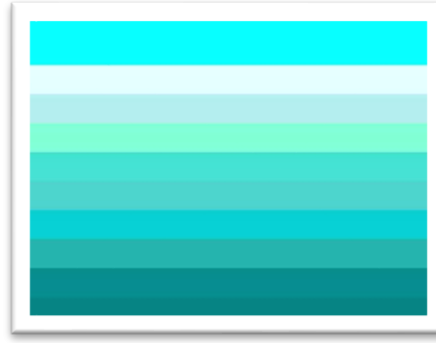

Figure 3. Turquoise color (Fuly, 2023)

Turquoise, positioned between blue and green on the color spectrum, is formed by the combination of white, blue, and green hues. This color, like other natural colors such as copper, is obtained through natural means and can vary depending on the structure of the stone used. Blue (Figure 3), known as the color of the sky and the sea, is generally associated with depth and stability; it also symbolizes trust, loyalty, wisdom, intelligence, faith, reality, and heaven. Due to its ability to slow down metabolism and create a calming effect, blue establishes a strong connection with peace and tranquility. Light blue is associated with health, healing, peace, understanding, and softness, while dark blue represents knowledge, power, honesty, and seriousness.

The extensive use of this color in mosques, madrasas, and tombs has led to its recognition as the "Turkish color". Turquoise, believed to have a soothing property, is known to be beneficial for many illnesses due to its relaxing and calming effects. Because of these effects, it can be said that turquoise was frequently preferred in architectural works built during the Anatolian Seljuk Period. Turquoise has held significant importance in the architecture of this period both aesthetically and functionally.

3. THE EFFECT OF COLORS IN THE TILES USED IN SİVAS GÖK MEDRESE ON SPATIAL PERCEPTION

Sivas Gök Medrese, built in 1271 in Sivas province, holds great importance in terms of Turkish-Islamic architecture and tile art. It is one of three madrasas constructed during that period and was designed by architect Kaluyan El-Konevi under Sahip Ata (also known as Sahabiye or Gök). The medrese stands out as one of the most advanced examples of Anatolian Seljuk period madrasa architecture, particularly notable for its facade design. The structure embodies the fundamental characteristics of Anatolian Seljuk architecture with its symmetrical layout, central courtyard, and rectangular plan. Gök Medrese consists of a total of 24 rooms, a mosque, and two floors. The ornate crown door on its front facade welcomes visitors with its elegant details. Additionally, the structure is adorned with two minarets, each with its own gallery, crafted from brick, which complete the silhouette of the madrasa. Moreover, the decorative wooden towers contribute significantly to the architectural integrity.

Beyond its architectural significance, Sivas Gök Medrese holds a crucial place in historical and cultural identity. Studying this structure provides a significant opportunity to understand the aesthetic values and architectural principles of the Anatolian Seljuk period. The madrasa served both as an educational institution and a place of worship, making significant contributions to the social and cultural life of its time.

Located on the left side of the madrasa is the first fountain of the Anatolian Seljuk period. The exterior wall of the north facade features two towers, while the south facade is adorned with three towers (Tanyeli, 1997).

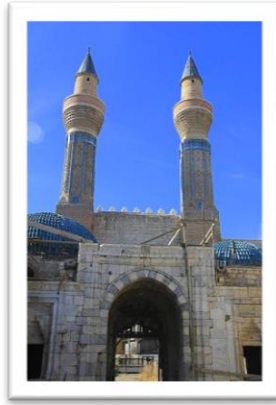

Figure 4. Sivas Gök Medrese (Şaşmaz, 2019)

In the architecture of the structure, the traces of the era in which the minarets (Figure 4) served the facade design can be seen in the decorations, geometric, and floral motifs. The building takes its name, Gök Medrese, from the sky-blue color used in its minarets, mosque ceiling, and iwans in mosaic tiles. The calm and tranquility of the blue color, along with the balance and positive energy emitted by the green color, often lead to the inclusion of these colors in educational institutions such as medreses. (Tanyeli, 1997). The entrance of Gök Medrese is covered with a round dome that can be depicted as a four-lobed star shape. Inside the entrance eyvan, to the right of the doors, there is a domed mosque, and to the left, a smaller classroom area adjacent to the mosque. These rooms provide access to the minarets.

In the corners of the entrance part of the madrasa, there are two halls with pointed barrel-vaulted ceilings. In the design of madrasa structures built during the Anatolian Seljuk period, there are arcades on both sides of the open courtyard, with a hexagonal ornamental pool in the center of this courtyard. Limestone and marble were used as materials for the capitals of the columns and also in the marble arcades. The arcades are covered with vaults.

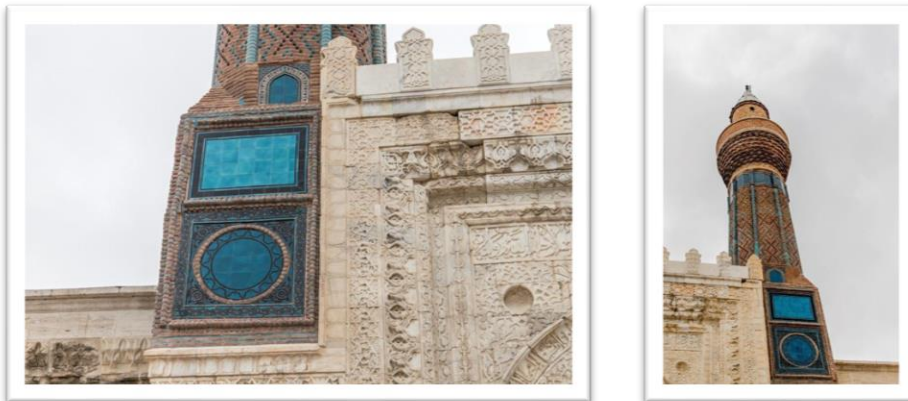

Figure 5. Sivas Gök Medrese (Şaşmaz, 2019)

One of the most impressive sections of Sivas Gök Medrese is the entrance door, which is a five-lobed arch door (Figure 5). In Anatolian Seljuk period structures, motifs such as the Tree of Life (Figure 6), pomegranate fruits, leaves, and other plant motifs, as well as geometric patterns, are intricately carved symmetrically into the decorations of the crown door.

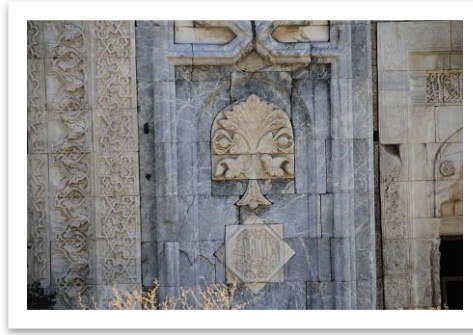

Figure 6. Tree of Life (Şaşmaz, 2019)

In this period, the pomegranate motif used in the Tree of Life (Figure 6) represents fertility and paradise. On the exterior facade of Sivas Gök Medrese, there is a fountain designed in the shape of a cloverleaf with a spout and an inscription. This fountain on the exterior facade not only disrupts symmetry but also contributes aesthetically to the structure. Turquoise, believed to possess protective qualities and strength in many cultures, can be found in the minarets (Figure 7) and tiles examined throughout the structure. In addition to turquoise, purple is used in the minarets, believed to represent magnificence and elegance (Kuban, 2010) (Figure 7).

Figure 7. Tile App (Sanatın Yolculuğu, 2019)

The minarets are constructed with eight-ribbed, turquoise-colored glazed bricks, with wide surface glazed bricks applied in a diamond pattern between them in equal spacing. As seen in Figure 8, the ribs extend vertically along the minaret from the base of the gallery. Also visible in Figure 8 is the square area adorned with tiles, which sits atop the minaret.

Figure 8. Sivas Gök Medrese Night View (Yılmaz, 2020)

The mosque is domed and has a square plan. Aesthetic transition between the walls and the dome in Turkish architecture is achieved through the use of the Turkish triangle, which has a sixteen-sided ring. These architectural elements not only create unity but also enhance the height and visual appeal of the structure. Decorative mosaic tiles in turquoise and navy blue, featuring botanical motifs, adorn

the outer parts and ring sections of the Turkish triangles. It is known that the color blue enhances a sense of calmness and is therefore associated with feelings of tranquility and peace. The color blue helps to calm and heal individuals while also increasing focus. Research suggests that purple, associated with wealth and nobility, evokes feelings of power and respect. Purple appeals to spiritual feelings and sometimes evokes mystery, nurturing a sense of elegance emanating from the space (Polisan, 2024).

The interior of the dome and the centers of the triangles are elegantly adorned with spiral ceramic tiles created with honeycomb patterns and zigzag motifs. These details enhance the aesthetic value of the structure, reflecting the distinctive features of Turkish-Islamic architecture. Three hadiths are inscribed in ceramic mosaic on the hemispherical dome, contributing to its spiritual ambiance (Üçer, 2010). Around the mihrab in the mosque, borders made of mosaic tiles in turquoise and eggplant purple colors, arranged in five layers, can be found. The use of turquoise in worship areas plays a significant role due to its calming and serene effects. Additionally, the belief-enhancing properties of the color blue are reflected in the Jewish tradition where Mary, the mother of Jesus, is often depicted wearing blue garments (Akkin et al., 2004, p.276).

Colors used in spaces are factors that directly influence people's activities and psychological states. Terms such as warm-cold, intimate-serious, light-dark are often used to describe spaces based on their color schemes. When a space is designed using a single color, monotony becomes prominent. If a space is monochromatic with no differentiation between ceiling, walls, and floor surfaces, it can be perceived as monotonous and uniform.

Designing spaces with only one type of color may not be sufficient to complete the overall composition because there are various areas with different functions. In color compositions used in spaces, the most effective element is the value component that determines the light-dark grading of surfaces. Another important component is the saturation that reflects the closeness to the essence of the color, ensuring it is vibrant and bright (Alici, 2019, p. 175-178). The side and facade walls of the madrasa's eyvan are adorned with mosaic tiles in eggplant purple and turquoise colors. In the intricate details of the geometric motifs, hexagonal shapes with inner parts adorned with floral designs and star motifs are utilized. The decorations on the semi-circular vaults of the eyvan are crafted from turquoise, unsurfaced and glazed purple bricks. The geometric interlacing pattern thus created includes eight-pointed star forms. The interiors of these star forms are fashioned with turquoise, while the glazed surface is adorned with eggplant purple botanical motifs. The edges of the window on the wall are decorated with mosaic tiles and a border. Around the medallion, glazed and unglazed turquoise bricks have been used (Özkul, 2020). Colors are perceived based on the contrast difference between them. As this difference decreases, visual perception weakens. This is because colors deviating from their inherent nature or differing in shade intensity lead to a weaker visual perception. Weak visual perception can diminish the intended psychological perception in a space. Therefore, achieving the desired outcome becomes more challenging. Strong visual perception contributes to a robust understanding of the intended psychological impact. When colors diverge from each other or their tones change, visual perception can weaken, thus potentially weakening psychological perception within a space.

The importance of visual perception should not be overlooked when making color choices. The hierarchy of focal points in a space should be considered, and colors should be selected alongside factors such as type, value, and saturation.

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

Colors have been perceived differently across cultures and have been used in various ways. Moreover, while some colors carry similar meanings, they can acquire contrasting meanings across cultures. Looking at the historical process, it is seen that the meanings colors carry can guide individuals in their lives, psychological, and physiological developments.

"When the designer designs his design, he provides communication with space through design principles such as form, material, construction, color, texture, and strengthens his relationship" (Alici, 2019, p.204). Although color is primarily considered as a design criterion, it can be defined as

a motivating factor for morale and motivation in spaces for users. Well-chosen colors can create a positive and encouraging environment, promoting motivation, creativity, and productivity in users.

Vibrant colors such as yellow and orange increase energy and enthusiasm, while calm colors such as blue and green provide relaxation and focus. In many structures of Anatolian Seljuk architecture, brick and glazed brick were used in the early examples of ceramic technique and in a short time, all surface work of tiles reached a superior level. The tiles used in the Sivas Gök Medrese, chosen as a sample case, can be shown as the best example of this. According to research, the colors used in Anatolian Seljuk tiles are mostly turquoise, aubergine, navy, white, and green.

Turquoise is generally associated with clarity of thought, balance, and tranquility. By combining the calming properties of blue with the refreshing qualities of green, it becomes a color that supports emotional balance and stability. Turquoise is believed to stimulate creative thinking and emotional expression, making it a popular choice in environments aimed at enhancing mental activity and emotional well-being. According to Tate (1987), "The interaction of colors with each other in psychological perception of the environment, colors, dimensions of use, light and texture are effective." it has been noted.

The main reason for the use of blue in madrasas is the peaceful and calming properties it leaves on people. The color blue, which carries different meanings in different religions, symbolizes hope in Christianity. While light tones of blue create a peaceful environment in spaces or objects, dark tones create a more depressive environment and situation. At the same time, it is also associated with wisdom, creativity, power, ambition, and luxury. It is also said to represent extravagance, peace, pride, independence, and wealth. Purple, another color used in medreses, is a topic of psychology and it is said that colors have a strong effect on moods and even behaviors. Colors play a role in transferring information, creating certain moods, and even affecting the decisions people make. They are also effective in the way people choose what they wear and decorate their surroundings. By increasing attention levels, they also help remember specific information. The more attention is focused on certain stimuli, the more likely they are to be transferred to a more permanent memory store. There seems to be a basis for associating color and the important effect of color on memory abilities. In other words, the choice and manipulative aspects of colors can affect how much they can change

The study examines the color usage in the tiles of Sivas Gök Medrese and evaluates their perception on the space. The ornamental elements of the structure are emphasized from architectural and spatial perspectives. The construction techniques of the building are analyzed, and a study is conducted on the materials used in its decoration. The meanings of different colors used in the tiles of the Anatolian Seljuk period medrese are researched, and the effects of these colors on spaces and users are discussed in the study. It is determined that the medrese in Sivas has an open courtyard, 4 eyvans (porticoes), and arcades. There is a crown door extending to the ground in the Gök Medrese. The entrance facades show similarities with other medreses, while buttresses are used on all facades compared to other medreses. Elements such as border, motif, and buttress were used in structures built in the 13th century.

The tree of life figure from the Seljuk period stands out prominently in the Gök Medrese. Another notable feature in the medrese is the minarets and the tiles used on them. In the tiles of the medreses, which are primarily educational institutions, the predominant use of turquoise, blue, and aubergine colors is observed. These colors show differences in the meanings they contain when used in the structures. In conclusion, the architectural and spatial examinations conducted in the study are expected to contribute to the literature and be utilized in other studies.

Author Contribution Declaration

A. *Idea and editing* **B.** *Literature Review* **C.** *Writing*
D. *Data Collection* **E.** *Analysis* **F.** *Critical Review*

Belis ÖZTÜRK: A/B/C/D/E/F

REFERENCES

- Akkın, C., Eğrilmez, S., & Afrashi, F. (2004). Renklerin insan davranış ve fizyolojisine etkileri. *Turkish Journal of Ophthalmology*, 34(4), 274-282.
- Akyıldız, A. (2003). *Approaches of theme design with a prospect spaces communication ability*. [Unpublished master's thesis]. Hacettepe University.
- Alici, N. (2019). *Color in interior space and the effects of colors on human psychology*. [Unpublished master's thesis]. Marmara University.
- Aydınlı, S. (1986). *A conceptual model relating to perceptual judgements in evaluation of spatial effects*. [Unpublished doctoral thesis]. Istanbul Technical University.
- Chevalier, J., & Gheerbrant, A. (1997). *The penguin dictionary of symbols*. Penguin Publishing Group.
- Çelik, B. (2021). Konya foundations of the period of Turkish Seljuks and Anatolian principalities. *Konya Book XVIII Konya Foundations Volume I* (37-50). Konya Chamber of Commerce Publications.
- Dinçer, Ö. (2005). *An analysis of spatial jztaposition and integration concepts in the process of space organization in architecture*. [Unpublished doctoral thesis]. Dokuz Eylül University.
- Doğanay, A. (2010). *History of Islamic Arts*. T.R. Anadolu University Publication.
- Güzel Sanatlar Akademisi (2018). *Anadolu Selçuklu Devletinde Çini Sanatı*. In 26 November 2024 retrieved from <http://guzelsanatarakademisi.ist/sanatarastirma-ANADOLU-SELÇUKLU-DEVLETINDE-CINI-SANATI>
- Fuly (2023). *Tüm Dünyada Türk Rengi Olarak Bilinen Turkuazın Birbirinden İlginç Yönleri*. In 26 November retrived from <https://onedio.com/haber/tum-dunyada-turk-rengi-olarak-bilinen-turkuazin-birbirinden-iliginc-yonleri-1138760>
- Kuban, D. (2010). *The miracle of Divriği*. Yapı Kredi Publications (Original work published 1999).
- Özkul, K. (2020). Sivas Divriği Ulu Mosque and Darüşşifa decorations. *International Journal of Volga - Ural and Turkestan Studies (IJVUTS)*, 2(3), 56-81.
- Özsirkıntı, H. (2009). *Analysis of impact of form and color comcepts to space in 20th century's architecture within the scope of architectural movements*. [Unpublished doctoral thesis]. Mimar Sinan Fine Arts University.
- Öztürk, B. (2021). *Examining the effect of real and surreal places on the audience in horror-themed movies*. [Unpublished doktoral thesis]. Mimar Sinan Fine Arts University.
- Polisan (2024). *Renklerin Anlamları ve Renklerin Psikolojik Etkileri*. In 26 November 2024 retrieved from <https://www.epolisan.com/blog/icerik/renklerin-anlamlari-ve-renklerin-psikolojik-etkileri>
- Sanatın Yolculuğu (2019). *Sivas Gök Medrese*. In 26 November 2024 retrieved from <https://www.sanatin Yolculugu.com/sivas-gok-medrese/>
- Şaşmaz, E., (2019). Personal photograph archive.
- Tanyeli, U. (1997). Seljuk art in Turkey. Collective work, *Eczacıbaşı Art Encyclopedia*. Yem Yayınları.
- Tate, A. (1987). *The making of interiors: An introduction*. New York: Harper Collins Publisher.
- TDK (n.d.). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. In 26 November 2024 retrived from <https://sozluk.gov.tr/>
- Üçer, M. (2010). A. Süheyl Ünver sanat atölyesi yorumuyla. Sivas Gök Medrese taş ve çinileri. Sivas: Sivas Hizmet Vakfı Yayınları.
- Yetkin, Ş. (1993). *Çini*. İslam Ansiklopedisi. In 26 November 2024 retrieved from <https://islamansiklopedisi.org.tr/cini>
- Yılmaz, O. (2020). *Sivas Gök Medrese*. In 26 November 2024 retrieved from <https://archaeologyturkeycom.wordpress.com/2020/11/03/sivas-gok-medrese/>

‘THE FOUNTAINHEAD’ FİLMİ VE ‘MİMAR OLMAK’ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Efruz Yarennur SADI¹ , Nevnihal ERDOĞAN²

¹ Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Kocaeli, Türkiye.

² Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Kocaeli, Türkiye.

ÖZET

Sinema, basit bir tanım ile ifade edilecek olursa, görüntülere hayat vererek (ses, hareket, vs.) yansıtma sanatıdır. Sinema, hayatın içinden hemen her şeyi konu edebileceği gibi, tamamen hayal dünyasında yaratılan, kurgusal bir gerçekliği de sunabilir. Sinema, sesin, hareketin, renklerin, mekânların, objelerin, ışığın ve daha birçok görsel ve işitsel ögenin yardımıyla, kendini izleyiciye sunar. Bu kadar fazla ögenin iç içe geçtiği sinema, elbette ki, disiplinler arası bir sanat dalıdır. Mimarlık ve sinema ilişkisi de sinema sanatının ortaya çıkışından itibaren başlamıştır. Sinemada filmdeki olayların mekânlar içinde geçmesi ve mimarlığın ‘mekân yaratma sanatı’ olması, her iki disiplinde de mekân olgusunun gücünü gösterir. Sinema, kurguladığı mekânlarda mimariden yararlanır ve aktarmak istediklerini mekânsal bağlamda izleyiciye sunar. Sahneler mekânlarda geçer ve mekânlar mimari tasarımın ana unsurudur. Sinema ve mimarinin bu birlikteliği, sadece mekânsal unsurlar ile değil, konu bakımından da sağlanabilir. The Fountainhead (Hayatın Kaynağı), modern mimarinin temel ilkelerini benimseyen bir mimarın toplum içinde kabul edilmek ve mesleğini kendi değerleri uğruna yapmak istemesini konu alan bir filmidir. Bu çalışmada, film, ortaya koymak istediği unsurlar bakımından incelenmiş ve bu inceleme ile ‘mimarlık’, ‘mimar olmak’, ‘geleneksel – modern mimarlık’ ve ‘bir mimarın kendine ve topluma karşı sorumlulukları’ konularında sorgulama yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *The Fountainhead, mimarlık, mimarlık ve sinema, mimar olmak, modern mimarlık.*

AN INVESTIGATION ON THE MOVIE ‘THE FOUNTAINHEAD’ AND ‘BEING AN ARCHITECT’

ABSTRACT

In simple terms, cinema is the art of bringing images to life (sound, movement, etc.). Cinema can be about almost anything from life, or it can present a fictional reality created entirely in the imagination. Cinema presents itself to the viewer with the help of sound, movement, color, space, objects, light and many other visual and auditory elements. Cinema, in which so many elements are intertwined, is, of course, an interdisciplinary art form. The relationship between architecture and cinema has started since the emergence of the art of cinema. The fact that the events in cinema take place in spaces and that architecture is the 'art of creating space' shows the power of the phenomenon of space in both disciplines. Cinema utilizes architecture in the spaces it constructs and presents what it wants to convey to the audience in a spatial context. Scenes take place in spaces and spaces are the main element of architectural design. This unity of cinema and architecture can be achieved not only through spatial elements but also in terms of subject matter. The Fountainhead is a film about an architect who adopts the basic principles of modern architecture and wants to be accepted in society and do his profession for the sake of his own values. In this study, the film was examined in terms of the elements it wanted to reveal, and through this analysis, an attempt was made to question the subjects of 'architecture', 'being an architect', 'conventional – modern architecture' and 'an architect's responsibilities towards himself and society'.

Keywords: *The Fountainhead, architecture, architecture and cinema, being an architecture, modern architecture.*

Sorumlu Yazar : Efruz Yarennur Sadi

Makale Geliş Tarihi : 05.11.2024

Makale Kabul Tarihi : 27.12.2024

DOI : 10.70370/kapu.1579985

Makale Künye Bilgisi : Sadi, E.Y., & Erdoğan, N. (2024). ‘The Fountainhead’ filmi ve ‘Mimar Olmak’ üzerine bir inceleme. *KAPU Trakya Journal of Architecture and Design*, 4(1), 139-149.

1. GİRİŞ

Sinemanın icadıyla başlayan sinema mimarlık ilişkisine bakıldığında, iki sanat dalının birbirinden etkilendiği açıktır (Beşgen & Köseoğlu, 2019, s.28). Bu etkileşim öncelikle mekânlardan başlar. Dolayısıyla mimarlık ve sinema arasındaki etkileşimi mekân tasarımı üzerinden ele almak gerekir. Mimarlık, pek çok sanat dalıyla ilişki içerisinde olmuştur. Bunlar arasında resim, yontu, edebiyat vb. bulunmaktadır. Mimarlık-sinema etkileşiminde; sinemanın görsel gücünden, gerçeğe yakın mekân duygusu verebilme yeteneğinden ve yarattığı mekânsal alternatiflerden faydalanmak mümkündür. İki sanat dalının yöntemleri ve farklı bakış açıları birbirini beslemektedir. (Erdoğan & Akarsu, 2023, s.143).

Mimarlık ve sinema arasındaki etkileşim üzerine yapılan araştırmalarda öncelikle mekân tasarımı ele alınmıştır. Sinemadaki mekânın tanımları ve mekânı tasarlama yöntemleri incelenmiştir. Beşşik (2013), sinema ve mimarlık arasındaki ilişkiyi üç başlık altında özetlemiştir: güncel gelişmeleri yansıtan bir platform, yaratıcı vizyon için bir test alanı ve mimari pratiğe ve sanat eserlerine farklı bir bakış açısı sağlayan yeni bir yaklaşım. Magliozzi (2009), sinemanın öznenin zihninde görsel olarak aktarılan hareketli görüntüler yaratmasıyla mekânın deneyimsel boyutunun çok güçlü bir şekilde kavrandığını vurgulamıştır. Vidler (1993) ise, sinemasal mekânların yapımında mimarlığın açık rolünü ve film setlerindeki mimarın inşa edilmesi için ışık, gölge, ölçek ve hareketi inşa etme kapasitesi içerdiğini vurgulamıştır.

Mimarlık ve sinema, her ikisi de çok yönlü yaşam vizyonları oluşturdukları ve bu oluşuma araç oldukları için sıkı bir bağlantıya sahiptir. İnsan hayatına tüm yönleriyle yaklaşan sinema, organik olarak tanımlanabilecek kurgunun görsel anlatımıdır. Sinemanın görsellik üzerine inşa edilmesi ve yaşamdan kesitler sunması, insanın şekillendirdiği ve dolayısıyla onu anlatan bir forma sahip olması, bu disiplini mekâna muhtaç hale getirmektedir (Ek Bektaş, 2017, s.206). Her ikisi de insan üzerinden harekete geçer. Biri yaşamı sınırlar içinde konumlandırırken, diğeri onu bir anlamda yok eder ya da derinleştirerek bir anlatım aracı olarak kullanır (Yıldırım, 2017, s.110). Sinema da bir bakıma mekân yaratma sanatıdır. Mekânın sinemadaki en ayırt edici işlevi, anlatı yaratma açısından ikonik olmasıdır. Mekân, ikonik boyutuyla olayların geçtiği ortamı tanımlar; dönemin temel özelliklerini, karakterlerin toplumsal duruşunu ve hikâyeyi yansıtarak izleyiciye bağlam düğümleri sunar (Sözen, 2014, s.13).

Sinemanın zamanı ve mekânı yeniden üretmek oluşturduğu kurgusu birçok açıdan zengin bir deneyim sunma imkânı barındırmaktadır. Çoğu kez oluşturduğumuz dünya içinde sınırlı kalan bizleri bazen gözlemci konumuna yerleştirmekte bazen ise yeni dünyaların içine bırakarak bakış açımızı genişletmektedir. Bu deneyim farklı disiplinlerdeki insanların görüşleriyle de birleşince daha da genişlemektedir (Aydın, 2021, s.792). Bu bağlamda incelenen King Vidor sinemasında *The Fountainhead* (Hayatın Kaynağı), modern mimarlığın temel prensiplerini benimseyen bir mimarın toplum içinde kabul edilmek ve mesleğini kendi değerleri uğruna yapmak istemesini konu alan bir film. Bu çalışmada, film, ortaya koymak istediği unsurlar bakımından incelenmiş ve bu inceleme ile 'mimarlık', 'geleneksel - modern mimarlık', 'mimar olmak' ve 'bir mimarın kendine ve topluma karşı sorumlulukları' konularında sorgulama yapılmaya çalışılmıştır.

The Fountainhead (Hayatın Kaynağı) filmi, Ayn Rand'ın aynı isimli kitabından beyaz perdeye taşınan bir yapıt. 1949 yapımlı film, King Vidor yönetmenliğinde çekilmiş. Filmin oyuncu kadrosunda, Gary Cooper, Patricia Neal, Raymond Massey yer alıyor. Film, özgün ve yenilikçi bir mimar olan Howard Rook'un, mesleğini yapmaya çalışırken toplum ile mücadelesini ele alıyor. Film aynı zamanda, mesleğini kendi inandığı biçimde yapmaya çalışan bir mimar üzerinden yola çıkıp, geleneksel ve modern mimariyi, mimar olmayı ve tüm bunlar üzerinden bireycilik - çoğulculuk kavramlarını izleyenlere sorguluyor.

Bireyciliğe ve rasyonel egoizme dayalı objektivizm felsefesi ile Ayn Rand, bugün bile tartışmalı bir filozoftur (Demirel, 2021, s.63). Sahip olduğu bu felsefeyi eserlerine yansıtan Rand, *The Fountainhead* kitabında da bu durumu, mimarlık üzerinden ortaya koymuş. Bu bağlamda kendi düşüncelerini, ilkelerini, tasarım anlayışını ve ideallerini, her şeyin üstünde tutan bir mimarın toplumla çatışmasını ele almış. Filmde, bireysel duruşu temsil eden Howard Roark, popüler kültürün taleplerine boyun eğmeyen, asla vazgeçmeyeceği prensiplere sahip ve modern mimarlığın temel ilkelerini benimseyen bir mimar. Bu ilkeleri, çizimlerinde uygulayan Howard'ın istediği tek şey, ona ait olan çizimlerin olduğu gibi kabul edilip, inşa edilmesi. Filmde, çoğulculuğu temsil eden taraf ise linç kültürüne her gün yeni bir kurban arayan topluma, bu kurbanı, onların istediği gibi 'skandallar' ile sunan, dönemin en popüler gazetesi *The*

Banner. Kamuoyunun gündemini belirleyen ve yazdıkları toplumun büyük kesimi tarafından kabul edilen The Banner, kitleler üzerindeki gücü ile, kentteki mimarının nasıl olacağını ve bir mimarın mesleki değerlerini ve tasarım prensiplerini dahi yöneten bir konumdadır. Bu iki zıt kutup, film boyunca birbiri ile çatışır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, sinema ve mimarlık arasındaki ilişki The Fountainhead filmi üzerinden nitel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda, içerik analizi yöntemi kullanılarak film detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Filmdeki karakterlerin mimarlıkla kurduğu bağ – özellikle mimar Howard Roark'ın – incelendiğinde, mimarlığın tek meselesinin 'yapı yapmak' olmadığı, her yapının inşa edilen mimara dair de izler taşıdığını ve her yapının birçok tartışmayı da beraberinde getirdiği görülmüştür. Filmde bu tartışmaların, 'mimar olmak', 'geleneksel – modern kavramları ve geleneksel – modern mimari' ve 'bir mimarın topluma karşı sorumlulukları' başlıkları etrafında olduğu görüldüğü için, film analiz edilirken bu sahnelerin filmin genel bağlamı üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Ayrıca, bu çalışma mimarlık ve sinema olarak, iki ayrı disipline dair olduğu için bu alanlara dair akademik yayınlar ve makalelerden oluşan literatür taraması ile desteklenmiştir.

3. AYN RAND VE THE FOUNTAINHEAD

Gerçek adı Alissa Zinovievna Rossenbaum olan Ayn Rand, 1905'te St. Petersburg'da yaklaşan kolektivizmin düşüncesi altında dünyaya geldi (Özpek, 2006, s.4). 1925 yılında, Amerika'ya giden Rand'ın hayali senarist olması. Amerika'da aktör F.O. Connor ile evlenen Rand, Amerikan vatandaşı olup burada senaryo yazarlığı yapmaya başladı. 1936 yılında yayımladığı ilk romanı We The Living (Yaşamak İstiyorum) ve bu romandan 1 sene sonra yayımladığı Anthem (Ben) romanı ile beklediği ilgiyi göremeyen Rand'ın tanınması The Fountainhead (Hayatın Kaynağı) kitabı ile olmuştur. 1957 yılında yayımlanan, Atlas Shrugged (Atlas Silkindi) kitabı ise, yazarın en bilinen ve en çok satan kitaplarından. Bu kitap, Rand'ın felsefesini açıkça belli eden, distopik bir bilim kurgu kitabıdır. Ayn Rand'ın kurucusu olduğu objektivizm, bireyi merkezine alan ve bireyin yaşamını kendi istekleri, değerleri doğrultusunda yaşaması gerektiğini savunan bir düşünce sistemidir. Bu anlamda Rand, kollektif düşüncenin tam karşısındadır ve eserlerinde de sıklıkla dile getirdiği üzere, büyük işler yapan kişiler, temelinde toplumu ya da çoğulu düşünen kişiler olmamıştır. Bu kişilerin hedeflerinde kişisel değerlerini, inandığı gibi ortaya koymak vardır. Bu ortaya koymanın sonucunda doğan büyük işler, bunu ortaya çıkaran kişi için, amaç değil araçtır. Amaç, bireyin kendini gerçekleştirmesidir.

Ahlak felsefesine objektivizm ismini vermesinin sebebi, bu ahlak kurallarının dünyanın objektif ve somut gerçeklikleri olmasıdır. Yani Rand açısından objektivizmin sunduğu ahlaki kurallar, doğa kanunları kadar net ve gerçektirler. Onların reddedilmesi, onların gerçekliğinden bir şey götürmez (Demirel, 2021, s.67). Bahsedilen bu anlayışı, The Fountainhead filminde tam olarak görebiliriz. Howard Roark'ın kentte, 'toplumun beğeni anlayışına' uygun olmadığı için iş bulamaması ve bunun sonucunda taş ocağına gidip çalışmaya başlaması Rand'ın bu anlayışının, filmde somutlaşmış halidir. Roark'ın yapıları hemen herkes tarafından eleştirilip, kimse onun müşterisi olmak istemezken dahi, Roark hiçbir prensibinden ödün vermeyerek, kendi mimari anlayışını ortaya koymaya devam eder. Burada da görüldüğü üzere, önemli olan reddedilmek değil, kişinin sahip olduğu değerlerden ödün vermemesidir.

3.1.The Fountainhead Konusu

Çizimlerinden ve tasarladığı yapılarından anlaşıldığı üzere, modern mimarının temel ilkelerini benimseyen mimar Howard Roark'ın, geleneksel anlayıştan kopmak istemeyen ve yenilikçi düşüncelere karşı önyargılı olan toplum içerisinde, mesleğini kendi prensipleri ile yapmak uğruna verdiği mücadele konu ediliyor. Bu mücadele içerisinde, popüler kültürün isteklerine karşı savaş açarak mesleğini kendi değerleri doğrultusunda yapmaya çalışan Roark, film boyunca türlü zorluklarla karşılaşılıyor. Film, aynı zamanda Ayn Rand'ın aynı isimli kitabından, mimari üzerinden aktardığı felsefe dahilinde sunuluyor. Rand'ın kurucusu olduğu, objektivizm, yani bireyi merkeze alan felsefesi, filmde toplumun isteklerine göre değil, kendi mesleki değerlerine göre hareket etmek isteyen mimar Howard Roark karakteri ile anlatılıyor. Film boyunca, müşterileri tarafından Roark'tan istenen şey, toplumun genel beğenisini kazanan binalar sunması ve eserinde esas söz sahibinin halkın olduğunu kabul etmesi. Roark, bu görüşün tam aksine, eserinde yegâne söz sahibinin kendisi olduğunu film boyunca, tasarladığı bütün

yapılarda gösteriyor ve işsiz kalmak uğruna prensiplerinden ödün vermeden devam ediyor. Birbirini taklit eden yapılar ve özgünlük derdi olmayan mimarlar içinde, kentte iş yapmakta zorlanan Howard Roark, onu isteyen müşterinin kendisini bulacağını söyleyerek, taş ocağında çalışmaya başlıyor. Bu sıralarda, Roark'ın beklediği müşteri profili ile - mimarın eserin sahibi olduğunu kabul eden ve yeniliklere açık - Roark, kente dönerek iş yapmaya başlıyor. Yaptığı özgün eserler eleştirilip, basın da yardımıyla, büyük tepkilere maruz kalan Roark, aynı ilke ile iş yapmaya devam ediyor. Bütün bunlara rağmen, sosyal konut projesine ihtiyaç duyulduğu zaman, kentte bunu yapacak tek mimar olarak görülen Howard Roark, bu projenin kendi çizdiği gibi tasarlanmaması sonucu verdiği tepkiler ve çevresinde gelişen olaylarla, çoğunluğa karşı kendini aklayarak, filmde bireyin topluma karşı verdiği mücadeleyi kazanmasını gösteriyor.

4.MODERN MİMARLIK

Modern mimariyi tarihsel ve kavramsal bir izlek içinde tarif etmek gerekirse XX. yüzyıl başına ve bu sırada yükselen avangart pratiklerin de altında yatan toplumların sosyal ve ekonomik anlamda yeni boyutlara doğru yönelim istencine işaret etmek yanlış olmaz. Özellikle I. Dünya Savaşı'yla birlikte gelen kaos, gündelik hayatı iyileştirme ve/veya idealleştirme arayışını pekiştirir (Sezer, 2019, s.48). Süslemenin yerini formun aldığı biçim ve Louis Sullivan'ın 'Form işlevi takip eder (Form follows function)' sloganı, modern mimarinin başlangıcını simgeler niteliktedir. Modern mimaride diğer önemli isimler, Le Corbusier, Frank Lloyd Wright, Mies van der Rohe, Walter Gropius'tir. Modern mimarinin yalnızca bir üslup değil, yapı çevre sorunlarına cevap veren yöntemler üretmesi için girişimler 1928'de bir araya gelen CIAM (Congrès Internationaux d'Architecture Moderne) La Sarraz Bildirisi'yle belirginleşir (Sezer, 2019, s.48). CIAM, (Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi) Le Corbusier'in öncüsü olduğu 28 Avrupalı mimar tarafından, 1928 yılında kurulan bir topluluktur. Hedefleri, modern mimarinin ilke ve amaçlarını belirlemektir. Modern mimariyi, sadece yapı alanında değil, peyzaj mimarlığı, şehircilik, endüstriyel tasarım gibi mimarinin içinde olan diğer alanları da kapsayan ilke ve amaçlar belirlemişlerdir.

4.1. Modern Mimarlığın Özellikleri

Le Corbusier'in 1926 yılında yayımladığı makalesine göre modern mimarlığın 5 ilkesi;

- Yapının pilotiler üzerinde yükselmesi, yeryüzünün sürekliliğinin kesilmemesi ve yerden, zeminden bağımsızlaşma
- Teras çatı ile yapının kendi içinde bir bütün olması
- Serbest plan şeması çözümünde tasarlanması
- Betonarme kolonların geriye çekilerek serbest cephe ile cephe düzeninin özgürleşmesi
- Yatay bant pencere ile yapının ışığı en fazla şekilde içeri alınmasının sağlanmasıdır (Ek Bektaş, 2022, s.158).

1928 yılına gelindiğinde ise, Le Corbusier ile Mies Van Der Rohe, Walter Gropuis gibi mimarların da geliştirerek kesin kararlaşan ilkelerin son hali;

- Süslemenin reddi
- Dikdörtgen form
- Düz teras çatı
- Beyaz duvarlar
- Geniş bant pencereler

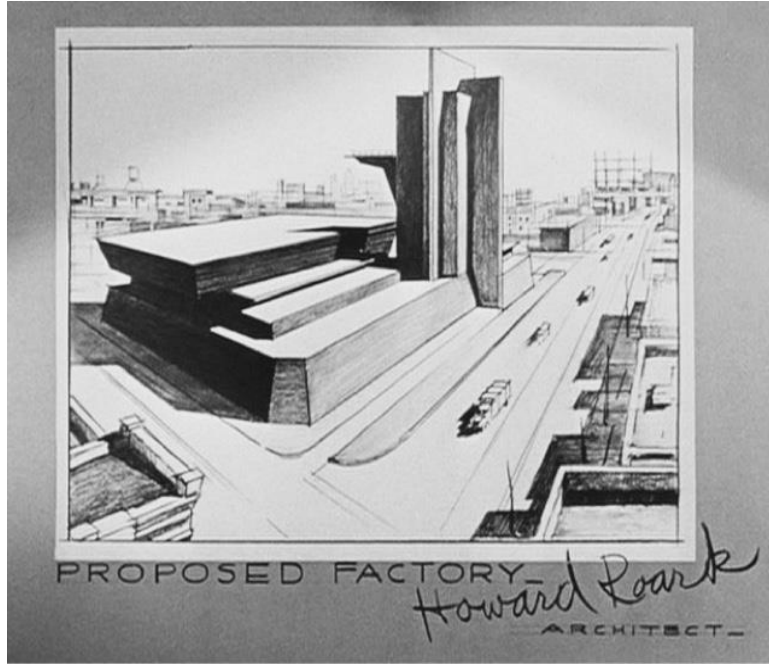
Bu ilkelere uygun tasarlanan Villa Savoye, Le Corbusier'in modern mimarinin en önemli örneklerinden biridir (Şekil 1).

Bu ilkelerin Howard Roark'ın tasarımlarındaki etkisi filmde belirgin şekilde görülür. Film boyunca Roark süslemeyi reddeden, işlevsel yapılar yapmayı öncelikli olarak ele alır. İlerleyen bölümlerde daha

detaylı ele alınacağı üzere, Roark'ın tasarımları düz çatıları, sade ve yalın cepheleri, katmanlı dikdörtgen formları ile modern mimarlığın temel ilkelerini yansıtır biçimdedir (Şekil 2).

Şekil 1.Villa Savoye (Wikipedia, 2001)

Şekil 2.Roark'ın bir fabrika yapısı için önerdiği modernist bir tasarım (The Fountainhead filminden mimarın çizimlerinin gösterildiği sahne)

4.2. The Fountainhead ve Modern Mimarlık

Filmde, başrol olan mimar Howard Roark'ın çizimleri, süslemeden uzak, sadelik, yalınlık ve işlevselliğin ön planda olduğu ve bu özellikleri ile modern mimarının temel ilkelerine göre tasarlanan yapılardır (Şekil 3). Roark'ın yanında işe başladığı Henry Cameron modern mimari için savaşıyor, toplumda kabul görmeyen ve bu nedenle kariyeri bitme noktasına gelen bir mimardır. Daha sonra yaptıkları bir konuşmada, Cameron'ın Roark'a söylediği 'Söyledim onlara, bir binanın şeklinin işlevlerini yansıtması gerektiğini onlara söyledim' ifadesi, modern mimarının önde gelen isimlerinden Louis Sullivan'ın 'Form follows function (Form işlevi takip eder)' ifadesi ve Frank Lloyd Wright'ın 'Form and function are

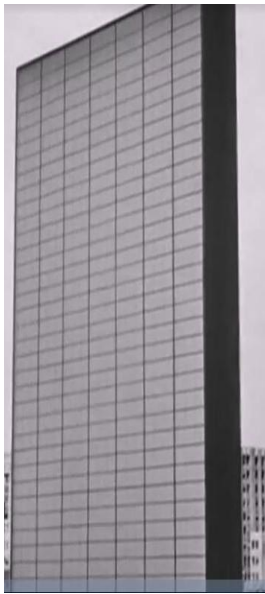
one (Form ve işlev birdir)' ifadesinin bir benzeridir. Mesleki anlayışını bu temele dayandıran Howard Roark, modern duruşu sadece mimari üzerinden değil ideolojik bir duruş olarak da sergiler. Toplum tarafından dışlanmasına sebep olduğu halde, yapılarını estetik kaygılara ve dönemin toplumsal beğenilerine göre değil, yapının işlevine uygun bir sadelik içinde tasarlar ve gelen eleştirilere rağmen, kendi inandığı biçimde yapılar yapmaya devam eder. Böylece Howard Roark, modern mimarlığın yenilikçi ve kararlı duruşunu simgeler.

Şekil 3: Filmde, Howard Roark'ın bir rezidans projesi için çizimi (The Fountainhead filminden mimarın çizimlerinin gösterildiği sahne)

5. THE FOUNTAINHEAD VE MODERN BİR MİMAR OLARAK HOWARD ROARK

Filmde, bir banka projesi için tasarım yapan Roark'a çizimin çok beğenildiğini ve bu iş için seçildiğini, fakat sadece projede ufak bir ödün vermesi gerektiği söylenir (Şekil 4). Bunun sebebi, projenin 'çok orijinal', 'halkın alışık olmadığı', 'tarihi çizgilerden yoksun' bir tasarım olmasıdır. Popüler olmayan bir tasarımın, halk arasında eleştirilere maruz kalacağını söyleyen yöneticiler için 'ufak geleneksel eklemeler' ile bu sorun çözüme kavuşturulabilir. Bu amaçla, Roark'ın maketine, uygun gördükleri eklemeleri koyarlar (Şekil 5). Prensiplerinden hiçbir koşulda taviz vermeyen Roark, bu teklifi kabul etmez ve belki de o ana kadar kariyerinin en önemli projesini reddeder. Çizimlerinin kurallarını kendisinin koyduğunu ve popüler kültüre göre değil, kendi koyduğu kurallara göre tasarlamadığı bir projeyi hayata geçirmeyeceğini söyler. Bu projeye birlikte elindeki son teklifi de reddeden ve para kazanamayan Roark, bir taş ocağında çalışmaya başlar.

Şekil 4. Roark'ın banka tasarımı için yaptığı maket (The Fountainhead filminden mimarın çizimlerinin gösterildiği sahne)

Şekil 5. Banka yöneticileri tarafından yeni ekler eklenen maket (The Fountainhead filminden mimarın çizimlerinin gösterildiği sahne)

Taş ocağında çalışırken, bir gün Roark'a gelen bir mektup ile bir konut projesi onu şehre geri döndürür. Roark'a göre, onu isteyen müşteri onu kendi bulmalı ve tasarım tamamen Roark'a ait olmalıdır. Bunlara uygun olarak, Enright House, Roark'ın uzun bir aradan sonra, kendi tasarımını gerçekleştirebileceği önemli bir fırsattır. Roark, bu çizimde diğer çizimlerinde olduğu gibi süslemeden uzak ve yalın bir tasarım gerçekleştirir (Şekil 6).

Bu sırada The Banner gazetesinin, yeni bir gündem oluşturması yani kitleleri arkasına alıp bir saldırıya geçmesi gerekmektedir. Saldırı başlatacak bir konu bulmakta zorlanan gazete yöneticileri için Roark'ın yeni tasarımı, onlara istediklerini verir. Roark'ın orijinal, kendine özgü ve eşi benzeri olmayan tasarımı üzerine derhal bir protesto başlatırlar. Protestonun sebepleri, bu tasarımın, yeni yapısal yöntemler kullanılarak oluşturulması, kamuyu tehdit etmektedir ve 'süper lüks' olan bu konut projesi için harcanan kaynaklar heba edilmektedir. Varoşlarda oturacak ev bulamayan insanlar için bu bina adeta israflığın, bencilliğin bir sembolüdür. Yapının mimarı, halkı değil, kendini düşünür ve bu yüzden ona savaş açmak her kentlinin sorumluluğudur. The Banner bu söylemler ile halkı galeyana getirip istediğini almıştır. Yapının açılışı için verilen kutlamada, davetlilerin her biri aslında yapıyı beğenir ama dile getirirken asla böyle bir yerde yaşamayı tercih etmeyeceklerini, Roark'ın meslektaşları ise, yapıda beğendikleri unsurlar olduğunu ve bunları 'uyarlayarak' kullanabileceklerini söylerler. Bu protestodan etkilenmeyen Roark için ise, önemli olan tasarımın kendi çizdiği şekilde hayata geçmiş olmasıdır.

Şekil 6. Enright Evi. (The Fountainhead filminden mimar Howard Roark'ın özgün bir tasarımının gösterildiği sahne)

Bu protestodan sonra, Roark için işler daha kötü bir hal almaya başlar. Artık kentte, iş bulması neredeyse imkansızdır ama o taviz vermeden beklemeye devam eder. Onun yapılarına ve tasarım prensiplerine saygı duyan birkaç müşteri ve onların yaptırdıkları proje dışında, Roark mesleğini icra etmekte zorlanır.

Roark'a gelen eleştirilerin ana noktası, geleneksele saygı göstermediği, tarihe önem vermediği ve yapılarında kendi kişiliğini katması sorunudur. Bu sahnelerde, izleyiciyi düşündüren, 'gelenek' kavramının ve 'geleneksel mimari' kavramının ne olduğudur. Gelenek dediğimiz, geçmişten beri yapıldığı için sadık kalınması gereken bir kavram mıdır? Mimarın, geçen zaman ve değişen ihtiyaçlarla birlikte, yeni arayışlar içine girmesi doğal değil midir? Bu arayışlar içerisinde, mimarın ilk düşünmesi gereken, kendi tasarım ve estetik anlayışı mı, yoksa halkın çoğunluğunun beğenisini kazanan, alışılmış yapılarla 'birkaç küçük müdahale' mi olmalıdır? Kuşkusuz, filmdeki The Banner gazetesi için, halkın beğenisi, mimarın kendisinden önde gelir ve bu uğurda Howard Roark, film boyunca

eleştirilmeye devam eder. Roark'ın bütün bu eleştirilere değişmeyen tek cevabı, eserinin kendisine ait olduğu ve yapılarında çoğunluğun değil, kendisinin söz sahibi olduğudur.

Filmde, geleneksel mimariyi ve buna bağlı kalmayı savunan çoğunluk ile modern mimariyi ve bireyselliği temsil eden Roark, yazar Ayn Rand'ın karşı karşıya getirdiği iki taraf olarak, Rand'ın felsefesine hizmet eder. Objektivizmin kurucusu Rand, eserinde çoğunluğun 'eskide kalanı' temsil ettiğini ve yeniliğe düşman olduğunu gösterip, işinde başarılı ve modern mimariyi benimseyen Roark'ın, kendi değerlerini her şeyin üstünde tuttuğunda, yani bireyselliğine her şeyden daha çok önem verdiğinde, başarılı olduğunu gösterir. Filmin geri kalanında, sosyal konut projesi tasarlamak için, kentte Howard Roark'tan başka, donanımlı bir mimar bulunmaması, bu başarıyı gösterir niteliktedir.

Roark'ın bu projeyi tasarlarırken tek şartı ise, alacağı ücretten dahi vazgeçerek, çizimin hiçbir değişiklik yapılmadan, olduğu gibi hayata geçirilmesidir. Fakat, projenin inşası sırasında Roark, tasarımında değişiklikler yapıldığını görür ve binaları dinamit ile patlatır. Bunun sonucunda ise Roark aleyhinde dava açılarak, konu yargıya taşınır. Bu skandal, linç kültürünün ortak kurbanı Roark'ı mahkeme gününe kadar, gündün güne artan öfke ve aşağılanmasına sebebiyet vererek, 'mimar olmanın' nasıl olması gerektiğine dair açıklamalarla devam eder. Roark ise bu gelişmelerden son derece memnundur çünkü mahkeme kendini açıklayabileceği ve bütün bu eleştirilere cevap verebileceği bir yerdir. Bu noktadan sonra, filmin en önemli sahnelerinden olan duruşma sahnesi başlar. Duruşmada Roark'a getirilen suçlamalar, kendi egosu uğruna evleri bombalayan, kamuya hizmet etmeyi reddeden, kibirli ve bencil olduğu için halka zarar verdiği yönündedir. Bunun üzerine- yazarın yönetmenden özel isteği ile- kitaptaki kısım ile birebir aynı ilerleyen, filmin en çarpıcı sahnelerinden biri olan Roark'ın savunması başlar. Roark, yaptığı konuşmada, geçmişten beri, başarılı büyük işlerin sebebinin, toplumun ne dediğine aldırış etmeden, kendi bildiği yolda ilerleyen ve bu uğurda mücadele eden kişiler olduğunu söyler. Bu kişiler için bireysellik her zaman ön planda olmuş ve eleştirilere, alaylara ve hakaretlere aldırmadan yollarına devam edip, büyük zaferler kazanmışlardır. Yaratıcı zihinlere sahip kişiler için, insanları değil doğayı fethetmek amaçtır, çoğunluğun ihtiyaçları değil kendi ihtiyaçları ön plandadır ve bu zihinler ancak, tamamen bağımsız olabildiklerinde üretebilirler. Çoğulu düşünmek ve onların ihtiyaçlarına cevap vermek bu zihinleri köreltir çünkü onların tek amacı kendini gerçekleştirmektir. Roark bu düşüncelerini şu ilke ile tamamlar 'Birey, birliğe karşı'.

Roark, bu bağlamda, sözlerine Cortland Evleri'ni neden yıktığını anlatarak devam eder. Yapının kendi çizimi olduğu ve şart koştuğu tek şeyin hiçbir değişiklik yapılmaması olduğunu hatırlatarak, onu bugün dava eden kişilerin, ondan eserinde öncelikli olarak kendisinin değil halkın söz sahibi olduğunu göstermek için, projesinde değişiklik yapan kişiler olduğunu söyler. Onun tercihi ya da fikri sorulmayan bu değişikliğe kimsenin hakkı olamayacağını 'Cortland'ı ben tasarladım, onu ben mümkün kıldım, ben yıktım' sözleri ile, eserinin kendine ait olduğunu vurgulayarak, bir kez daha anlatır. 'Koşullarım, bir insanın kendi uğruna yaşama hakkıdır' sözleri ile savunmasını bitiren Roark, mahkeme tarafından suçsuz bulunur.

5.1. The Fountainhead ve Geleneksel – Modern Çatışması

Filmde geleneksel ve modern kavramları arasındaki zıtlık Howard Roark'ın mesleğini kendi inandığı biçimde yapması üzerinden işlenir. Geleneksel kavramı ve geleneksel mimarlık filmde, toplumun büyük çoğunluğunun benimsediği, alışılmış ve kendini tekrar eden yapılar olarak ele alınırken, modern kavramı ve modern mimarlık, adeta topluma karşı bir başkaldırı niteliğinde olup özgünlüğü merkeze alarak aktarılır.

Howard Roark'ın inşa ettiği yapılar film boyunca, 'tarihi çizgilerden' referans almadığını düşünen, geleneklerini, geçmişini reddeden ve bunu tarihe bir saygısızlık olarak gören çoğunluğun eleştirilerine maruz kalır. Oysaki filmde Roark'ın karşı çıktığı en önemli konunun, kendini tekrar eden ve birbirinin aynısı olan yapılar topluluğu olduğu sıkça dile getirilir. Roark yaratıcılığın ortaya konması için bireyselliğin esas alınması gerektiğini vurgularken, bu felsefesini inşa ettiği yapıları süslemeden uzak, sade ve yalın yapılar olup işlevselliğin ön plana çıktığı modern yapılar olarak tasarlar.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan bu incelemede, filozof – yazar olan Ayn Rand'ın kurduğu objektivizm felsefesini, mimarlık üzerinden ortaya koyduğu görülmüştür. Rand, bunu yaparken aynı zamanda izleyiciyi, hem bireyselci

- çoğulcu kavramlarını, hem de geleneksel - modern kavramlarının çatışmasını ve bir mimarın sorumluluğu konularını sorgulamaya itmiştir.

Film boyunca, eserlerinde yegâne söz sahibi olarak kendisini gören mimar ile mimarın ve eserinin başlıca görevinin, kamuya hizmet olduğunu söyleyen çoğunluk, sürekli karşı karşıya gelir. Bu karşıya gelişlerin hepsinde, çoğunluk mimarı sert şekilde eleştirip, yalnızlaştırma politikası içine girerken, mimar bunları görmezden gelerek, kendi doğruları ile ilerlemeye devam eder. Bu doğrularla tasarlamaktan hiç vazgeçmeyen mimar, bireyselci yaklaşımın, çoğunluk karşısında yıkılmazlığı ile, Rand'ın felsefesini doğrular. Kamuya hizmet etmeyen birinin, toplumda var olma hakkının bile olmadığını düşünen çoğunluk için Howard Roark ve yapıları her zaman bir tehdit unsuru olarak görülür.

Geleneksel ve modern kavramı çatışırken, geleneksel mimari için 'tarihi çizgiler', 'halkın çoğunluğunun beğenisini kazanan', 'alışlagelmiş' gibi kavramlar sürekli tekrar eder. Buna karşın modern mimari 'orijinal', 'özgün', 'sıra dışı' kavramlarının yoğun olduğu bir tavır takınır. Kavramların böyle ifade ediliyor olması, yıllardır süregelen tartışmaların bir devamı niteliğindedir. 'Gelenek' eskide kalmışlığı, bilineni, sürekli tekrar eden yani 'eskiyi' temsil ederken, modern, kendine has olanı, eşi benzeri bulunmayan, yani 'yeni' temsil eder. Rand, bu temsilde, 'eski ile çoğulu', 'yeni ile bireysel' bağdaştırarak, kendi düşüncesi olan çoğulun kötü olma halini de destekler.

Roark'ın film boyunca, tekrar ettiği ve eserlerinin tek sorumlusunun kendisi olduğu tartışmalı bir konudur. Mimarın topluma karşı sorumlulukları dahilinde düşünüldüğünde, eseri tasarlayan kişi, elbette ki, yapısı üzerinde öncelikli hak ve söz sahibidir fakat, o yapının kullanıcılarından olan ve kentte yaşayıp o yapıyı kullanmasa dahi önünden geçip giden kentlinin düşüncelerinin hiçbir önemi olmaması bu tartışmanın nedenlerinden biridir. Mimar, sadece kendi tasarım anlayışını ve estetik değerlerini yapıya yansıtan kişi mi olmalıdır? Yoksa mimar, halkın görüşlerini, eleştirilerini, önemseyen bir uzman olarak mı mesleğini yapmaya devam etmelidir? Peki, bu dikkate alma, mimarın kendi idealini, kendi eserine yansıtmasını engelleyebilir mi? Önemli olan, mimarın tam bağımsız olarak mesleğini icra etmesi mi, yoksa halkın çoğunluğunun onaylayacağı, beğenilerini kazanan yapılar inşa etmesi midir? Bu sorulara günümüzde çok daha çeşitli soru ve sorunlar da eklenebilir. Ekonomik kaygılar, hızla artan kent nüfusu, yatırımcılar, devlet politikaları ve birçok aktörün eklendiği bu meslek piyasasında, mimar kendini ne kadar gerçekleştirebilir? Düşünce dünyasının somut ürünleri olan çizimlerini bu çoklu aktörlerden bağımsız düşünüp - filmde olduğu gibi - sadece kendi doğruları ile hareket ederek, mesleğini yapabilmesi mümkün müdür? Mümkün olsa dahi, sadece kendi inançları ile yürümesi doğru bir yaklaşım mıdır? Kendi mesleğini kendi dilediği şekilde yapmak isterken, eserlerinden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek kitleler, mimarın kendi eserinde söz sahibi olmalı mıdır? Eğer cevap evet ise, bunun bir ölçütü var mıdır?

Bütün bu sorular, günümüzde giderek artan nüfusa ve barınma ihtiyacına cevap vermek amacıyla, sürekli yapılaşmanın olduğu kentlerde başta mimarlar ve bahsedilen diğer aktörlerin durup düşünmesi gereken ve kent ve kentlinin geleceğini etkileyecek sorulardır.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem & Purpose

Cinema, which consists of scenes constructed with elements such as movement, image, sound, light, space, etc., is an art of creation that gives the audience different experiences. Cinema, which includes many different disciplines, has a strong relationship with architecture as a visual art form. Cinema, which is conveyed to the audience through the spaces it establishes, feeds on architecture, the art of creating space. Architecture is an element that visualizes the emotions, thoughts and atmosphere desired to be conveyed in cinema through spaces. Therefore, with the emergence of cinema, its interaction with architecture also begins. The scenes that take place in the spaces and the architectural features and constructions of these spaces are one of the most important elements that connect the audience to the movie. Spaces are important not only as physically existing masses, but also as an element that increases the effect on the audience in terms of conveying the scenes that take place in them and the emotion in these scenes. In this article, this deep relationship between architecture and cinema is analyzed within the context of the film "The Fountainhead" and through the concepts of 'being an architect', 'modern architecture' and 'ethics in architecture'. The film deals with the conflicts that Howard Roark, an architect who adopts the basic principles of modern architecture, faces with the society because he stands up for his own aesthetic and professional values. Roark, who does not give up his own values even if they are not accepted by the society, represents the modern stance with his individualism, while the society, which does not deviate from the familiar lines and rejects ideas

outside itself by imitating itself, represents the traditional stance. In this contrast, issues such as being an architect and the responsibilities of an architect are opened to discussion. The film shows that an architect's responsibility is not only to physically construct a building, but also to adhere to their own internal values and code of ethics. Throughout the film, Roark's unique design approach causes him to be ostracized from society, but Roark does not compromise his own line and makes the viewer ask questions about the acceptance or non-acceptance of the architect in society. Thus, the film not only shows the relationship between cinema and architecture, but also analyzes modern architecture, the place of the architect in society and his ethical responsibilities.

Methodology

In this study, a qualitative research method is employed to examine the relationship between architecture and cinema through the film *The Fountainhead*. The methodological approach includes content analysis and an interdisciplinary perspective. In this context, *The Fountainhead* was first watched and analyzed in detail. The film's narrative, the relationship it establishes with architecture, the characters' connections to architecture, and the events unfolding from these relationships are taken into consideration. Themes such as "ethics in architecture," "being an architect," and "an architect's responsibilities to society" are identified, and scenes are categorized according to these topics to assess their impact on the film as a whole. To contextualize this analysis within the framework of architecture and cinema, a literature review was conducted, drawing on relevant articles and academic publications. Following the integration of the findings from this literature with a detailed analysis of the film, a critical analysis is presented regarding what it means to be an architect and the responsibilities an architect holds to both society and them.

Findings

The findings of the study are analyzed through the tensions between modern architecture, ethics in architecture, being an architect and the architect's effort to make his own art within his own will and the expectations of society in the movie 'The Fountainhead'. Howard Roark, an architect who embraces the basic principles of modern architecture, faces challenges throughout the movie. Roark, who never compromises his values in the face of these difficulties, constantly emphasizes that architecture is not only the art of physically building a building and that it is necessary to go beyond the traditional lines that repeat each other. The functional and innovative stance of modern architecture is displayed through the character of Howard Roark, who is individual and committed to his own values, and this leads to a modernist debate between society and the architect. In conclusion, the movie 'The Fountainhead' has shaped being an architect and modern architecture around the conflict between the individual and society, and has shown the functional, innovative and aesthetic values of modern architecture to the audience.

Conclusions and Recommendation

In conclusion, *The Fountainhead* successfully conveys to the audience the inner dynamics of an architect who adopts the principles of modern architecture and his conflict with society while practicing his profession. Thus, the film provides an important opportunity for architectural students, academics and architects to discuss concepts such as modern architecture, ethics in architecture and the responsibilities of an architect towards himself and society. The film also provides an opportunity for interdisciplinary work, as it makes it possible to read and analyze two different disciplines, cinema and architecture. In addition, the film can serve as a source for studies on social responsibilities and being an architect and contribute to the academic literature by increasing the number of studies in this field.

Yazar Katkı Beyanı

A. Fikir ve Kurgu	B. Literatür İncelemesi	C. Yazım
D. Veri Toplama	E. Analiz	F. Eleştirel İnceleme

Efruz Yarennur SADİ: A / B / C / D / E / F

Nevnihal ERDOĞAN: A / F

KAYNAKLAR

- Aydın, A. (2021). Sinemada mimarlık. *İdealkent*, 12(32), 785-792. <https://doi.org/10.31198/idealkent.892335>
- Beşgen, A., & Köseoğlu, Ş. (2019). Sinema-mimarlık arakesitinde bir mekana dokunmak: Sine-tasarım atölyesi. *SineFilozofi*, 26-52. <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.516445>
- Beşışık, G. (2013). Sinema ve mimarlıkta mekân kurgusu ve kavrayışı [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Demirel, C. (2021). Ayn Rand'ın egoizminde ahlakın temellendirilmesi ve bağlayıcılığı problemi, *Felsefe Arkivi-Archives of Philosophy*, 54, 63-80. <https://doi.org/10.26650/arcp.892452>
- Ek Bektaş, E. H. (2022). Modern mimarlığın beş ilkesinin konut biçimlenişleri üzerinden incelenmesi. *Bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design*, 3(2), 155-172.
- Ek Bektaş, E. H. (2017). Sinema ve mekân ilişkisi açısından bilim kurgu filmlerine bir bakış. *Mimarlık ve Yaşam*, 2(2), 201-218. <https://doi.org/10.26835/my.315168>
- Erdoğan, N., & Akarsu, H.T. (2023). An evaluation set proposal on the interaction of cinema & architecture for improving the creative and aesthetic dimensions in architectural art and education. *DEPARCH Journal of Design Planning and Aesthetics Research*, 2(2), 141-154. <https://doi.org/10.55755/DepArch.2023.20>
- Magliozzi, R. (2009). *Tim Burton: Exercising the Imagination*, Tim Burton. The Museum of Modern Art, New York.
- Özpek, B. B. (2006). Ayn Rand objectivism and architecture [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Sezer, Ö. (2019). Bauhaus'un modern mimari kültürünün yayılmasındaki rolü. *Mimarist*, 48 - 55.
- Sözen, M. (2014). Tek mekânlı filmlerde anlatımın biçimlenişi ve örnek çözümler. *Akademia Dergisi*, 4(3), 2-16. <https://doi.org/10.17680/akademia.v3i4.1005000221>
- Vidler, A. (1993). The explosion of space: Architecture and filmic imaginary. *Assemblage*, (21), 45-59.
- Wikipedia (2001). Villa Savoye. 18 Ocak 2024 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Villa_Savoye adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım, M. (2017). Sinemada mekân kavramı ve bir karşı duruş olarak görünen Dogville filmi. 2. Uluslararası İletişim, Edebiyat, Müzik ve Sanat Çalışmalarında Güncel Yaklaşımlar Kongresi, 110-111.

PARAZİT MİMARİ PERSPEKTİFİNDE DANİEL LIBESKİND'İN MÜZE YAPILARININ İNCELENMESİ

Kübra SUSAM¹ , Reyhan ÇETİN²

¹ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.

² İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Doğa Bilimleri ve Mühendislik Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye.

ÖZET

Günümüzde kentsel bölgeler, dinamik ihtiyaçlar ve sürdürülebilirlik hedefleriyle sürekli bir değişim içindedir. Bu değişim sürecinde, geleneksel mimari pratiklerin sınırları zorlanmakta ve alternatif yaklaşım arayışları artmaktadır. Parazit mimari, mimarlık literatüründe dikkat çeken ve giderek önem kazanan bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Biyolojideki "parazit" kavramından esinlenen bu yaklaşım, mevcut yapıların üzerine eklenen unsurları, var olan yapının statik özelliklerini kullanarak tanımlamaktadır. Bu eklemeler, mevcut yapının ihtiyaçlarına yanıt vermek ve yeni işlevler eklemek için kullanılmaktadır. Parazit mimarinin örnekleri, sokak aralarında, köprülerde veya tarihi yapıların üzerine eklenen binalarda sıklıkla görülmektedir. Bu yaklaşımın en belirgin örnekleri Daniel Libeskind'in eserlerinde gözlemlenmektedir. Çalışmanın amacı, Libeskind'in müze eserlerine odaklanarak, yapıların formal, estetik ve işlevsel niteliklerini, literatür taraması sonucunda belirlenen parazit mimari kriterleri doğrultusunda değerlendirmeyi hedeflemektedir. Metodolojik olarak, detaylı bir literatür taraması gerçekleştirilmiş ve literatürde belirlenen çeşitli parazit mimari kriterleri bir araya getirilerek yeniden değerlendirme yapılmış ve bu doğrultuda sorular oluşturulmuştur. Bu kapsamda, parazit eklenmesinin yapı üzerindeki konumu, kullanılan malzemelerin niteliği, mevcut yapıya entegrasyon yöntemleri ve yapı ile çevre dokusu arasındaki uyum gibi unsurlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Sonuçlar bölümünde ise Daniel Libeskind'in müze yapılarındaki tasarımı hakkında değerlendirmelere ve tartışmalara yer verilmektedir. Ayrıca, estetik beklentilerin nasıl karşılandığına ilişkin bir değerlendirme yapılarak Libeskind'in müze eserleri üzerinden parazit mimarinin mimari düşünce ve pratiklerindeki yeri ve önemi vurgulanmış, gelecekteki potansiyel katkıları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Daniel Libeskind, müze yapıları, parazit mimari, parazit tasarım

DANIEL LIBESKIND'S MUSEUM BUILDINGS IN THE PERSPECTIVE OF PARASITIC ARCHITECTURE

ABSTRACT

Urban areas today are in constant transformation driven by dynamic needs and sustainability goals. In this process, the boundaries of traditional architectural practices are being pushed, and the search for alternative approaches is growing. Parasite architecture, inspired by the biological concept of "parasite," is a noteworthy and increasingly significant approach in architectural literature. This approach involves adding elements to existing structures, utilizing the static features of the host building. These additions aim to respond to the needs of the structure while providing new functions. Examples of parasite architecture are often seen in alleyways, on bridges, or added to historical buildings. The most prominent examples of this approach can be observed in the works of Daniel Libeskind. This study aims to evaluate the formal, aesthetic, and functional characteristics of Libeskind's museum designs based on parasite architecture criteria identified through literature review. Methodologically, a detailed literature review was conducted, and various criteria of parasite architecture were reassessed. Elements such as the position of the addition, the quality of the materials used, integration methods with the host structure, and the harmony between the building and its environment were examined. The conclusion discusses the role and significance of parasite architecture in Libeskind's museum works, highlighting its potential contributions to architectural thought and practice in the future.

Keywords: Daniel Libeskind, museum buildings, parasitic architecture, parasitic design

Sorumlu Yazar : Kübra Susam
Makale Geliş Tarihi : 31.10.2024
Makale Kabul Tarihi : 23.12.2024
DOI : 10.70370/kapu.1576671
Makale Künye Bilgisi : Susam, K., & Çetin, R. (2024). Parazit mimari perspektifinde Daniel Libeskind'in müze yapılarının incelenmesi. *KAPU Trakya Journal of Architecture and Design*, 4(2), 150 –171.

1. GİRİŞ

Günümüzde kentsel alanlar, hızla değişen ihtiyaçlar ve sürdürülebilirlik hedefleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde, geleneksel mimari pratiklerin sınırları sık sık zorlanmakta ve alternatif yaklaşım arayışları artmaktadır. Bu bağlamda, parazit mimari kavramı, mimarlık literatüründe dikkat çeken ve giderek önem kazanan bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

Parazit mimari tanımları ve kriterleri için; "Mimari Tasarım Eğitiminde Alternatif Yaklaşımlar: Bir Mekân Tasarımı Stratejisi Olarak "Parazit Mimari"" (Yorgancıoğlu & Güray, 2017), "Tasarım Yaklaşımı Olarak "Parazit Mimari": Ortaya Çıkışı ve Gelişim Süreci" (Bektaş & Açıcı, 2020), Biyolojik Yaşam Şeklinden Mimari Ürüne: Konak Binada Parazitik Mimari (Demirkaya & Kalfa, 2017), Symbolic Values and The Identity of Places (Albani, 2017), Var Olandan Beslenmek; Parazit Mimari (Lank, 2022), Tarihi Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesinde Parazit Mimari Kullanımı: Santral İstanbul ve Müze Gazhane (Kavut & Selçuk, 2022), Parasites on Architecture: An Assessment of Building Additions in Mahmutpaşa (Yıldırım, 2016), Parasites: Shaping the Image of the City (El-Shorbagy, 2020), Comprehensive Parasites (Christenson, 2014), Parasite Ecologies: Extending Space Through Diffusion - Limited Aggregation Models (Kachri, 2009), Mimarlık Mirası Yapılarda Ek Mekân Tasarımlarının Değerlendirilmesi (Balçık vd., 2022), Traces of the Past Utopias in Contemporary Architecture: Parasitic Architecture (Şensoy & Üstün, 2018), Strategic Intervention: Parasitic Architecture (McDaniel, 2008) adlı makale ve tezler taranmıştır.

Parazit mimari, sürdürülebilirlik, kaynak kullanımı ve kentsel dönüşüm gibi konuları ele alırken, aynı zamanda mevcut yapıların tarihî ve kültürel dokusunu koruma çabalarını da desteklemektedir. Dünya genelinde rastlanan parazit eklenti, farklı biçimlerde binalara eklenmektedir; cephelerde, yapının üstünde veya iki yapı arasında konumlanmaktadır. Bu entegrasyon, her bir yapıda çeşitli biçimlerde, boyutlarda ve malzemelerle ifade edilerek mimari çeşitlilik ve zenginlik vurgulanmaktadır. Amerikalı mimar Daniel Libeskind'in eserleri ise bu çağdaş yaklaşımın öncü örneklerini sunmaktadır.

Yapıların parazit olarak nitelendirilebilmesi için belirli kriterlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmada, bu kriterlerin tespiti için başlangıçta geniş kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasıyla belirlenen parazitliği etkileyen faktörlerle birlikte, parazit mimari kavramının çeşitli tanımları, açıklamaları ve örneklerinin hem fiziksel hem de işlevsel özellikleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda, parazit yapıları daha detaylı bir şekilde inceleyebilmek için belirlenen mevcut kriterler doğrultusunda Daniel Libeskind'in müze yapılarının parazitlikleri değerlendirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma, bir yapının parazit mimari olarak değerlendirilebilmesi için gerekli kriterlerin belirlenmesine odaklanmıştır. Parazit mimarinin temel özelliklerini tanımlamak amacıyla kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması sonucunda, parazit mimariyi açıklayan mevcut ölçütler derlenmiş ve sistematik bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada, Daniel Libeskind'in tasarım yaklaşımı, parazit mimarinin ilkelerini yansıttığı düşüncesiyle incelenmiştir. Libeskind'in projelerinde gözlemlenen tasarım unsurları, parazit mimari ile özdeşleşen nitelikler taşımaktadır. Özellikle, ana yapıdan şekil ve malzeme açısından ayrılan ve eklenmiş öğeler, parazit mimari prensiplerine uygunluk göstermektedir. Bu doğrultuda, Libeskind'in projeleri örnek olarak seçilmiştir. Araştırma, Libeskind'in özellikle müze yapılarıyla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamanın sebebi, mimarın portföyünde müze yapılarının önemli bir yer tutması ve bu yapıların, onun tasarım dilini ve yaklaşımını anlamak için uygun birer örnek teşkil etmesidir. Analiz sürecinde, Libeskind'in müze yapıları üç aşamada değerlendirilecektir. İlk aşamada, parazit mimarinin temel ölçütleri olan eklenme biçimi, yapıdan şekil ve malzeme olarak ayrılma, kontrast yaratma (renk, doku ve biçim farklılıkları), strüktürel destekleme, mevcut yapıya değer katma, yeni işlev kazandırma ve yapıyı görünür kılma gibi başlıklar altında incelenecektir. İkinci aşamada ise, bu yapıların mevcut yapıyla entegrasyon durumu, konaklama tipi, mevcut yapıdan ne şekilde faydalandığı ve yapı ile formel/boyutsal ilişkisi ele alınacaktır. Son olarak, incelenen yedi müze yapısı, her iki başlığa ait kriterler doğrultusunda ve uygulama durumuna göre değerlendirilip bir araya getirilecek ve bulgular, genel bir özet tablo aracılığıyla sunulacaktır. Bu

tablo, Libeskind'in projelerinin parazit mimari bağlamındaki ortak ve farklı yönlerini daha net bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3. PARAZİT MİMARİ

Biyoloji alanında "parazit" kavramı, iki organizma arasındaki ekosistem ilişkisini tanımlamaktadır; bu ilişki çerçevesinde, parazit adı verilen organizma, ev sahibi organizmanın kaynaklarından yararlanır. Ev sahibi bu etkileşimden olumsuz etkilenirken, parazit organizma avantaj sağlamaktadır (Yorgancıoğlu & Güray, 2017). Bu bağlamda, mimaride "parazitlik" kavramı, mevcut yapıların kentsel sistemin konak organizmaları olarak kabul edilmesiyle ilişkilendirilir; bu yapılara eklenen yeni birimler ise parazit mimarinin örnekleri olarak tanımlanır. Ancak mimarideki parazitlik, biyolojidekinden farklı olarak, konak yapıya zarar vermediği gibi, konak yapı da bu etkileşimden olumsuz etkilenmez (Lank, 2022). Parazit mimari yaklaşımı, var olan yapının strüktüründen yararlanarak eklenen yapı unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eklemeler, mevcut yapının konuğu konumundadır, onunla etkileşim içinde yeni bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, genellikle fark edilmeyen bir şekilde çevremizde sıklıkla kullanılmaktadır. Var olan yapıların üstüne yerleştirilen eklemelerin çoğu, bu yaklaşımla gerçekleştirilmektedir (Bektaş & Açıcı, 2020). Parazit mimarlık veya yaygın ifadesiyle "parasitic architecture", biyolojiden ilham alarak var olan yapıları genişleten ve ek alternatif mekânlar tasarlamayı amaçlayan bir mimari stratejidir. Parazitlerin biyolojik modelinden yola çıkılarak geliştirilen bu yaklaşım, mevcut yapıların üzerine yerleşerek kaynaklarını kullanırken, konak canlısından beslenen ve hayati fonksiyonlarını bu ev sahibi üzerinden gerçekleştiren organizmaların etkileşimlerini simgelemektedir (Demirkaya & Kalfa, 2017). Biyoloji bağlamındaki tanıma paralel olarak, parazit, yaşamını sürdürebilmek için bir konakçıya bağımlı olan ve kendi başına varlığını sürdüremeyen bir organizma olarak tanımlanmaktadır. Parazit mimaride ise, yapıya eklenen unsurlar, var olan yapının hem fiziksel görünümüne hem de statik özelliklerine dayandığından "parazit" olarak adlandırılmaktadır. Bu mimari yaklaşım, mevcut yapının gereksinimlerini karşılamak ve ona yeni işlevler kazandırmak amacıyla uygulanmaktadır.

Parazit mimarlık, adaptif, geçici ve sömürücü formların mimarisi olarak tanımlanmaktadır; bu yapılar, ana bina ya da binalarla güçlü bir etkileşim içinde olup, kentsel mekânda alternatif alanlar üretmeye yönelik bir tasarım anlayışını yansıtmaktadır (Albani, 2017; El-Shorbagy, 2020). Parazit mimari tasarımın öncüsü olarak kabul edilen O. Mathias Ungers, bu kavramı, yapıların kişisel amaçlar doğrultusunda, gayri resmi ve plansız bir şekilde kullanılması olarak tanımlamıştır (Pit vd., 2017). Parazit mimari, kentsel alanlarda alternatif mekân üretimini merkeze alan, uyarlanabilirlik, geçicilik ve sömürme kavramlarına dayalı bir mimarlık yaklaşımı olarak nitelendirilmektedir. Konut binaları veya diğer yapılarla sıkı ilişkiler kurarak, mevcut yapısal öğeleri kullanarak ve genellikle kişisel ihtiyaçlar doğrultusunda informal ve plansızca gelişen yapıları içermektedir. Genellikle kentsel ölçekte tasarlanmış ve önerileri bu bağlamda geliştirilmiş olan mimari düşüncelerden farklılık göstermektedir; zira bu yaklaşım, mevcut kent dokusuna ve alan kullanımına karşı bir tepki olarak belirginleşmekte, kent olgusuna tamamen karşı konumlanmaktadır (Lank, 2022). Parazit eklemeler, çağdaş kent dokularında alternatif alanlar oluşturarak şehir sakinlerine yeni bakış açıları sunmakta ve henüz keşfedilmemiş mekânsal olanakları ortaya çıkarmaktadır. Kent içindeki değişime uyum sağlayan ve şehrin taleplerini karşılayan mimari parazitler, işlevsiz hale gelmiş yapıları yeniden canlandırarak kente yeni bir ivme kazandırma potansiyeline sahiptir. Mevcut yapının işlevselliğini artırarak veya yapıya yeni kullanım alanları ekleyerek, geçici veya kalıcı olarak gerçekleştirilmektedir (Kavut & Selçuk, 2022). Şehir dokusu içinde fark edilmeyebilen parazit eklemeler, sokak aralarına yerleşen yapılar, köprüler ve reklam panolarına yapılan ilaveler ile tarihi yapıların üzerine eklenen yeni unsurlar, parazit mimarinin örnekleri olarak değerlendirilmektedir. Bu müdahaleler, kentsel alanda çeşitlilik oluşturan özgün mimari çözümler sunmaktadır (Bektaş & Açıcı, 2020). Bu yaklaşım Alman mimar O. M. Ungers tarafından öncü bir şekilde tanımlanmıştır ve büyük strüktürlerin kendi amaçları doğrultusunda adaptasyonunu vurgulamaktadır. Bir parazit, mevcut altyapıları kullanarak ve onlara entegre olarak varlığını sürdürmek durumundadır, böylece kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşam alanlarını oluşturmak için mevcut kaynakları ve yapıları değerlendirmektedir (Lank, 2022). Artan nüfus, coğrafi ve küresel iklim değişiklikleri, ekonomik ve teknolojik ilerlemeler ile sosyal evrim, insanlığın mimari tercihlerini dönüştürmüştür. Çoğunlukla yeni binalar inşa etmek yerine, mevcut yapıların ihtiyaçlara göre uyarlanması için çeşitli değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Bu tür bir yaklaşım, parazit mimari olarak adlandırılmaktadır. Darren K. H. Tsang, parazit mimariyi "bölgelerin yeniden değerlendirilmesi

ve şehrin hem kendiliğinden hem de sınırlarının ötesine genişlemesinin zorunlu bir yansıması" olarak açıklamıştır (Yıldırım, 2016). Parazit mimari, mevcut bir yapıyı dönüştüren ve şekillendiren bir mimari müdahale olarak da değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, mevcut bir konak binayı yeniden tanımlar ve yapılandırırken, binanın mevcut strüktürüne eklenerek ve onun enerjisini kullanarak yeni bir forma dönüşüm sağlamaktadır. Parazit bir bina, kendisini konakladığı yapıya entegre ederek ve ondan enerji alarak varlığını sürdürmektedir. Bu yaklaşım, bir sistemden diğerine enerji aktarabilme yeteneğiyle de karakterizedir, bu da parazit binaların çevresel faktörlerle etkileşim kurarak adaptasyon gösterebilme kabiliyetini vurgulamaktadır (Christenson, 2014).

3.1. Parazit Mimarinin Tarihsel Gelişimi

Parazit mimari, 20. yüzyılın başlarından itibaren alternatif bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Lebbeus Woods'un savaş sonrası yıkılan yapılar üzerinde gerçekleştirdiği eklemeler ve uygulama yöntemleri, parazit mimarinin temelini oluşturmuştur, zira bu uygulamalar, mimari yaklaşımın ortaya çıkış amacını ve felsefesini yansıtmaktadır. Daha sonraki dönemlerde, Eric Owen Moss Mimarlık ve Stephane Malka Mimarlık ofisleri, parazit mimariyi farklı bakış açılarıyla ele alarak bu geleneği sürdürmüştür. Eric Owen Moss, radikal ve yenilikçi tasarımları benimseyerek farklılığı vurgularken, Stephane Malka Mimarlık ise Paris'teki konut sorununa çözüm bulmak amacıyla parazit mimari yaklaşımını benimsemiştir. Bu bağlamda, parazit mimari, çok yönlü bir alternatif tasarım yaklaşımı olarak kabul edilmektedir (Bektaş & Açıcı, 2020). Parazit mimari, 20. yüzyılda ortaya çıkan bir tasarım yaklaşımı olarak, kentin büyük, kalıcı ve statik binalarına karşı zıt bir karakter sergilemektedir (Kachri, 2009). Parazit mimari, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde hızlı ve sağlıklı kentleşmenin etkilerinin, Sanayi Devrimi'nin neden olduğu dönüşümlerle birleştiği zamanda ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, modern mimarlık, mevcut durumun eleştirisini yaparak alternatif yaklaşımlar geliştirmiştir. Parazit mimari, sanayi devrimiyle birlikte; yeni yapı malzemeleri, yapım yöntemleri ve seri üretim süreçlerinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Şensoy & Üstün, 2018). 1960'larda parazit yapılar arasında Pascal Häusermann'ın Settlement Units'i (1962), Jean-Louis Chanéac'ın Parasitic Cells'i (1968), Haus-Rucker-Co'nun Balloon For 2 Vienna (1967) ve Oase No.7'si (1972), Marcel Lachat'ın La Bulle Pirate'i (1970) ve Atelier van Lieshout'un Clip-On'u (1997) öne çıkmaktadır. Bu örneklerin ortak özelliği, o dönemdeki kentsel çevreye yönelik eleştirel bir bakış açısı sunmalarıdır. Günümüzde ise parazit mimari örneklerinin, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin sağladığı sınırsız tasarım imkanlarıyla daha çağdaş formlara evrildiği ve günümüzün güncel konularına odaklandığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, arazilerin verimsiz kullanımı gibi önemli sorunlar öncelikli olarak ele alınmaktadır. Ayrıca, mevcut imar yönetmeliklerini sorgulayan, evsizlik ve yoksulluk gibi sosyal meselelere dikkat çeken örneklerin sayısının arttığı da gözlenmektedir (Lank, 2022).

Parazit yapılar, aykırı formlarıyla öne çıkarak hem malzeme hem de biçim açısından mevcut binalardan farklılaşan uzantılar olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzde ise, Dresden Askeri Tarih Müzesi, Green Exhibition House, The Niemeyer Sphere, Parasite Office, The Rucksack House, Antwerp Port House, Elbphilharmonie Hamburg, Zeitz MOCAA, Bombay Sapphire Distillery, Irving Street Brewery, Shoreham Street, Kanada Doğa Müzesi, Coast Path Staircase, Convent de Sant Francesc; Türkiye'de ise Müze Gazhane, Santral İstanbul gibi yapılar parazit mimariye örnek gösterilmektedir (Kavut & Selçuk, 2022; Uğur, 2020; Balçık vd., 2022).

3.2. Daniel Libeskind ve Müze Tasarımları

Mimarlık ve kentsel tasarım alanında uluslararası bir isim olan Daniel Libeskind, binalarda kültürel hafızayı uyandırma yeteneğiyle tanınmaktadır. Libeskind, yankı uyandıran, benzersiz ve sürdürülebilir bir mimari yaratmayı hedeflemektedir. 1946 yılında Polonya'nın Lód'z kentinde doğan Libeskind, mimarlık alanında mesleki diplomasını 1970 yılında Cooper Union for the Advancement of Science and Art'tan almıştır ve 1972'de İngiltere'deki Essex Üniversitesi Karşılaştırmalı Araştırmalar Okulu'ndan mimarlık tarihi ve teorisi alanında yüksek lisansını tamamlamıştır. 1989'da Libeskind, Berlin'deki Yahudi Müzesi'nin inşası için açılan uluslararası yarışmayı kazanmıştır. Berlin Yahudi Müzesi başta olmak üzere, Royal Ontario Müzesi, Dresden Askeri Tarih Müzesi, Denver Sanat Müzesi, Çağdaş Yahudi Müzesi, Felix Nussbaum Müzesi ve Victoria ve Albert Müzesi Spiral olmak üzere birçok müze tasarımı bulunmaktadır (Studio Libeskind, 2024a). Daniel Libeskind'in çalışmalarının büyük bir kısmı olumlu karşılanmasına rağmen, sıkça sert eleştirilerin hedefi olmuştur. Eleştirmenler sıkça Libeskind'in çalışmalarını dekonstrüktivist olarak tanımlamaktadır. Libeskind'in tasarımlarının sıklıkla keskin

kenarlar, dik açılar ve çarpık geometri gibi sınırlı bir mimari dili yansıttığını, zaman zaman klişelere düşebildiğini ve konum ile bağlamı göz ardı ettiğini iddia etmektedirler (Wikipedia, 2024a).

Royal Ontorio Müzesi

Royal Ontario Müzesi, Kanada'nın Toronto şehrinde yer alan ve 20. yüzyılın başlarında bir grup Torontolu tarafından uluslararası alanda tanınan bir müze oluşturma hedefiyle kurulan bir kuruluştur. Ontario Hükümeti ve Toronto Üniversitesi'nin desteğiyle 1912'de resmi olarak kurulan müze, başlangıçta Ontario Kraliyet Arkeoloji, Paleontoloji, Mineraloji, Zooloji ve Jeoloji Müzeleri'nin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. 1955'te beş müze tek bir organizasyon altında yeniden yapılandırılmış ve 1968'de Toronto Üniversitesi'nden ayrılarak bağımsız bir kuruluş haline gelmiştir. Bu dönemde, müzenin koleksiyonlarını genişletmek ve araştırma faaliyetlerini güçlendirmek amacıyla çeşitli yenileme projeleri gerçekleştirilmiştir. 1978'de başlatılan büyük ölçekli bir yenileme projesi, müzenin kapasitesini artırmış ve yeni küratöryel merkezler, kütüphane ve diğer tesisleri içermiştir (ROM, n.d.). Toronto'lu mimarlar Frank Darling ve John A. Pearson tarafından tasarlanan Royal Ontario Müzesi'nin orijinal binası (şu anda batı kanadı olarak kullanılmaktadır), İtalyan tarzı ve Neo-Romanesk tarzının bir sentezidir. Royal Ontario Müzesi'nin tarihi kanadı, Richardson Romanesk üslubunun karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Cephe düzeninde rustik taş işçiliği, dairesel kemer formlu pencereler ve kornişlerle vurgulanan yatay çizgiler dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra dekoratif konsollar, köşe taşları ve kemer alınlıkları gibi elemanlar, yapıya hem görsel bir derinlik hem de tarihsel bir değer katmaktadır. Müzenin yeni kanadı ise, Daniel Libeskind'in dekonstrüktivist tasarım anlayışını yansıtmaktadır. Keskin geometrik formlar ve asimetrik yüzeyler, geleneksel yapı anlayışına meydan okuyarak modern bir estetik sunmaktadır (Wikipedia, 2024a).

Müzenin mimari kimliği zaman içinde değişmiş ve 2007'de dünyaca ünlü mimar Daniel Libeskind'in imzasını taşıyan Michael Lee-Chin Crystal adlı modern bir yapı eklenmiştir. Bu yapı, çağdaş sanat ve tasarım anlayışını simgelerken, aynı zamanda Toronto'nun 21. yüzyıldaki kültürel ve sosyal yaşamını yansıtmaktadır. Royal Ontario Müzesi, bu yeni yapıyla birlikte, Kanada'nın önde gelen kültürel ve sosyal destinasyonlarından biri olarak konumunu pekiştirmiştir (Şekil 1) (ROM, n.d.).

Şekil 1. Royal Ontorio Müzesi (Mimdaporg, 2021)

Dresden Askeri Tarih Müzesi

Dresden Askeri Tarih Müzesi, Almanya Dresden'de bulunan ve kuruluşundan bu yana önemli bir tarihî dönüşüm geçirmiş bir kuruluştur. Bundeswehr'in askeri müzesi olan Dresden Askeri Tarih Müzesi, Almanya'nın en büyük askeri tarih müzelerinden biridir (Wikipedia, 2023). 1897 yılında kurulan müze, başlangıçta Saksonya silah deposu ve müzesi olarak hizmet vermiş, sonrasında Nazi, Sovyet ve Doğu Alman yönetimleri altında farklı isimler ve amaçlarla varlığını sürdürmüştür. Bugün ise birleşik ve demokratik Almanya'nın askeri tarihini sergileyen bir müze olarak faaliyet göstermektedir. Müzenin tarihi merkezin dışında konumlanması, İkinci Dünya Savaşı sonrası müttefiklerin gerçekleştirdiği bombalama saldırılarından etkilenmemesini sağlamıştır. 1989 yılında, müzenin birleşik Almanya'nın yeni dönemine uyum sağlama konusundaki belirsizliği nedeniyle kapatılmasına karar verilmiştir. Bu kararın ardından, 2001 yılında duygusal ve siyasi atmosferdeki değişimle birlikte müzenin

genişletilmesi ve yeniden değerlendirilmesi gündeme gelmiş, düzenlenen mimari yarışmayı Daniel Libeskind'in tasarımı kazanmıştır.

2011 yılında yeni iç ve dış konseptle yeniden açılmıştır. Savaşın insanî boyutlarına odaklanmanın yanı sıra, Alman askeri teknolojisinin evrimini de sergilemektedir. Libeskind'in tasarımı, orijinal binanın simetrisini bozarak dikkat çekmektedir. Eski cephaneliğin yapısal düzenini kesen devasa bir uzantı, beton, cam ve çelik gibi malzemelerle inşa edilmiştir. Bu uzantı, modern Dresden'in manzarasını sunan bir izleme platformuna ev sahipliği yaparak yapının işlevselliğini ve estetik değerini artırmaktadır. Yeni cephenin açıklığı ve şeffaflığı, eski binanın opaklığı ve sağlamlığına tezat oluştururken, bu zıtlık demokratik toplumun yeniden tasavvurunu yansıtmaktadır. Libeskind, bu tasarımıyla Dresden'in tarihî dönüşümünü sembolize ederek şunları ifade etmektedir: "Dramatik genişleme, Dresden'in küllerinden dirilişinin bir sembolüdür. Gelenek ile yenilik, eski ile yeni arasındaki denge, Dresden'in temel değişiminde merkezi bir rol oynamaktadır" (Şekil 2) (Archdaily, 2011a).

Şekil 2. Dresden Askeri Tarih Müzesi (Archdaily, 2011a)

Denver Sanat Müzesi

Denver Sanat Müzesi (DAM), ABD Colorado eyaletinin Denver şehrinde, Civic Center bölgesinde konumlanmıştır. DAM, Batı Yakası ile Chicago arasında yer alan en büyük sanat müzelerinden biri olup, çağlara ve kıtalara ait toplam 70.000'den fazla farklı parçayı barındıran ansiklopedik bir koleksiyona sahiptir. Müze, Batı sanatı koleksiyonunu yöneten Petrie Batı Amerika Sanatı Enstitüsü ve Amerikan Kızılderili sanat koleksiyonu ile tanınmaktadır. 1971 yılında efsanevi İtalyan mimar Gio Ponti tarafından tasarlanan müzenin özgün binası, Martin Binası olarak da bilinmektedir. 2018'de müze, sergi alanını genişletmek ve Ponti'nin orijinal binasını ek sergi alanları ile zenginleştirmek amacıyla 150 milyon dolarlık bir yeniden modelleme projesi başlatılmıştır (Archive, 2022).

Daniel Libeskind, Denver Sanat Müzesi'nin (Denver Art Museum/ DAM) 2006 yılında genişletilmesi ve yeniden tasarlanması projesini üstlenmiştir. Bu proje, müzenin kapasitesini artırmayı ve yeni sergi alanları eklemeyi amaçlamaktadır. Libeskind'in tasarımı, Denver şehir merkezinde bulunan ve eşsiz mimarisiyle dikkat çeken bir yapıya dönüşmüştür. Müzenin genişletilmiş bölümü, eğimli çatıları ve keskin geometrik hatlarıyla tanınmaktadır. Tasarımı, şehrin kültürel mirasına saygı gösterirken modern bir dokunuş da sağlamıştır. Libeskind'in Denver Art Museum projesi, müzenin görünümünü ve işlevselliğini büyük ölçüde değiştirerek Denver'in kültürel ve mimari açıdan önemli bir simgesi haline gelmesine katkıda bulunmuştur (Şekil 3) (Arkitera, 2011).

Şekil 3. Denver Sanat Müzesi (Arkitera, 2006)

Berlin Yahudi Müzesi

Almanya'nın başkenti Berlin'de yer alan Berlin Yahudi Müzesi, Alman Yahudilerinin iki bin yıllık tarihine adanmış bir müzedir (Wikipedia, 2024b). Yahudi Müzesi'nin kökenleri, 1970'li yılların Batı Berlin'ine dayandırılmaktadır. O dönemde, Alman-Yahudi tarihine adanmış bir müze bulunmamaktadır. Berlin'de 1933 yılında var olan bir Yahudi müzesi, Nazi rejimi tarafından 1938 yılında kapatılmıştır. Yahudi müzesi fikri ilk kez 1971 yılında geliştirilmiştir. Yahudi Cemiyeti Kurulu, Berlin Müzesi yönetimi ve Berlin Senatosu tarafından, Berlin'deki Yahudi tarihine ve kültürüne adanmış bir müze oluşturulması planlanmıştır. Bu amaçla, 1976 yılında Berlin Yahudi Müzesi Topluluğu kurulmuştur. 1979 yılında Dr. Vera Bendt, Yahudi Departmanı'nın başkanı olarak atanmış ve Yahudi Müzesi'nin kuruluş süreci başlatılmıştır. 1988 yılında, Frankfurt'taki Yahudi Müzesi'nin açılışında, Batı Berlin Senatosu tarafından 'Berlin Müzesi'nin Yahudi Departmanı ile Genişletilmesi' için bir yarışma düzenlenmiştir. Nisan 1989'da sonuçlanan bu yarışmaya 165 proje gönderilmiş ve Daniel Libeskind'in "Between The Lines" tasarımı birinci seçilmiştir. Ancak, Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Berlin'in mimari ve kültürel politikalarında değişiklikler yaşanmış ve projenin devam edip etmemesi tartışma konusu olmuştur. Senato, 1991 yılında projenin devam etmesine karar verdikten sonra, 1999'da yapımı biten Yahudi Müzesi 2001'de ziyarete açılmıştır (Şekil 4) (Avcı, 2013).

Yeni binanın zigzag şeklindeki planı, kaybolma hissini somutlaştırmaktadır. Ziyaretçiler, binanın bir ucundan diğerine ulaşmak için çıkmaz bir köprüye yönlendiren 60 köprüden birinden geçmek durumunda kalmaktadır. Binanın içi tamamen betonarme malzemeden yapılmıştır ve boşluklar ile kör noktalar, çok az ışıkla aydınlatılmaktadır. Bu sembolik aydınlatmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudi toplumunun deneyimlediği en karanlık anları, kaçışsızlık hissini ve buna rağmen umudu anlamaktır. Binanın en etkileyici ve duygusal mekânı, girişe uzanan uzun bir boşluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Beton duvarlarla çevrili bu boşlukta aydınlatma yalnızca üst kısımda küçük bir çizgi şeklinde bulunmaktadır. Zeminde ise 10.000 ifadesiz yüz şekli verilmiş demir plakalar vardır ve bu plakalar soykırımda kaybolan insanları temsil etmektedir. Müze içinde gezinirken, korku ile umut arasında çeşitli duygular deneyimlenmektedir (Avcı, 2013). Libeskind, tasarımında "yokluk", "kayıp" ve "bellek" kavramlarına odaklanarak, öncelikle Berlin'in şehir haritasını temel alarak "Davud yıldızı" şeklinde bir kavram şeması oluşturmuştur. Ana bina, Daniel Libeskind tarafından tasarlanan ekspresyonist tarzdaki çinko kaplamalı yapıdır ve bu yapı 1735 yılında tamamlanan eski Prusya Mahkeme Binası ile birliktelik sağlamaktadır (Yavuz & Aksu, 2019).

Şekil 4. Berlin Yahudi Müzesi (Avcı, 2013)

Çağdaş Yahudi Müzesi (Contemporary Jewish Museum)

California, San Francisco'da yer alan Çağdaş Yahudi Müzesi (CJM), 1984 yılında kurulmuştur ve tarihi Jessie Caddesi Trafo Merkezi'nde bulunmaktadır. Müzenin iç mekânı Daniel Libeskind tarafından yeniden tasarlanmış ve yeni bir ekleme ile 2008 yılında açılmıştır. Misyonu, sergiler ve eğitim programları aracılığıyla Yahudi deneyiminin çeşitliliğini yirmi birinci yüzyıl izleyicisine aktarmak olan müze, öncelikle San Francisco sahilinde küçük bir galeri alanında faaliyet göstermiştir. Ancak, 1989'da toplumun artan program ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla daha geniş bir tesis planı başlatılmıştır. Bu sürecin sonucunda, sergi alanlarının artırıldığı, eğitim ve ek program alanlarının bulunduğu daha kapsamlı bir tesise dönüşme kararı alınmıştır. Haziran 2008'de, San Francisco şehir merkezinde 63.000 metrekarelik yeni bir tesisin açılışı gerçekleştirilmiştir (Wikipedia, 2024c).

Studio Libeskind tarafından tasarlanan yeni müze, San Francisco'nun merkezinde yer almakta olup, tarihi kırmızı tuğla enerji santralinin içine entegre edilmiştir. Müzenin dış cephesi ise parlak mavi çelik panellerle kaplanarak modern bir görünüm kazandırılmıştır. Tasarım, İbranice "L'Chaim" yazan iki harfe dayanmaktadır; bunlar Yahudi geleneğinde önemli sembollerdir. 'Chet' harfi, sergi ve eğitim alanları için genel bir süreklilik sağlarken, 'yud' harfi ise 36 penceresiyle özel sergi, performans ve etkinlik alanı olarak hizmet vermektedir. Yapı parlak mavi çelik panellerle kaplanmıştır ve ışığın paslanmaz çelik yüzeyden yansımaları dağıtmaya ve yumuşatmaya yardımcı olan benzersiz bir çapraz taramalı yüzeye sahiptir. Paneller, günün saati, hava durumu ve izleyicinin konumuna bağlı olarak renk değiştirmekte; dinamik ve canlı bir görünüm sunmaktadır. 2.500 metrekarelik büyük bir lobi, özel programlar için bir foruma dönüşen dinamik bir giriş kapısıdır ve eski ile yeni arasındaki dramatik karşıtlığı vurgulamaktadır. Duvar boyunca, dini yazılarda dört farklı anlam düzeyine atıfta bulunan "PaRDeS" harfleri yerleştirilmiş ve bu harfler aydınlatılmıştır. Müzenin felsefesi ve mimarisi, yaşamda ve sanatta çoklu yorum ve anlam katmanları fikrini benimsemektedir ve proje 2008 yılında tamamlanmıştır (Şekil 5) (Studio Libeskind, 2024b).

Şekil 5. Çağdaş Yahudi Müzesi (Ytur, n.d.)

Felix Nussbaum Müzesi

Almanya'nın Osnabrück şehrinde, Kültür Tarihi Müzesi'nin bir parçası olarak yer alan Felix Nussbaum Müzesi, 1904 yılında Osnabrück'te doğan Yahudi sanatçı Felix Nussbaum'un eserlerine adanmıştır. Bu müze, Nussbaum'un Auschwitz'de yok edilmeden önceki çalışmalarını, grafiklerini, resimlerini ve evini sergilemektedir. Ayrıca, ırkçılık ve hoşgörüsüzlük temalarına odaklanan geçici sergi alanları da bulunmaktadır. Binanın tasarımı, 1998 yazında Reinders & Partner Lange iş birliğiyle tamamlanmıştır ve bu tasarımın mimarı Daniel Libeskind'dir. Müze binası, Felix Nussbaum'un hayatını yansıtmak için ani kırılmaları, öngörülemeyen kesişmeleri ve çıkmaz sokakları içermektedir. Felix Nussbaum Müzesi, şimdiye kadar 4 milyondan fazla ziyaretçinin ilgisini çekmiştir (Archdaily, 2011b). Müze, Nussbaum'un resimlerinin yanı sıra ırkçılık ve hoşgörüsüzlük gibi temalara odaklanan geçici sergiler de sunmaktadır. Aynı zamanda, Nussbaum'un yaşamındaki zorlukları ve içsel çatışmaları yansıtmak üzere tasarlanmıştır. Binanın mimarisi, anlık kesintiler, öngörülemeyen kesişmeler, klostrofobik alanlar ve çıkmaz sokaklar gibi unsurları içermekte, bu da Nussbaum'un zorlu deneyimlerini anlamaya katkıda bulunmaktadır. Müze, üç ayrı bölümden oluşur, her biri Nussbaum'un hayatındaki farklı zaman dilimlerine işaret etmektedir. Ziyaretçiler, beton dış yüzeyi ve iç kısmı dar bir alandan oluşan uzun ve dar bir merkezi koridordan içeri götürülmektedir. Bu koridor, Nussbaum'un eserlerinin anlaşılmasına katkıda bulunmakta ve ziyaretçilere onun resim yapma deneyimini içgüdüsel olarak hissettirmektedir. Koridor, diğer iki bölüme, uzun ana bölüme ve çinko kaplı bir yapıya bağlanmaktadır. 1998 yılında Daniel Libeskind tarafından tamamlanan proje, müzenin ilk binası olarak hizmete girmiştir. 2011 yılında, Libeskind'in tasarımıyla müzenin genişletilmiş versiyonu tamamlanmıştır (Şekil 6) (Studio Libeskind, 2024c).

Şekil 6. Felix Nussbaum Müzesi (Archdaily, 2011b)

Victoria ve Albert Müzesi Spiral

Victoria ve Albert Müzesi Spirali, Londra'da yer alan ve 19. yüzyıldan bu yana dünya çapında en büyük dekoratif sanatlar koleksiyonunu barındıran Victoria ve Albert Müzesi'nin genişletilmesi amacıyla geliştirilmiş bir tasarım önerisidir. Daniel Libeskind ile tasarımcı, sanatçı ve yazar Cecil Balmond tarafından tasarlanan proje, 1996 yılında düzenlenen uluslararası yarışmada diğer yedi tasarımı geride bırakarak seçilmiştir. Ancak proje, finansman sorunları ve kamuoyunda yaşanan tartışmalar nedeniyle üç kez ertelenmiş ve nihayetinde 2004 yılında iptal edilmiştir (Şekil 7) (Wikipedia, 2024d).

Şekil 7. Victoria ve Albert Müzesi Spiral (Langdon, 2015)

4. BULGULAR

Bu çalışma kapsamında yapılan literatür taramaları sonucunda parazit mimari kriterleri 8 başlıkta toplanmıştır;

1. Mevcut yapıya eklenme
2. Mevcut yapıdan biçim ve malzeme olarak ayrılma
3. Mevcut yapıdan aykırılık durumu
4. Mevcut yapı ile renk/kontrast farklılığı
5. Mevcut yapıdan strüktürel beslenme
6. Âtıl olanı kente kazandırma/ Var olana değer katma
7. Mevcut yapıya fonksiyon kazandırma
8. Mevcut yapıyı görünür kılma

Daniel Libeskind'in 7 adet müze binası belirlenen kriterler bağlamında değerlendirilmiştir.

4.1. Royal Ontario Müzesi

Royal Ontario Müzesi'ne eklenen yeni yapı, mevcut yapıya entegre edilerek parazit mimarinin belirgin bir örneğini oluşturmuştur. Yeni mimari unsur, müzenin eski bölümüne eklenmiş ve hem biçimsel hem de malzeme açısından mevcut yapıdan ayrılmıştır. Bu ayrışma, parazit mimarinin temel özelliği olan eski ile yeni arasında belirgin bir fark yaratma amacına hizmet etmektedir. Ek yapının mevcut yapıya tam uyum sağlamaması, parazit mimaride sıkça kullanılan bir yaklaşımı temsil etmektedir. Söz konusu aykırılık, izleyicinin dikkatini çekmeyi ve merak uyandırmayı hedeflemektedir. Eklenen bölümün renk ve kontrast açısından mevcut yapıdan ayrıştığı açıkça görülmektedir. Bu ayrım, eski ve yeni yapılar arasında görsel bir fark yaratarak dikkati artırmayı amaçlamaktadır. Parazit mimari, genellikle mevcut yapının taşıyıcı sistemlerini kullanarak kendi strüktürünü desteklemektedir. Royal Ontario Müzesi'nde bu yaklaşımın başarılı bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Ek yapı, mevcut binayı daha işlevsel ve modern bir hale getirmiş, tarihi yapının potansiyelini ortaya çıkararak yeni bir değer katmıştır. Tarihi yapılar üzerinde gerçekleştirilen bu tür eklemeler, âtıl alanları yeniden canlandırma ve onlara yeni işlevler kazandırma potansiyeline sahiptir. Yeni yapı, eski yapıyı daha görünür kılmakta ve parazit mimarinin ana yapıyı ön plana çıkarma amacını vurgulamaktadır. Cephe, strüktürel destek elemanları aracılığıyla mevcut yapıya bağlanmış ve estetik ile fonksiyonel uyum sağlanmıştır. Kalıcı bir entegrasyon gerçekleştirilerek ek yapı, mevcut yapı üzerine yerleşmiş ve taşıyıcı sistemin olanaklarından faydalanmıştır.

Eklenti, boyutsal olarak eski yapıya göre daha büyük tasarlanmış ve bu durum dikkat çekici bir etki yaratmıştır. Tasarım, eski yapıyla hem kontrast oluşturmuş hem de onu tamamlamıştır. Bu özellikleriyle ek yapı, parazit mimarinin başarılı bir örneği olarak değerlendirilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Royal Ontorio Müzesi Parazitlik Ölçütleri ve Eklemlenme Değerlendirmesi (Yazar, 2024)

1. PARAZİTLİK ÖLÇÜTLERİ				
1. Mevcut yapıya eklemlenme durumu var mı?	Evet	Hayır		
	●			
2. Mevcut yapıdan biçim ve malzeme olarak ayrılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
3. Mevcut yapı ile entegrasyonu aykırı mı?	Evet	Hayır		
	●			
4. Mevcut yapı ile renk/kontrast ayrımı var mı?	Evet	Hayır		
	●			
5. Mevcut yapıdan (strüktürel) besleniyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
6. Atıl yapıyı kente kazandırıyor mu/ Var olana değer katıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
7. Mevcut yapıya yeni fonksiyon kazandırıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
8. Mevcut yapıyı görünür kılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
YAPI ADI: Royal Ontorio Müzesi				
YAPILDIĞI YER: Kanada / Toronto				
UYGULAMA DURUMU				
Uygulanmış	Uygulanmamış			
●				
2. EKLEMLENME DEĞERLENDİRMESİ				
a. Mevcut yapı ile entegrasyonu nasıl?	cephe	çatı	zemin	iki yapı arası
	●			
b. Mevcut yapıda konaklama tipi nasıl?	sürekli		geçici	
	●			
c. Mevcut yapıdan ne şekilde faydalanıyor?	strüktürel destek		görsel birliktelik	
	●		●	
d. Mevcut yapı ile formel ilişki nasıl?	uyumlu		aykırı	
			●	
e. Mevcut yapı ile boyutsal ilişki nasıl?	büyük	nötr	küçük	
	●			

4.2. Dresden Askeri Tarih Müzesi

Dresden Askeri Tarih Müzesi'nde mevcut yapıya net bir eklemlenme söz konusudur. Ek yapının mevcut yapıya fiziksel olarak bağlandığı ve bütünleştiği anlaşılmaktadır. Mevcut yapıdan hem biçimsel hem de malzeme açısından ayrılmıştır. Yapının modern, çarpıcı ve keskin geometrik formu, eski yapının klasik formuyla belirgin bir tezat oluşturmaktadır. Mevcut yapı ile entegrasyonu aykırıdır, ek yapı mevcut yapıyla bilinçli bir uyumsuzluk göstermektedir. Parazit mimarinin en belirgin özelliklerinden biri olan bu aykırılık, yeni ve eski arasında yaratılan zıtlık ile dikkat çekme amacı taşımaktadır. Eklenti renk ve kontrast açısından mevcut yapıdan farklılık göstermektedir. Dresden Askeri Tarih Müzesi'ndeki ek yapı, daha metalik ve çağdaş bir tonlama ile, tarihi yapının taş dokusu arasında bir karşıtlık yaratmıştır. Ek yapı mevcut yapıdan fiziksel bir strüktürel destek almaktadır. Parazit ekleme, mevcut yapıya hem işlevsel hem de kültürel anlamda önemli katkılar sunmuş, çevre ile olan etkileşimini artırmıştır. Bu tür projeler, ek yapıların kentin ve mevcut yapının tarihsel bağlamına modern bir katkı sunduğunu göstermektedir. Dresden Askeri Tarih Müzesi'ne yapılan ekleme, müzenin işlevselliğini geliştirerek modern ziyaretçi ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde tasarlanmış olabilir. Yeni yapı, tarihi yapının görünürlüğünü artırarak onun kimliğini ön plana çıkarmaktadır. Cephe üzerinden sağlanan entegrasyon, ek yapının mevcut bina ile fiziksel ve strüktürel bir bağ kurduğunu ortaya koymaktadır.

Kalıcı bir konaklama tipi tercih edilerek, ek yapı ile mevcut bina arasında bütünleşmiş bir ilişki oluşturulmuştur. Eklemler, kendi strüktürel sistemini oluştururken aynı zamanda mevcut yapının taşıyıcı sistemlerinden de yararlanmaktadır. Tasarım, biçimsel olarak eski yapı ile belirgin bir kontrast oluşturmakta ve boyut olarak daha büyük olmasıyla dikkat çekici bir görsel etki yaratmaktadır. Dresden Askeri Tarih Müzesi'nde hayata geçirilen bu parazit ekleme, modern ve tarihi unsurları bir araya getirerek çarpıcı bir mimari çözüm sunmaktadır. Mevcut yapıyla net bir biçimde ayrılan, ancak ona değer katan bu tasarım, müzeye hem yeni işlevler kazandırmış hem de tarihi yapının özgün kimliğini daha görünür hale getirmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Dresden Askeri Tarih Müzesi Parazitlik Ölçütleri ve Eklemlenme Değerlendirmesi (Yazar, 2024)

1. PARAZİTLİK ÖLÇÜTLERİ				
1. Mevcut yapıya eklemlenme durumu var mı?	Evet	Hayır		
	●			
2. Mevcut yapıdan biçim ve malzeme olarak ayrılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
3. Mevcut yapı ile entegrasyonu aykırı mı?	Evet	Hayır		
	●			
4. Mevcut yapı ile renk/kontrast ayrımı var mı?	Evet	Hayır		
	●			
5. Mevcut yapıdan (strüktürel) besleniyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
6. Atıl yapıyı kente kazandırıyor mu/ Var olana değer katıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
7. Mevcut yapıya yeni fonksiyon kazandırıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
8. Mevcut yapıyı görünür kılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
YAPI ADI: Dresden Askeri Tarih Müzesi				
YAPILDIĞI YER: Almanya / Dresden				
UYGULAMA DURUMU				
Uygulanmış	Uygulanmamış			
●				
2. EKLEMLENME DEĞERLENDİRMESİ				
a. Mevcut yapı ile entegrasyonu nasıl?	cephe	çatı	zemin	iki yapı arası
	●			
b. Mevcut yapıda konaklama tipi nasıl?	sürekli		geçici	
	●			
c. Mevcut yapıdan ne şekilde faydalaniyor?	strüktürel destek		görsel birliktelik	
	●		●	
d. Mevcut yapı ile formel ilişki nasıl?	uyumlu		aykırı	
			●	
e. Mevcut yapı ile boyutsal ilişki nasıl?	büyük	nötr	küçük	
	●			

4.3. Denver Sanat Müzesi

Denver Sanat Müzesi'nin yapısı, ilk bakışta aykırı ve dikkat çekici bir tasarım gibi görünse de parazit mimari kapsamında değerlendirilemez. Çünkü parazit mimarinin temel özelliği olan mevcut bir yapıya eklemlenme ya da yapıya aykırı bir müdahalede bulunma durumu burada söz konusu değildir. Daniel Libeskind'in tasarımı, başlı başına bir yapı olarak inşa edilmiştir ve herhangi bir mevcut yapı üzerine eklemlenmemiştir. Dolayısıyla, parazitlik ölçütlerine göre yapılan değerlendirmede, yapının belirtilen özellikleri taşımadığı ve parazit bir yapı olarak nitelendirilemeyeceği sonucuna varılmaktadır. Bu bağlamda, Libeskind'in bu eseri daha çok dekonstrüktivist bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Dekonstrüktivizm, geleneksel mimari formları parçalayarak, düzensizlik ve keskin geometrik hatlarla

yeni bir yapı dili oluşturmayı hedefleyen bir akımdır. Denver Sanat Müzesi de bu akımın izlerini taşıyan, çevresinden bağımsız ve kendi başına bir mimari yapıdır. Ancak, mevcut bir yapıyla doğrudan bir ilişki kurmadığı ve parazit mimarinin temel özelliklerini taşımadığı için bu kategoride yer almamaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Denver Sanat Müzesi Parazitlik Ölçütleri ve Eklemlenme Değerlendirmesi (Yazar, 2024)

1. PARAZİTLİK ÖLÇÜTLERİ				
1. Mevcut yapıya eklemlenme durumu var mı?	Evet	Hayır		
		●		
2. Mevcut yapıdan biçim ve malzeme olarak ayrılıyor mu?	Evet	Hayır		
		●		
3. Mevcut yapı ile entegrasyonu aykırı mı?	Evet	Hayır		
		●		
4. Mevcut yapı ile renk/kontrast ayrımı var mı?	Evet	Hayır		
		●		
5. Mevcut yapıdan (strüktürel) besleniyor mu?	Evet	Hayır		
		●		
6. Atıl yapıyı kente kazandırıyor mu/ Var olana değer katıyor mu?	Evet	Hayır		
		●		
7. Mevcut yapıya yeni fonksiyon kazandırıyor mu?	Evet	Hayır		
		●		
8. Mevcut yapıyı görünür kılıyor mu?	Evet	Hayır		
		●		
YAPI ADI: Denver Sanat Müzesi				
YAPILDIĞI YER: ABD / Colorado				
UYGULAMA DURUMU				
Uygulanmış	Uygulanmamış			
●				
2. EKLEMLENME DEĞERLENDİRMESİ				
a. Mevcut yapı ile entegrasyonu nasıl?	cephe	çatı	zemin	iki yapı arası
b. Mevcut yapıda konaklama tipi nasıl?	sürekli		geçici	
c. Mevcut yapıdan ne şekilde faydalanıyor?	strüktürel destek		görsel birliktelik	
d. Mevcut yapı ile formel ilişki nasıl?	uyumlu		aykırı	
e. Mevcut yapı ile boyutsal ilişki nasıl?	büyük	nötr	küçük	

4.4. Berlin Yahudi Müzesi

Berlin Yahudi Müzesi'nde başka bir yapıya eklemlenme durumu yoktur. Bu durum, yapının orijinal bina ile doğrudan fiziksel bir bağlantısının bulunmadığını, dolayısıyla mekanik anlamda bir eklemlenme gerçekleşmediğini göstermektedir. Ancak, zeminde konumlandırılması itibarıyla tarihi yapıya yakın planlanmış ve bu nedenle bir parazit mimari etkisi yaratmış olabilir. Bina çevresindeki tarihi yapıdan biçim ve malzeme olarak ayrılmıştır. Bu durum, modern müze binasının tarihi yapıyla karşıtlık oluşturacak şekilde tasarlandığını ve mimari bir kontrast oluşturduğunu göstermektedir. Parazit mimari ilkeleri göz önüne alındığında, yapının var olan dokudan biçimsel olarak farklılaşması parazit olgusunu destekler niteliktedir. Mevcut yapı ile birlikteliği aykırıdır, ek yapı mevcut yapıyla bilinçli bir uyumsuzluk göstermektedir. Parazit mimarinin en belirgin özelliklerinden biri olan bu aykırılık, yeni ve eski arasında yaratılan zıtlık ile dikkat çekme amacı taşımaktadır. Renk ve kontrast bakımından farklılık görülmektedir; yapının modern çizgileri ve materyal farklılığı, tarihi bina ile görsel bir ayrışma yaratmaktadır ve parazit mimarinin önemli bir unsuru haline gelmektedir. Mevcut yapı strüktürel olarak eski binaya bağımlı değildir. Bu durum, yeni yapının tamamen bağımsız ve kendi kendine

yetebilen bir yapı olduğunu, bu yönüyle parazit mimarinin bir varyasyonu olduğunu göstermektedir. Mevcut yapı, tarihi bina ile çevreye bir değer kazandırmıştır. Müze binası mevcut yapıya yeni fonksiyonlar kazandırmıştır. Eski bina ile bir bütünlük oluşturarak modern bir müze işlevi kazanmış ve tarihi yapıyı önceki haline kıyasla daha görünür hale getirmiştir. Zemin üzerinde yapılan entegrasyon sürekli bir etki yaratmıştır. Yapı zeminde plan düzleminde tarihi yapıya yaklaşmış olsa da cephe ve diğer unsurların birbirinden ayrıştığı görülmektedir. Bu durum parazit mimari yaklaşımıyla örtüşmektedir çünkü fiziksel bağlantı olmaksızın mekânsal bir yakınlık oluşturulmuştur. Genel olarak bu değerlendirme, Berlin Yahudi Müzesi'nin tarihi bina ile doğrudan bir fiziksel eklemleme yaratmaması, ancak zemin plan düzleminde parazit bir yaklaşım sergilemesi şeklinde yorumlanabilir. Yapı hem işlevsel hem de görsel olarak tarihi yapıyla kontrast oluşturmakta; aynı zamanda ona değer katmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Berlin Yahudi Müzesi Parazitlik Ölçütleri ve Eklemleme Değerlendirmesi (Yazar, 2024)

1. PARAZİTLİK ÖLÇÜTLERİ				
1. Mevcut yapıya eklemleme durumu var mı?	Evet	Hayır		
		●		
2. Mevcut yapıdan biçim ve malzeme olarak ayrılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
3. Mevcut yapı ile entegrasyonu aykırı mı?	Evet	Hayır		
	●			
4. Mevcut yapı ile renk/kontrast ayrımı var mı?	Evet	Hayır		
	●			
5. Mevcut yapıdan (strüktürel) besleniyor mu?	Evet	Hayır		
		●		
6. Atıl yapıyı kente kazandırıyor mu/ Var olana değer katıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
7. Mevcut yapıya yeni fonksiyon kazandırıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
8. Mevcut yapıyı görünür kılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
YAPI ADI: Berlin Yahudi Müzesi				
YAPILDIĞI YER: Almanya / Berlin				
UYGULAMA DURUMU				
Uygulanmış	Uygulanmamış			
●				
2. EKLEMLENME DEĞERLENDİRMESİ				
a. Mevcut yapı ile entegrasyonu nasıl?	cephe	çatı	zemin	iki yapı arası
			●	
b. Mevcut yapıda konaklama tipi nasıl?	sürekli		geçici	
c. Mevcut yapıdan ne şekilde faydalanıyor?	strüktürel destek		görsel birliktelik	
			●	
d. Mevcut yapı ile formel ilişki nasıl?	uyumlu		aykırı	
			●	
e. Mevcut yapı ile boyutsal ilişki nasıl?	büyük	nötr	küçük	
	●			

4.5. Çağdaş Yahudi Müzesi

Mevcut yapıya eklemleme durumu vardır. Parazit müdahale, müzenin eski yapı ile fiziksel ve mekânsal bir ilişki kurarak bu bağlamda eklemlediğini göstermektedir. Ek yapı, biçim ve malzeme açısından eski yapıdan ayrılmakta, bu durum da modern tasarımın kendi kimliğini vurgulama amacı taşıdığını ortaya koymaktadır. Yeni tasarım, mevcut tarihi yapıdan görsel ve malzeme açısından farklı bir estetik anlayış sergilemektedir. İki yapı arasındaki entegrasyon, biçimsel ve işlevsel ayrımları belirginleştirecek şekilde kurgulanmıştır. Malzeme ve renk farkları, yapılar arasında dikkat çekici bir kontrast yaratarak görsel

bir ayırım sağlamaktadır. Aynı zamanda, modern ek yapı fiziksel bir destek mekanizması aracılığıyla eski yapıdan strüktürel anlamda yararlanmaktadır. Bu ilişki, mevcut yapının potansiyelinin çağdaş mimari yaklaşımlar ile yeniden değerlendirilmesini sağlamaktadır. Modern ek yapı, eski yapıyı daha görünür hale getirerek ona yeni işlevler kazandırmış ve çevresel bağlamda kültürel bir değer sunmuştur. Yeni tasarım, eski yapının yanında daha dikkat çekici bir duruş sergilemekte ve boyut olarak daha yüksek bir tasarıma sahiptir. Bu farklılık, yeni yapının mevcut yapıya kıyasla hacimsel olarak daha baskın bir konumda olduğunu göstermektedir. İki yapı arasındaki uyum, cephe ve çatı düzeyinde sağlanan fiziksel ilişki ile desteklenmiştir. Yeni bina, eski yapı ile görsel bir birliktelik oluştururken, her iki yapının malzeme ve biçimsel açıdan farklılıklarını koruduğu gözlemlenmektedir. Modern ek tasarım, eski yapıyı ön plana çıkararak onu bir kompleksin önemli bir parçası haline getirmiştir. Kalıcı bir konaklama tipi benimsenmiş, ek yapının uzun vadeli bir mimari bileşen olarak konumlandırıldığı anlaşılmıştır. Yeni yapı ile mevcut sistemler arasındaki strüktürel bağlantılar, iki yapı arasında işlevsel bir ilişki olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Çağdaş Yahudi Müzesi örneğinde, eski yapı ile modern ek yapı arasında biçimsel farklılıklar olmasına rağmen, uyumlu bir formel ilişki sağlanmıştır. Yeni yapının daha büyük bir hacim ile tasarlanmış olması, modern ekin mevcut yapıya kıyasla hacimsel olarak baskın bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında, müze tasarımı, eski yapıyı hem görsel hem de işlevsel açıdan zenginleştirmiş ve çevresine kültürel bir katkı sunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Çağdaş Yahudi Müzesi Parazitlik Ölçütleri ve Eklemlenme Değerlendirmesi (Yazar, 2024)

1. PARAZİTLİK ÖLÇÜTLERİ				
1. Mevcut yapıya eklemlenme durumu var mı?	Evet	Hayır		
	●			
2. Mevcut yapıdan biçim ve malzeme olarak ayrılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
3. Mevcut yapı ile entegrasyonu aykırı mı?	Evet	Hayır		
	●			
4. Mevcut yapı ile renk/kontrast ayrımı var mı?	Evet	Hayır		
	●			
5. Mevcut yapıdan (strüktürel) besleniyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
6. Atıl yapıyı kente kazandırıyor mu/ Var olana değer katıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
7. Mevcut yapıya yeni fonksiyon kazandırıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
8. Mevcut yapıyı görünür kılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
YAPI ADI: Çağdaş Yahudi Müzesi				
YAPILDIĞI YER: ABD / Kaliforniya				
UYGULAMA DURUMU				
Uygulanmış				
●				
2. EKLEMLENME DEĞERLENDİRMESİ				
a. Mevcut yapı ile entegrasyonu nasıl?	cephe	çatı	zemin	iki yapı arası
	●	●		
b. Mevcut yapıda konaklama tipi nasıl?	sürekli		geçici	
	●			
c. Mevcut yapıdan ne şekilde faydalanıyor?	strüktürel destek		görsel birliktelik	
	●		●	
d. Mevcut yapı ile formel ilişki nasıl?	uyumlu		aykırı	
			●	
e. Mevcut yapı ile boyutsal ilişki nasıl?	büyük	nötr	küçük	
	●			

4.6. Felix Nussbaum Müzesi

Ek yapı, mevcut yapıya eklenmiş durumdadır ve bu eklenme, müzenin eski yapı ile hem fiziksel hem de mekânsal bir ilişki kurduğunu göstermektedir. Mevcut yapıdan biçim ve malzeme açısından belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. Felix Nussbaum Müzesi'nin yeni ek yapısı, malzeme ve biçim itibarıyla tamamen farklı bir mimari dil benimsemiştir. Modern ve keskin dekonstrüktivist formlar, tarihi yapının yanında çarpıcı bir kontrast oluşturmaktadır. Entegrasyon açısından yapılar arasında belirgin bir uyumsuzluk gözlemlenmektedir. Bu yaklaşımla tasarlanan modern ek yapı, kasıtlı olarak eski yapıyla zıt bir ilişki kurarak iki yapı arasında biçimsel ve işlevsel farklar yaratmıştır. Yeni ek yapı, daha modern ve farklı malzemelerle inşa edilmiş olup, tarihi binadan görsel olarak ayrılmaktadır. Bununla birlikte, ek yapı kendi bağımsız yapısal sistemi ile varlığını sürdürmekte, ancak bazı noktalarda mevcut yapının strüktürel özelliklerinden faydalanmaktadır. Ek yapı, strüktürel anlamda tam bağımsız bir yapı olarak değil, belirli noktalarda mevcut yapıya destek vererek onunla bütünleşen bir sistem oluşturmuştur. Ancak genel anlamda, parazit eklenme biçimi yapıyı cephe veya çatıdan ziyade çevresinden sarmalayan bir kurguda geliştirilmiştir. Sarmal kurgu, yeni ek yapının mevcut yapıyı fiziksel olarak çerçevelemesine ve mekânsal bir bütünlük yaratmasına olanak sağlamaktadır. Sonuç olarak, modern ek yapı, tarihi binayı kente yeniden kazandırmış ve ona değer katmıştır. Müze binası, tarihi yapının yanında onu tamamlayan ancak ondan bağımsız bir kimliğe sahip olan modern bir ek yapı olarak işlev görmek ve dekonstrüktivist yaklaşım ile eski yapıyı görsel olarak daha belirgin hale getirmektedir. Mevcut yapıda sürekli bir konaklama söz konusudur. Müze yapısı kalıcı bir ek olarak inşa edilmiş ve süreklilik arz etmektedir. Mevcut yapı ile uyumu, geleneksel form anlayışından uzak bir şekilde, aykırı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Dekonstrüktivist tasarım sebebiyle bu uyum, karmaşık ve çarpıcı bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Yeni yapı, mevcut yapıdan boyutsal olarak daha büyük ve baskın durumdadır. Bu durum, ek yapının yaratabileceği dominant etkiyi gözler önüne sermektedir. Felix Nussbaum Müzesi, dekonstrüktivist bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Bu tasarım anlayışı, geleneksel mimarlık anlayışını parçalayan ve yeniden düzenleyen bir yaklaşım olarak, mevcut yapılarla uyumsuz veya kaotik bir ilişki kurmayı hedeflemektedir. Müze tasarımında da aynı yaklaşım benimsenmiştir. Modern ek yapı, tarihi yapıya eklenirken kasıtlı bir biçimde ona aykırı bir form ve malzeme diliyle bağlanmıştır. Felix Nussbaum Müzesi, tarihi binaya eklenen ancak onunla zıt bir ilişki kuran dekonstrüktivist bir eklenti temsil etmektedir (Tablo 6).

4.7. Victoria ve Albert Müzesi Spiral

Mevcut iki yapı arasında eklenme durumu vardır. Eklemlenmenin varlığı, projede mevcut yapının sınırlarının genişletilmesi ve yeni bir mimari diyalog oluşturulması hedefini işaret etmektedir. Proje, biçim ve malzeme açısından mevcut yapıdan ayrılmaktadır. Bahsi geçen ayırım, parazit yapı kavramının temel ilkelerinden birine uygun olup, yapının tarihi dokuya müdahil olmadan, bağımsız bir kimlikle var olmayı hedeflediğini ortaya koymaktadır. Mevcut yapıyla entegrasyonunun aykırı olduğu görülmektedir. Bu durum, parazit mimari anlayışına uygun şekilde, yapının çevresiyle uyum sağlamak yerine, kendine özgü bir varlık olarak ortaya çıkma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Renk ve kontrast açısından belirgin bir ayrışma gözlemlenmektedir. Görsel ayırım, projeyi mevcut yapıdan ayırırken, modern ve yenilikçi bir estetik anlayışını vurgulamakta ve tasarımın kimliğini ön plana çıkarmaktadır. İki yapı arasına konumlanan ek yapı, çevresindeki yapılardan strüktürel destek sağlayarak bütüncül bir yapısal entegrasyon sunmaktadır. Parazit yapının yalnızca estetik bir müdahale değil, aynı zamanda işlevsel bir katkı sunduğu, yeni kullanım alanları ve potansiyeller yarattığı da anlaşılmaktadır. Mevcut yapının görünürlüğü artırılarak, parazit yapının tarihi yapıyı örtmek yerine, onu ön plana çıkarmayı ve iki yapı arasında dikkat çekici bir karşıtlık yaratmayı hedeflediğini göstermektedir. Cephede sürekli bir entegrasyonun varlığı, parazit yapının mevcut yapı ile tam bir zıtlık oluşturmak yerine, cephe üzerinde devam eden bir uyum arayışında olduğunu ortaya koymaktadır. Yapının geçici değil, sürekli bir strüktürel destek sunduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, parazit yapının kalıcı olma hedefini ve mevcut yapıyla sürekli bir ilişki kurma amacını vurgulamaktadır. Ek yapı, mevcut yapının strüktürel özelliklerinden faydalanmakta ve onun üzerinden gelişmektedir. Yeni eklenen yapının, mevcut yapıyla biçimsel anlamda aykırı bir ilişki kurduğu görülmektedir. Modern tasarım, görsel baskınlığını artıran bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 6. Felix Nussbaum Müzesi Parazitlik Ölçütleri ve Eklemlenme Değerlendirmesi (Yazar, 2024)

1. PARAZİTLİK ÖLÇÜTLERİ					
1. Mevcut yapıya eklemlenme durumu var mı?		Evet	Hayır		
		●			
2. Mevcut yapıdan biçim ve malzeme olarak ayrılıyor mu?		Evet	Hayır		
		●			
3. Mevcut yapı ile entegrasyonu aykırı mı?		Evet	Hayır		
		●			
4. Mevcut yapı ile renk/kontrast ayrımı var mı?		Evet	Hayır		
		●			
5. Mevcut yapıdan (strüktürel) besleniyor mu?		Evet	Hayır		
		●			
6. Atıl yapıyı kente kazandırıyor mu/ Var olana değer katıyor mu?		Evet	Hayır		
		●			
7. Mevcut yapıya yeni fonksiyon kazandırıyor mu?		Evet	Hayır		
		●			
8. Mevcut yapıyı görünür kılıyor mu?		Evet	Hayır		
		●			
YAPI ADI: Felix Nussbaum Müzesi					
YAPILDIĞI YER: Almanya / Osnabrück					
UYGULAMA DURUMU					
Uygulanmış	Uygulanmamış				
●					
2. EKLEMLENME DEĞERLENDİRMESİ					
a. Mevcut yapı ile entegrasyonu nasıl?		cephe	çatı	zemin	iki yapı arası
		●		●	
b. Mevcut yapıda konaklama tipi nasıl?		sürekli		geçici	
		●			
c. Mevcut yapıdan ne şekilde faydalanıyor?		strüktürel destek		görsel birliktelik	
		●		●	
d. Mevcut yapı ile formel ilişki nasıl?		uyumlu		aykırı	
				●	
e. Mevcut yapı ile boyutsal ilişki nasıl?		büyük	nötr	küçük	
		●			

Victoria ve Albert Müzesi Spiral Projesi, parazit mimari anlayışına uygun şekilde mevcut yapıya eklemlenmiş, ancak biçim, malzeme, renk ve entegrasyon açısından ondan ayrılan bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Proje, mevcut yapıya işlevsel ve estetik katkılar sunmayı hedeflemiş ve modern mimarinin önemli temsilcilerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. Parazit mimarinin temel özelliklerine uygun şekilde, proje mevcut yapıya eklemlenmiş, ancak onunla tam anlamıyla bütünleşmek yerine, kendine özgü bir kimlik yaratmıştır. Renk, kontrast ve malzeme kullanımıyla farklılaşan tasarım, kentle ve mevcut yapıyla güçlü bir diyalog kurmayı amaçlamış, aynı zamanda yeni fonksiyonlar kazandırarak tarihi yapıyı daha görünür ve işlevsel hale getirme niyeti taşımıştır. Ancak, finansman sorunları ve kamuoyunda yaşanan tartışmalar nedeniyle proje uygulanamamıştır. 1996 yılında yarışmada birinci seçilmiş olmasına rağmen, önerilen genişleme projesi finansal zorluklar nedeniyle 2004 yılında iptal edilmiştir. Tasarımın hayata geçirilememesi, mimaride yaratıcı ve yenilikçi projelerin karşılaştığı finansal ve politik engellere önemli bir örnek olarak değerlendirilebilir. Proje uygulanamamış olsa da parazit mimari literatüründe önemli bir yer tutmakta ve Libeskind'in cesur vizyonunu yansıtmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Victoria ve Albert Müzesi Spiral Parazitlik Ölçütleri ve Eklemlenme Değerlendirmesi (Yazar, 2024)

1. PARAZİTLİK ÖLÇÜTLERİ				
1. Mevcut yapıya eklemlenme durumu var mı?	Evet	Hayır		
	●			
2. Mevcut yapıdan biçim ve malzeme olarak ayrılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
3. Mevcut yapı ile entegrasyonu aykırı mı?	Evet	Hayır		
	●			
4. Mevcut yapı ile renk/kontrast ayrımı var mı?	Evet	Hayır		
	●			
5. Mevcut yapıdan (strüktürel) besleniyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
6. Atıl yapıyı kente kazandırıyor mu/ Var olana değer katıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
7. Mevcut yapıya yeni fonksiyon kazandırıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
8. Mevcut yapıyı görünür kılıyor mu?	Evet	Hayır		
	●			
YAPI ADI: Victoria ve Albert Müzesi Spiral				
YAPILDIĞI YER: Birleşik Krallık / Londra				
UYGULAMA DURUMU				
Uygulanmış	Uygulanmamış			
	●			
2. EKLEMLENME DEĞERLENDİRMESİ				
a. Mevcut yapı ile entegrasyonu nasıl?	cephe	çatı	zemin	iki yapı arası
				●
b. Mevcut yapıda konaklama tipi nasıl?	sürekli		geçici	
	●			
c. Mevcut yapıdan ne şekilde faydalanıyor?	strüktürel destek		görsel birliktelik	
	●		●	
d. Mevcut yapı ile formel ilişki nasıl?	uyumlu		aykırı	
			●	
e. Mevcut yapı ile boyutsal ilişki nasıl?	büyük	nötr	küçük	
	●			

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde, literatür taraması doğrultusunda Daniel Libeskind'in altısı uygulanmış, biri ise uygulanmamış toplam yedi müze yapısı, çalışma sürecinde elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Her bir örnek için ayrı şekilde gerçekleştirilen değerlendirme tabloları, bu bölümde özetlenerek sunulmuştur.

Tablo 8. Daniel Libeskind Müze Binalarının Parazit Mimari Kriterleri Doğrultusunda Değerlendirmesi (Yazar, 2024)

MÜZE YAPILARI	UYGULAMA DURUMU	PARAZİT DEĞERLENDİRMESİ	EKLEMLENME DEĞERLENDİRMESİ
Royal Ontorio Müzesi	Uygulanmış	Eklemlenme, biçim ve malzeme ayrımı, entegrasyonda aykırılık, renk-kontrast ayrımı, strüktürel beslenme, atıl yapıyı kente kazandırma, mevcut yapıyı görünür kılma	Cephe, sürekli, strüktürel destek + görsel birliktelik, aykırı, büyük
Dresden Askeri Tarih Müzesi	Uygulanmış	Eklemlenme, biçim ve malzeme ayrımı, entegrasyonda aykırılık, renk-kontrast ayrımı, strüktürel beslenme, atıl yapıyı kente kazandırma, mevcut yapıyı görünür kılma	Cephe, sürekli, strüktürel destek + görsel birliktelik, aykırı, büyük
Denver Sanat Müzesi	Uygulanmış	PARAZİTLİK YOK	PARAZİTLİK YOK
Berlin Yahudi Müzesi	Uygulanmış	Eklemlenme YOK, biçim ve malzeme ayrımı, entegrasyonda aykırılık, renk-kontrast ayrımı, strüktürel beslenme YOK , atıl yapıyı kente kazandırma, mevcut yapıyı görünür kılma	Zemin, mevcut yapıda konaklama YOK, sürekli, görsel birliktelik, aykırı, büyük
Çağdaş Yahudi Müzesi	Uygulanmış	Eklemlenme, biçim ve malzeme ayrımı, entegrasyonda aykırılık, renk-kontrast ayrımı, strüktürel beslenme, atıl yapıyı kente kazandırma, mevcut yapıyı görünür kılma	Cephe + çatı, sürekli, strüktürel destek + görsel birliktelik, aykırı, büyük
Felix Nussbaum Müzesi	Uygulanmış	Eklemlenme, biçim ve malzeme ayrımı, entegrasyonda aykırılık, renk-kontrast ayrımı, strüktürel beslenme, atıl yapıyı kente kazandırma, mevcut yapıyı görünür kılma	Cephe + zemin, sürekli, strüktürel destek + görsel birliktelik, aykırı, büyük
Victoria ve Albert Müzesi Spiral	Uygulanmamış	Eklemlenme, biçim ve malzeme ayrımı, entegrasyonda aykırılık, renk-kontrast ayrımı, strüktürel beslenme, atıl yapıyı kente kazandırma, mevcut yapıyı görünür kılma	İki yapı arası, sürekli, strüktürel destek + görsel birliktelik, aykırı, büyük

Parazit mimari, mevcut bir yapının dış cephesine eklenen veya ona bağımlı olarak varlık gösteren, bu süreçte ana yapının mimari üslubundan belirgin bir şekilde ayrılarak güçlü bir biçimsel karşıtlık ve dikkat çekici bir kontrast oluşturan mimari bir yaklaşımı ifade etmektedir. Ancak bu yaklaşımın her bağlamda mimari anlamda yenilikçi olduğu ya da yapıların değerine katkı sağladığı tartışmaya açıktır. Eleştirmenler, parazit mimarinin bazı uygulamalarda estetik bir kaos yarattığını ve tarihsel yapılarla bağdaşmayan bir çatışma ortamı oluşturduğunu savunmaktadır. Örneğin, Royal Ontario Müzesi'ndeki kristal eklenti, cesur ve dikkat çekici bir tasarım olarak görülmesine rağmen, birçok kişi tarafından yapının tarihi karakterine zarar verdiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu bağlamda, bu tür parazit unsurların, tarihi yapıları desteklemek yerine baskıladığı görüşü sıkça dile getirilmektedir. Bu eleştiriler dikkate alınmakla birlikte, bu eklemelerin tarihsel yapılarla modern tasarımlar arasında bir diyalog oluşturduğu ve müzelerin kentsel bağlamda görünürlüğünü artırarak işlevselliğini desteklediği düşünülmektedir. Parazit mimarinin "adaptive re-use" kavramı ile ilişkisine bakıldığında, bu yaklaşımın çoğu zaman mevcut yapılara yeni fonksiyonlar kazandırarak onları çağdaş yaşamın bir parçası haline getirdiği görülmektedir. Ancak Dresden Askeri Tarihi Müzesi'nde olduğu gibi, bazı örneklerde parazit eklemelerin yapıya işlevsel bir değer katmadığı ve sadece estetik bir dönüşüm sunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, parazit mimarinin yalnızca görsel bir müdahale olarak mı kalması gerektiği, yoksa işlevsellikle birleştirilerek mi uygulanması gerektiği tartışmasını ortaya koymaktadır. Berlin Yahudi Müzesi ve Felix Nussbaum Müzesi gibi örneklerde, parazit mimari unsurların yapıların hem sembolik hem de işlevsel anlamlarını güçlendirdiği gözlemlenmiştir. Ancak bazı eleştirmenler, bu tür eklemelerin kullanıcı deneyimini karmaşıklaştırarak mekânsal algıyı olumsuz etkilediğini ileri sürmektedir. Bu noktada, Libeskind'in tasarımlarıyla, mekânın dramatik bir deneyim sunarak mimariyi daha anlamlı ve katmanlı hale getirdiği düşünülmektedir. Ancak, bu tür yaklaşımların daha kapsayıcı bir kullanıcı deneyimi hedeflemesi gerektiği çıkarımı da yapılmıştır. Libeskind'in tasarımlarına getirilen eleştiriler, parazit mimarinin estetik ve fonksiyonellik arasındaki dengesinin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini

göstermektedir. Bu bağlamda, "adaptive re-use" kavramı, özellikle tarihi yapıların çağdaş bir bağlama uyarlanmasında önemli bir rol oynayabilmektedir. Parazit mimarının bu kavramla daha sistematik bir ilişkilendirme içinde ele alınması, mevcut yapıların kültürel ve fiziksel sürdürülebilirliğini artırabilmektedir. Richard Meier'in "İçinde biraz tartışma, biraz polemik barındıran her mimarlık eseri bence iyidir. İnsanların ilgilendiğini, işin içinde olduğunu gösterir." ifadesi, parazit mimarının getirdiği eleştiri ortamını destekler niteliktedir (Kaplan, 2024). Bu bağlamda, Libeskind'in tasarımlarının tartışmalı doğası, mimarlık alanında yeni yaklaşımlara zemin hazırlamış ve parazit mimarının sınırlarını zorlamıştır. Parazit mimari, geleneksel mimari sınırları aşarak müzelerin sürdürülebilirliğini ve işlevselliğini artırmak için güçlü bir araç olarak değerlendirilebilmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem & Purpose

Contemporary urban areas are in a constant state of transformation driven by dynamic needs and sustainability goals. This evolution challenges the boundaries of traditional architectural practices, prompting the exploration of alternative approaches. Parasitic architecture emerges as a notable and increasingly significant concept within architectural discourse. Inspired by the biological notion of "parasitism," this approach involves the addition of elements to existing structures by leveraging their static properties. These interventions address the needs of existing structures and provide new functions. Examples of parasitic architecture are commonly observed in alleyways, bridges, or extensions to historical structures. Among its prominent applications, Daniel Libeskind's works stand out as exemplary cases. This study aims to evaluate the formal, aesthetic, and functional qualities of Libeskind's museum projects based on parasitic architectural criteria derived from an extensive literature review. Methodologically, the research involved synthesizing existing criteria for parasitic architecture and re-evaluating them systematically to formulate research questions. Key aspects such as the positioning of parasitic additions, the nature of materials used, methods of integration into existing structures, and the compatibility of these interventions with the surrounding urban fabric were meticulously analyzed. The focus is limited to Libeskind's museum projects due to their prominent representation of his design language and relevance to the principles of parasitic architecture. The analysis was conducted in three stages. In the first stage, fundamental criteria of parasitic architecture—such as articulation, material and form differentiation, structural support, the addition of value to the existing structure, functionality enhancement, and visibility—were scrutinized. The second stage examined the integration of these interventions with the host structure, their spatial and formal relationships, and their utilization of existing architectural elements. Finally, seven museum projects by Libeskind were evaluated collectively based on these criteria, with findings summarized in a comparative table to highlight the commonalities and distinctions among the projects. The results reveal that parasitic architecture, as applied in Libeskind's works, creates a dramatic formal contrast with existing structures while enhancing their architectural narrative and urban visibility. However, this approach is not without criticism. In some cases, such as the crystalline addition to the Royal Ontario Museum, the interventions have been perceived as disruptive to the historical character of the host structure, sparking debates on the balance between modernity and heritage preservation. Conversely, examples like the Jewish Museum Berlin and the Felix Nussbaum Haus demonstrate the symbolic and functional amplification achieved through parasitic elements, underscoring their potential to enrich spatial experiences. While parasitic architecture often contributes to adaptive reuse by introducing new functions to existing structures, some interventions—like those in the Dresden Military History Museum—primarily serve an aesthetic purpose without significant functional value. This dichotomy raises questions about the balance between visual impact and utility in architectural interventions. Libeskind's projects illustrate how parasitic architecture can challenge traditional norms and foster innovation in architectural practice. Yet, they also underscore the importance of considering inclusivity and user experience in the design process.

In conclusion, parasitic architecture offers a potent tool for transcending conventional architectural boundaries, particularly in enhancing the sustainability and functionality of museums. By aligning with the concept of adaptive reuse, this approach can bolster the cultural and physical sustainability of existing structures. Libeskind's controversial yet pioneering designs exemplify the transformative potential of parasitic architecture, paving the way for new paradigms in architectural thought and practice.

Methodology

This research adopts a qualitative and quantitative approach, utilizing a hybrid methodology to examine the defining components of parasite architecture comprehensively. To build a theoretical foundation and identify key criteria, an extensive literature review was conducted, identifying core characteristics of parasite interventions. These characteristics were refined into eight evaluation criteria: attachment type, material contrast, scale, integration approach, spatial interaction, structural dependency, visual identity, and functional contribution. The

study's sample comprises seven museum projects designed by Daniel Libeskind, each evaluated through a dual-phase analysis process. In the initial phase, visual contrast and material quality between the parasite intervention and the host building are assessed. In the second phase, the level of structural dependency, integration method, and interaction with the surrounding environment are evaluated.

Findings

The study reveals that Libeskind's designs consistently apply the principles of parasite architecture in ways that simultaneously respect and challenge the historical significance of the host structures. For instance, the Royal Ontario Museum features an angular glass and steel addition that creates a stark contrast to the existing stone facade, offering a modern intervention that still respects the historical context. Similarly, in the Dresden Military History Museum, the metallic addition sharply contrasts with the original stone structure, creating a purposeful duality between old and new. On the other hand, buildings like the Denver Art Museum, while visually contrasting with traditional museum structures, lack the physical integration required for a parasitic classification; this finding highlights that visual contrast alone does not suffice and that structural dependency or specific attachment methods are crucial for such categorization. Libeskind's work challenges conventional museum typologies, suggesting that parasite architecture enables a multidimensional dialogue between old and new spaces. This concept aligns with theoretical frameworks proposed by scholars such as Steven Holl, who argues that "architectural intervention should foster spatial narratives that communicate the essence of the place." Libeskind's approach embodies this principle, offering a modern aesthetic while embracing the historical significance of each museum. By emphasizing spatial redefinition, his work aligns with the idea that parasite architecture is not merely a physical addition but a reconceptualization of space within a historical narrative.

Conclusions and Recommendation

The findings suggest that parasite architecture, particularly within museum contexts, offers a unique approach to reimagining urban spaces and challenging traditional architectural norms. Libeskind's designs demonstrate not only functional contributions but also symbolic and aesthetic dimensions that enrich societal engagement with historical structures. Architect Richard Meier's statement, "Any work of architecture which contains a bit of polemic is good; it shows people are engaged, that they care," underscores the success of Libeskind's designs in capturing public interest and fostering discussions on the future of urban design. This study advocates for the consideration of parasite architecture as an alternative solution for enhancing the sustainability and functionality of museum buildings. Future research should explore the broader applicability of parasite architecture across diverse building types and its potential to support urban regeneration efforts, as well as assess its impact on public perception and long-term preservation outcomes.

Yazar Katkı Beyanı

A. Fikir ve Kurgu B. Literatür İncelemesi C. Yazım
D. Veri Toplama E. Analiz F. Eleştirel İnceleme

Kübra SUSAM: A/B/C/D/E

Reyhan ÇETİN: A/E/F

KAYNAKLAR

- Albani, F. L. (2017). New lives for deconsecrated churches. Symbolic values and the identity of places. In *Conservation/Adaptation. Keeping alive the spirit of the place. Adaptive re-use of heritage with symbolic values* (pp. 11-16). EAAE, European Association for Architectural Education.
- Archdaily. (2011a). Dresden's Military History Museum / Studio Libeskind. 15 Nisan 2024 tarihinde <https://www.archdaily.com/172407/dresden%25e2%2580%2599s-military-history-museum-daniel-libeskind> adresinden erişilmiştir.
- Archdaily. (2011b). Felix Nussbaum Museum / Studio Libeskind. *ArchDaily*. 15 Nisan 2024 tarihinde <https://www.archdaily.com/135002/felix-nussbaum-museum-daniel-libeskind> adresinden erişilmiştir.
- Archive. (2022). Denver Art Museum. 15 Nisan 2024 tarihinde <https://web.archive.org/web/20221019072519/https://penzu.com/public/4b12c6d9> adresinden erişilmiştir.

- Arkitera. (2006). Denver Sanat Müzesi: Şehrin Görüntüsünü Yırtan Bir Profil. *Arkitera*. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=12218&month=5&year=2011> adresinden erişilmiştir.
- Arkitera. (2011). Denver Sanat Müzesi: Şehrin Görüntüsünü Yırtan Bir Profil. 15 Nisan 2024 tarihinde <https://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=12218&month=5&year=2011> adresinden erişilmiştir.
- Avcı, H. Arkitera. (2013). Yarışmayla Yapılan Yahudi Müzesi. 15 Nisan 2024 tarihinde <https://www.arkitera.com/haber/yarismayla-yapilan-yahudi-muzesi/> adresinden erişilmiştir.
- Balçık, S., Karaoğlu, G., & Ayaz, B. (2022). Mimarlık mirası yapılar da ek mekân tasarımlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Mardin Studies*, 3(1), 45.
- Bektaş, U., & Açıcı, F. K. (2020). Tasarım yaklaşımı olarak “parazit mimari”: Ortaya çıkışı ve gelişim süreci. *Yapı Dergisi*. <https://yapidergisi.com/tasarim-yaklasimi-olarak-parazit-mimari-ortaya-cikisi-ve-gelisim-sureci/>
- Christenson, M. (2014). *Comprehensive Parasites*. Rethinking Comprehensive Design: Speculative Counterculture. [Proceedings] 19th International Conference on Computer-Aided Architectural Design Research in Asia CAADRIA, 14, 781–790.
- Demirkaya, Ü., & Kalfa, M. (2017). Biyolojik yaşam şek linden mimari ürüne: konak binada parazitik mimari. *Fen, Matematik, Mühendislik ve Doğa Araştırmaları* içinde (pp. 242-250). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- El-Shorbagy, A. (2020). *Parasites: Shaping the Image of the City*. Munich: BookRix.
- Kachri, G. (2009). *Parasite ecologies: Extending space through diffusion-limited aggregation models*. [Unpublished master’s thesis]. University College London.
- Kaplan, Ç. Arkitekt. (2024). Pritzker Ödüllü Mimar Meier’in mimarlık üretimine bakış açısı. 14 Aralık 2024 tarihinde <https://www.gzt.com/infografik/arkitekt/pritzker-odullu-mimar-meierin-mimarlik-uretimine-bakis-acisi-37975> adresinden erişilmiştir.
- Kavut, İ., & Selçuk, H. (2022). Tarih endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinde parazit mimari kullanımı: Santral İstanbul ve Müze Gazhane. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(25), 198-220. <https://doi.org/10.56074/msgsusbd.1123845>
- Langdon, D. Archdaily. (2015). AD Classics: V&A Spiral / Daniel Libeskind + Cecil Balmond. *ArchDaily*. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://www.archdaily.com/768565/ad-classics-v-and-a-spiral-daniel-libeskind-plus-cecil-balmond> adresinden erişilmiştir.
- Lank, M. (2022). *Var olandan beslenmek; parazit mimari*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- McDaniel, C. N. (2008). *Strategic intervention: Parasitic architecture*. [Unpublished master’s thesis]. University of Cincinnati.
- Mimdaporg. (2021). Daniel Libeskind. *Mimdaporg*. 15 Mart 2024 tarihinde <https://mimdap.org/2021/12/daniel-libeskind/> adresinden erişilmiştir.
- Pit, M., Steller, K., & Streng, G. (2017). Parasitic Architecture. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://www.yumpu.com/en/document/read/11368808/parasitic-architecture-gerjanstreng> adresinden erişilmiştir.
- ROM (Royal Ontario Museum). (n.d.) Our History. 28 Nisan 2024 tarihinde <https://www.rom.on.ca/en/about-us/rom/our-history> adresinden erişilmiştir.
- Studio Libeskind. (2024a). Daniel Libeskind. 20 Mart 2024 tarihinde <https://libeskind.com/search/daniel+libeskind> adresinden erişilmiştir.
- Studio Libeskind. (2024b). Contemporary Jewish Museum. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://libeskind.com/work/contemporary-jewish-museum/> adresinden erişilmiştir.
- Studio Libeskind. (2024c). Felix Nussbaum Haus. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://libeskind.com/work/felix-nussbaum-haus/> adresinden erişilmiştir.

- Şensoy, G., & Üstün, B. (2018). Traces of the past utopias in contemporary architecture: Parasitic architecture. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 6(1), 170-195. <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2018.44>
- Uğur, Ö. T. Arkitekt. (2020). Tarihi binalara çağdaş eklentiler: Parazit yapılar. 2 Mart 2024 tarihinde <https://www.gzt.com/arkitekt/tarihi-binalara-cagdas-eklentiler-parazit-yapilar-3562719> adresinden erişilmiştir.
- Wikipedia katılımcıları (2023). Bundeswehr Military History Museum. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. 15 Nisan 2024 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Bundeswehr_Military_History_Museum adresinden erişilmiştir.
- Wikipedia katılımcıları (2024a). Royal Ontario Museum. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. 30 Nisan 2024 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Royal_Ontario_Museum adresinden erişilmiştir.
- Wikipedia katılımcıları (2024b). Berlin Yahudi Müzesi. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. 15 Nisan 2024 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Berlin_Yahudi_M%C3%BCzesi adresinden erişilmiştir.
- Wikipedia katılımcıları (2024c). Contemporary Jewish Museum. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. 30 Nisan 2024 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Contemporary_Jewish_Museum adresinden erişilmiştir.
- Wikipedia katılımcıları (2024d). Victoria and Albert Museum Spiral. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. 30 Nisan 2024 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Victoria_and_Albert_Museum_Spiral adresinden erişilmiştir.
- Yavuz, Z., & Aksu, A. (2019). Tarihi yapılara yapılan çağdaş ek/yapının palimpsest kavramı özelinde değerlendirilmesi: Daniel Libeskind Berlin Yahudi Müzesi. *Ata Planlama ve Tasarım Dergisi*, 3(1), 31-37.
- Yıldırım, B. (2016). *Parasites on architecture: An assessment of building additions in Mahmutpaşa*. [Unpublished master's thesis]. Yeditepe Üniversitesi.
- Yorgancıoğlu, D., & Güray, T. (2017). Mimari tasarım eğitiminde alternatif yaklaşımlar: Bir mekân tasarımı stratejisi olarak "parazit mimari". *MEGARON*, 13(1), 144-155. [10.5505/megaron.2017.74946](https://doi.org/10.5505/megaron.2017.74946)
- Ytur. (n.d.). Çağdaş Yahudi Müzesi. *Ytur*. 30 Nisan 2024 tarihinde <https://www.ytur.net/yurtdisi/abd/san-francisco/cagdas-yahudi-muzesi> adresinden erişilmiştir.

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE DİJİTALLEŞMENİN FİZİKSEL MEKÂNA ETKİSİ

Özge DEVAL¹

¹ Fenerbahçe Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye.

ÖZET

Bu çalışma, dijital teknolojilerin erken çocukluk eğitimine entegrasyonunun eğitim ortamlarının mekânsal tasarım ve düzenlemelerine olan etkisini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Özellikle 0-5 yaş grubundaki çocukların artan ekran süreleri, fiziksel öğrenme ortamlarının dijital medya ile uyumlu hale getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çalışma, literatür taraması yöntemiyle farklı ülkelerdeki erken çocukluk eğitim mekânlarında uygulanmakta olan dijitalleşme pratiklerini analiz ederek bu dönüşümün olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirmiştir. Araştırma sonuçları, dijital araçlarla desteklenen ve ilgi alanlarına göre düzenlenmiş öğrenme köşelerinin, çocukların yaratıcılığını ve öğrenme deneyimini güçlendirdiğini göstermektedir. Ancak, dijitalleşmenin her bağlamda aynı derecede etkili olamayabileceği ve mekân tasarımında dengeli bir yaklaşımın gerekliliği vurgulanmaktadır. Dijital teknolojilerin mekânsal düzen üzerindeki etkilerinin, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını destekleyecek şekilde planlanması gerektiği belirtilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma, dijitalleşmenin erken çocukluk eğitimindeki mekânsal tasarıma yönelik etkilerini ortaya koyarken, gelecekte yapılacak araştırmaların dijital araçların çocuk gelişimi üzerindeki uzun vadeli etkilerini daha detaylı bir şekilde incelemesini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, erken çocukluk eğitimi, öğrenme ortamları, mekânsal dönüşüm, eğitimde teknoloji.

THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON PHYSICAL SPACE IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

ABSTRACT

This study aims to comprehensively examine the impact of integrating digital technologies into early childhood education on the spatial design and organization of educational environments. The increasing screen time observed among children aged 0-5 has made the alignment of physical learning environments with digital media a necessity. Using a literature review method, the study analyzed digitalization practices implemented in early childhood education spaces in different countries and evaluated both the positive and negative aspects of this transformation. The findings reveal that learning corners supported by digital tools and organized according to children's areas of interest enhance creativity and learning experiences. However, it is emphasized that digitalization may not be equally effective in all contexts, highlighting the need for a balanced approach in spatial design. The effects of digital technologies on spatial arrangements should be planned in a way that supports children's developmental needs. In conclusion, this study sheds light on the impact of digitalization on spatial design in early childhood education and suggests that future research should explore the long-term effects of digital tools on child development in greater detail.

Keywords: Digitalization, early childhood education, learning environments, spatial transformation, technology in education

Sorumlu Yazar : Özge Deval
Makale Geliş Tarihi : 31.10.2024
Makale Kabul Tarihi : 23.12.2024
DOI : 10.70370/kapu.1590195
Makale Künye Bilgisi : Deval, Ö. (2024). Erken çocukluk eğitiminde dijitalleşmenin fiziksel mekâna etkisi. *KAPU Trakya Journal of Architecture and Design*, 4(2), 172 –183.

1. GİRİŞ

Öğrenme ortamları, fiziksel ve dijital alanlardan oluşan, öğretme ve öğrenme süreçlerini doğrudan etkileyen kritik unsurlardır (Barret vd., 2019). Erken çocukluk eğitiminde, bu ortamların tasarımı yalnızca çocukların öğrenme deneyimlerini şekillendirmekle kalmaz, aynı zamanda onların yaratıcılık, problem çözme ve sosyal beceriler geliştirme süreçlerine de katkıda bulunur. Bu bağlamda, öğrenme ortamları birer mekân olmaktan öte, eğitim uygulamalarına aktif katkıda bulunan "üçüncü öğretmen" olarak değerlendirilebilir.

Son yıllarda, özellikle küresel COVID-19 pandemisinin etkisiyle, online eğitim sistemine geçiş öğrenme ortamlarının dijitalleşme süreçlerini hızlandırmıştır. Online eğitim, yalnızca üniversiteler ve ileri düzey eğitim kurumları için değil, aynı zamanda erken çocukluk eğitimi gibi temel seviyelerde de kaçınılmaz bir öğrenme modeli haline gelmiştir (Carvalho vd., 2022). Pandemi süresince çevrimiçi öğrenme ortamlarında ders veren öğretmenler, fiziksel ve dijital alanların bir arada kullanıldığı hibrit öğrenme ortamlarını "yeni normal" olarak değerlendirmeye başlamıştır (Lund-Larsen vd., 2021). Bununla birlikte, pandemi sonrası süreçte öğrenciler okula geri dönmüş ve birçok bağlamda öğretmenler geleneksel yüz yüze öğretim yöntemlerine dönmüştür. Ancak, pandemi sürecinde benimsenen çevrimiçi uygulamalar, öğretmenler tarafından büyük ölçüde kullanılmaya devam etmektedir (Hanny vd., 2023).

Bu durum, fiziksel ve dijital öğrenme ortamlarının etkileşimini anlamaya yönelik daha ayrıntılı araştırmaları zorunlu kılmaktadır. Fiziksel alan ile öğrenme ve öğretme süreçleri arasındaki ilişkilerin araştırılmasının önemini vurgulamaktadır (Sasson vd., 2022). Dijital ve fiziksel öğrenme alanları, öğrenciler ve öğretmenler için farklı olanaklar, materyaller, etkileşim yolları ve deneyimler sunarken, bu ortamların birleşiminden doğan potansiyeller henüz tam anlamıyla keşfedilmemiştir. Dijital öğrenme alanları üzerine yapılan araştırmalar hızla artmakta (Martin vd., 2020; García-Morales vd., 2021), karma öğrenme modelleri üzerine çalışmalar da giderek yaygınlaşmaktadır (Anthony vd., 2022; Rasheed vd., 2020). Ancak bu ortamların bütüncül bir şekilde anlaşılması ve karşılaştırılması için hem fiziksel hem de dijital öğrenme alanlarını kapsayan bir çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışma, dijitalleşmenin erken çocukluk eğitim mekânlarındaki mekânsal tasarımlar üzerindeki etkilerini farklı ülkeler perspektifinden incelemeyi ve fiziksel ile dijital alanların entegrasyon potansiyellerine odaklanmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda erken çocukluk eğitiminde dijitalleşme düzeylerinden mekânsal düzenlemelere kadar çeşitli kriterler çerçevesinde karşılaştırmalar yapmayı hedeflemektedir.

1.1.Literatür Taraması

Günümüzde, ilgi çekici, etkili ve verimli bir öğrenme deneyimi sağlamak için teknolojiyi kullanarak öğrenme ortamları geliştirmek kaçınılmaz hale gelmiştir. Ancak teknolojinin eğitim ortamlarına entegrasyonu, çocuklar üzerindeki etkiler kadar bu ortamların fiziksel düzenlemeleri açısından da önemli sorular barındırmaktadır. Araştırmalar, özellikle dijital araçların sınıf içindeki fiziksel düzeni nasıl dönüştürdüğüne ve öğretim süreçlerini nasıl etkilediğine dair önemli bulgular sunmaktadır. Örneğin, tablet, cep telefonu ve televizyon gibi dijital medya araçları erken çocukluk eğitiminde yaygınlaşmış ve sınıf ortamlarında daha fazla bireysel öğrenme alanı talebine yol açmıştır (O'Mara ve Laidlaw, 2011; Steeves, 2014). Okul öncesi öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğunun (%95,9) etkinliklerinde teknolojiden yararlandığı bildirilmiştir (Öner, 2020). Bu durum, çocukların dijital cihazlara olan maruziyetini artırmakta ve teknoloji kullanımını erken yaşlarda öğrenme süreçlerinin bir parçası haline getirmektedir. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çocukların günde ortalama 48 dakika mobil cihaz kullandıklarını ve bu zamanı çoğunlukla video izleyerek veya mobil oyun oynayarak geçirdiklerini belirtmektedir (Tabrizi vd., 2017).

Teknolojinin hem öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarına hem de çocukların bireysel kullanım alışkanlıklarına entegre olması, dijital medya araçlarının eğitim ortamlarına etkisini çok yönlü olarak ele almayı gerektirmektedir. Öğretmenlerin teknolojiyi etkinliklerine dahil etmeleri, dijital araçların sınıf düzenindeki konumunu ve çocukların öğrenme deneyimlerini doğrudan şekillendirmektedir. Aynı zamanda, çocukların bu cihazlarla geçirdikleri süre ve gerçekleştirdikleri etkinlik türleri, öğrenme süreçlerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bununla birlikte, dijitalleşmenin etkileri yalnızca fiziksel düzenlemelerle sınırlı değildir. Dijital medya araçlarının çocukların öğrenme

süreçlerine olan katkıları ve sınırlamaları, eğitim ortamlarındaki tasarımsal yaklaşımları da şekillendirmektedir. Örneğin, bazı çalışmalar çocukların mobil cihazları yoğun bir şekilde video izleme ve oyun oynama için kullandığını belirtirken, dijital medya kullanımının dikkat süresi ve sosyal beceriler üzerinde karmaşık etkileri olduğunu bildiren çalışmalar bulunmaktadır (Rideout 2017, Yogman vd., 2018; Christner vd., 2021).

Dijitalleşme ile fiziksel ve dijital ortamların etkileşimini anlamak, eğitim mekânlarının tasarımında önemli bir gereklilik haline gelmiştir. Hibrit öğrenme ortamları, fiziksel sınıfların dijital araçlarla nasıl entegre edileceğine dair soruları gündeme getirmektedir. Örneğin, bazı çalışmalarda dijital köşelerin veya interaktif panellerin sınıf içi etkileşimi artırdığı gösterilirken, bazı araştırmalar bu araçların çocukların doğal oyun ve keşfetme süreçlerini sınırlandırabileceğini savunmaktadır (Taggart vd., 2019; Wang vd., 2020). Tabletler ve diğer dijital cihazların sınıflardaki öğrenme köşelerinin düzenini yeniden şekillendirdiği ve bu dijitalleşmenin öğrenme ortamlarındaki bireysel çalışma alanlarının artmasına, grup etkinliklerinin ise azalmasına yol açabileceği yönündeki ifadeler, mevcut literatürde doğrudan bu şekilde belirtilmemiştir. Ancak, dijital teknolojilerin eğitim ortamlarına entegrasyonunun sınıf düzeni ve öğrenme etkinlikleri üzerindeki etkilerini tartışan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, "Dijital teknolojilerin eğitime etkileri ve faktörlerin okulların dijital kapasitesinin dönüşümü" başlıklı makalede, Dijital araçların, öğrencilerin derse olan ilgisini ve katılımını artırmadaki potansiyel etkileri değerlendirilmektedir. Öğrencilerin dijital araçlar aracılığıyla daha aktif öğrenme deneyimleri yaşayıp yaşamadıkları ve bu durumun motivasyonlarına olan etkisi analiz edilmektedir (Timotheou vd.,2022).

1.2. Dijitalleşmenin Eğitim Mekânlarına Etkisi

Dijitalleşme, eğitim mekânlarının tanımını ve kullanımını yeniden şekillendirmektedir. Bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler, çoklu dokunmatik masalar, artırılmış gerçeklik ve dijital hikâye anlatımı gibi teknolojiler, eğitimde mekân ve yer kavramlarını daha akışkan ve esnek hale getirmiştir. Ancak bu dönüşüm, mekân ve yer gibi kavramların karmaşıklığını da artırmıştır. Nespor (2008), bu kavramların çağrışımsal zenginlikleri nedeniyle tanımlanmasının eğitim bağlamında her zaman zorluk taşıdığını vurgulamıştır. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, mekânlar; yerlerin, öznelere ve nesnelere konumlandırılabilirliği boyutlar, referans noktaları ve sınırlar sağlar (Powell, Agnew 2011; Herman ve Tondeur, 2021). Mekânlar genellikle sınırsız ve belirsiz alanları tanımlarken, yerler daha belirgin ve şekillendirilmiş bağlamlar olarak görülmektedir. Bu anlayışa göre, mekânlar insan eylemleri aracılığıyla inşa edilir ve birbirine bağlanır. Dijital teknolojiler bu kavramlara hareketlilik ve akışkanlık kazandırmış olsa da mekânları açmak, tanımlamak ve bağlamsallaştırmak insan faaliyetleri açısından hâlâ merkezi bir öneme sahiptir. Eğitim bağlamında mekânlar ve yerler, öğrenme süreçleri için hem fırsatlar hem de kısıtlamalar sunar. Geleneksel olarak, eğitim mekânları fiziksel okul binaları ve somut altyapılarla sınırlı olmuştur. Okullar, sınıflar, salonlar ve ofisler gibi fiziksel yerler üzerinden tanımlanmıştır (Tondeur vd., 2017). Ancak dijitalleşmenin etkisiyle, eğitim mekânları fiziksel sınırların ötesine geçmiştir.

Fiziksel ve dijital alanlar arasında evrimsel bir ilişki olduğu görülmektedir. Araştırmalar, dijital teknolojilerin öğrenme çıktılarına iyileştirebileceğini ancak bunun bağlama ve kullanım biçimine bağlı olduğunu göstermektedir (Goodyear vd., 2014). Örneğin, etkili teknoloji entegrasyonu, disiplinler arasında, farklı konu metodolojilerine ve pedagojik yaklaşımlara göre değişiklik göstermektedir (Schmitz vd., 2023). Dijital teknolojiler, öğrenme faaliyetlerini pasiften aktif, yapıcı ve etkileşimli hale getirerek öğrenmeye katma değer sağladığında daha etkili olmaktadır (Sailer vd., 2024). Bu bağlamda, fiziksel ve dijital alan kombinasyonları öğrenme tasarımında farklı ilişkilerle ele alınabilir. Fiziksel ve dijital mekânlar, karşılaştırılabilir veya gereksiz olabilir; örneğin, bir ders yüz yüze veya çevrimiçi verilebiliyorsa, bu durum bir tercih meselesi haline gelebilir. Bunun yanı sıra, fiziksel ya da dijital mekânda bulunan ancak diğerinde bulunmayan unsurlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, bir öğretmenin fiziksel bir sınıfta sunduğu rehberlik yalnızca çevrimiçi bir yardım masası aracılığıyla sağlanabilir. Ayrıca, yalnızca dijital ortamda sunulabilecek benzersiz yerler (örneğin, sanal bir öğretmen) veya fiziksel mekânlarda mevcut olup dijitalleştirilemeyen yerler (örneğin, bir futbol sahası) gibi farklı durumlar söz konusu olabilir (Can ve Gündüz, 2021). Bu tür ilişkiler, dijital ve fiziksel mekânların tasarımında daha bütünsel bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, dijitalleşme yalnızca teknolojik bir dönüşüm değil, aynı zamanda eğitim mekânlarının yeniden düşünülmesi ve tasarlanması zorunlu kılmaktadır. Bu süreçte, fiziksel ve dijital alanların

bütünleşik bir şekilde ele alınması, öğrenme ortamlarının esneklik ve etkinliğini artıracak çözümler sunabilir.

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, dijitalleşmenin erken çocukluk eğitim mekânlarındaki mekânsal tasarımlar üzerindeki etkileri, kavramsal çerçeve ve güncel literatür doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında dijitalleşme düzeyi, mekânsal düzenlemeler, öğrenme yöntemleri, öğretmen rolleri ve çocukların etkileşim düzeyi olmak üzere 5 ana başlık belirlenmiştir. Bu başlıklar, teorik temellere ve literatürdeki güncel çalışmalara dayanarak oluşturulmuştur.

Araştırma yöntemi olarak literatür taraması kullanılmış ve bu bağlamda uluslararası literatürde sıkça yer alan örnekler incelenmiştir. Çalışma kapsamında, farklı ülkelerde uygulanan erken çocukluk eğitim yaklaşımlarına ait toplamda 5 okul örneği ele alınmıştır. Bu örnekler, dijitalleşme ve mekânsal tasarım bağlamında çeşitlilik sunan, 2000 yılından itibaren dijitalleşme uygulamalarını benimseyen, uluslararası literatürde iyi uygulama örneği olarak gösterilen okullar arasından seçilmiştir.

Belirlenen kriterler doğrultusunda her bir başlık için karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Analiz sürecinde dijitalleşmenin öğrenme ortamlarına etkileri, mekânsal dönüşüm süreçleri ve bu dönüşümlerin eğitim süreçlerine katkıları değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuçları, incelenen başlıklar altında somut örneklerle ilişkilendirilmiş ve bulguların açıklanmasında tablolar kullanılmıştır.

2.1.BULGULAR

Dijital Çağın Anaokulları olarak adlandırılacak yeni nesil mekânlar, çocukların hem fiziksel hem de bilişsel gelişimlerine uygun, teknolojiyi ve yenilikçi tasarım yaklaşımlarını entegre eden alanlardır.

2.1.1 Reggio Emilia Yaklaşımı Loris Malaguzzi Uluslararası Merkezi

Yer:İtalya

İtalya'nın Reggio Emilia bölgesinde başlayan bu eğitim modeli, dijital araçları doğal malzemelerle bütünleştiren öğrenme ortamları yaratır. Çocuklar, projelere dayalı bir öğrenim sistemi içinde etkileşimli ekranlar, dokunsal araçlar ve modüler tasarım elemanlarıyla eğitilir. Dijital projeksiyonlar, interaktif ekranlar ve çocukların çizimlerini dijital olarak yapabileceği cihazlar ile sınıf ortamı desteklenmiştir (Şekil 1a). Bu sayede çocuklar, hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını dijital araçlarla ifade edebilmektedir. Reggio Emilia okullarında proje bazlı öğrenme esastır. Çocuklara kazandırılmak istenen bilgi didaktik bir şekilde verilmez; onun yerine çocuğun bilgiyi projeler aracılığıyla edinmesi hedeflenir.

Mimari ve Mekân Tasarımı Analizi: Esnek Öğrenme Alanları: Mekânlar, öğrenme etkinliklerine göre yeniden düzenlenebilir. Bu esneklik, farklı yaş gruplarına ve öğrenme tarzlarına uygun ortamların kolayca oluşturulmasını sağlar. Atölye ve Proje Alanları: "Atelier" olarak adlandırılan yaratıcı atölyeler, çocukların sanat, bilim ve teknoloji projelerini gerçekleştirmesi için özel olarak tasarlanmıştır.

Dijital Entegrasyon: Çocukların multimedya projelerini (Şekil1b) ve dijital hikâye anlatımı etkinliklerini gerçekleştirebileceği alanlar tasarlanmıştır. (Şekil 1c)

Reggio Emilia yaklaşımının felsefesini mimariye yansıtarak, çocukların öğrenme yolculuğunu en üst düzeye çıkaran bir eğitim ve araştırma merkezi sunar. Şeffaflık, esneklik, doğa ile bağlantı ve topluluk katılımı gibi tasarım unsurları, bu merkezin pedagojik hedeflerini destekler.

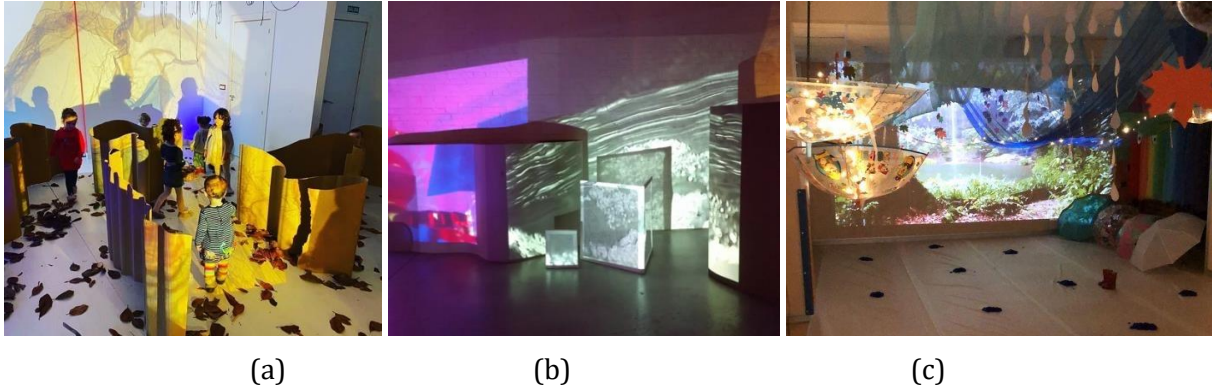
2.1.2. MindChamps PreSchool

Yer: Singapur

MindChamps, erken çocukluk eğitiminde dijital teknolojileri entegre eden programlar sunmaktadır. Çocuklar, interaktif beyaz tahtalar, eğitim uygulamaları ve dijital hikâye anlatımı gibi araçlarla öğrenme süreçlerine aktif katılım sağlamaktadır.

Mimari ve Mekân Tasarımı Analizi: MindChamps PreSchool, mimari ve mekân tasarımında çocukların öğrenme deneyimlerini zenginleştirmeyi hedefleyen yenilikçi yaklaşımlar benimsemektedir. Bu tasarım anlayışı, çocukların fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Doğal ışık ve iyi havalandırma, çocukların sağlığı ve konsantrasyonu için kritik öneme sahiptir. MindChamps,

mekân tasarımında geniş pencereler ve açık alanlar kullanarak bu unsurları ön planda tutmaktadır. Sınıflarda kullanılan doğal materyaller, çocukların duysal deneyimlerini artırır. Mobilyalar, ahşap ve pastel tonlar gibi sıcak ve sakinleştirici unsurlardan yapılmıştır (Şekil 2.a).

Şekil 1. (a) Loris Malaguzzi Uluslararası Merkezinde yaratıcı atölye, (b) Dijital hikâye anlatımı etkinlikleri, (c) Çocukların multimedya projeleri

Dijital ve Fiziksel Ortamın Dengesi: Dijital çizim tabletleri veya interaktif tahtalar gibi dijital araçlar yaratıcı ifade ve iş birliği becerilerini geliştirmeye yönelik kullanılmaktadır (Şekil 2.b).

Süre Kontrolü; çocukların ekran karşısında geçirdiği süre dengede tutulmaktadır. Açık oyun alanları ve fiziksel aktivite için düzenlenen köşeler, çocukların fiziksel hareketliliklerini artırarak dijital ekranların etkisini dengelemektedir.

Teknolojinin, pedagojik hedefleri desteklemek için kullanıldığı görülmüştür; örneğin, problem çözme ve yaratıcılığı artırmaya yönelik dijital oyunlara yer verilmektedir.

Teknoloji ile zenginleştirilmiş öğrenme köşeleri, fiziksel materyallerin yanında yer almaktadır. Örneğin, bir köşede çocuklar LEGO veya ahşap bloklarla çalışırken, başka bir köşede dijital bir hikâye anlatma uygulaması kullanılabilir (Şekil 2.c).

Şekil 2.(a) MindChamps PreSchool iç mekân, (b) Dijital bir hikâye anlatma uygulaması, (c) Dijital çizim tabletleri veya interaktif tahtalar

2.1.3. Danish LEGO House Education Center

Yer: Danimarka

Danimarka'nın Billund şehrinde yer alan bir eğitim merkezidir ve LEGO'nun "oyun yoluyla öğrenme" felsefesini hayata geçirmek için tasarlanmıştır. Bu merkez, dijital çağın gerekliliklerini ve fiziksel oyun ortamlarını birleştirerek çocukların yaratıcılıklarını, problem çözme becerilerini ve dijital okuryazarlıklarını geliştirmeyi hedefler.

Mimari ve Mekân Tasarımı Analizi: LEGO House, 12.000 metrekarelik bir alanda hem dijital hem fiziksel öğrenme ortamlarını içerecek şekilde tasarlanmıştır. Yaratıcılığı ve oyun yoluyla öğrenmeyi destekleyen mimariye sahiptir. İç mekânlarda farklı temalara sahip "renkli bölgeler" (kırmızı: yaratıcılık, mavi: bilişsel beceriler, sarı: duysal beceriler, yeşil: sosyal beceriler) bulunmaktadır. Bu bölgeler, çocukların

çok yönlü gelişimini destekler. LEGO Bloklarından İlham Alan Tasarım; LEGO House'un mimari tasarımı, üst üste yığılmış dev LEGO bloklarını andırır. Bu yapı, çocukların oyunla öğrenme kavramını somut bir şekilde hissetmelerini sağlar. Cephe ve Strüktür; Renkli bloklar ve geometrik formlar, binanın dış cephesine enerjik ve davetkâr bir görünüm kazandırır. Bu tasarım hem çocuklar hem de yetişkinler için ilgi çekici bir deneyim yaratır.

Dijital ve Fiziksel Ortamın Dengesi: Artırılmış Gerçeklik (AR) ve Sanal Gerçeklik (VR): LEGO bloklarıyla yapılan fiziksel tasarımlar, artırılmış gerçeklik teknolojisiyle dijital dünyada canlandırılmaktadır. Çocuklar, LEGO modellerini dijital ortamda keşfetmek ve tasarımlarını dijital hale getirmek için özel istasyonları kullanabilmektedir (Şekil 3a). Dijital Hikâye Anlatımı: Çocuklar, LEGO bloklarıyla hikâyeler oluşturup, bunları dijital ortamda animasyon olarak izleyebilmektedir (Şekil 3b).

(a)

(b)

Şekil 3. (a) Dijital ortamda keşfetmek ve tasarımlarını dijital hale getirmek için özel istasyonlar, (b) Dijital Hikâye Anlatımı

2.1.4. Apple Distinguished Schools Programı

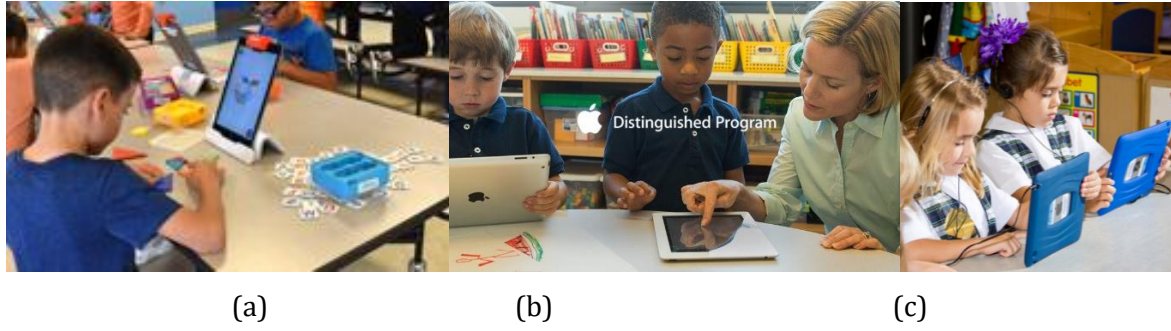
ABD ve dünya genelinde uygulanan eğitim programıdır. Apple Distinguished Schools programına dahil olan okullar, dijital araçları (iPad, Macbook vb.) etkin bir şekilde kullanan ve mekânsal düzenlemelerini bu cihazlarla entegre eden okullardır. Bu okulların bazıları anaokulu seviyesinde de dijitalleşmeyi desteklemektedir. Sınıflar, çocukların iPad veya diğer dijital araçlarla grup çalışması yapabilecekleri ve yaratıcı projeler geliştirebilecekleri şekilde düzenlenmiştir.

Mimari ve Mekân Tasarım Analizi: Apple teknolojilerini yaratıcı bir şekilde eğitim süreçlerine entegre eden ve liderlik ile yenilikçilikte öne çıkan okullardır. Bu okulların mimari ve mekân tasarımı, pedagojik hedeflerini ve dijitalleşmeyi desteklemek üzere tasarlanmıştır. Akıllı Sınıflar, tüm sınıflar, Apple teknolojilerinin (iPad, Mac, Apple TV) aktif kullanımına uygun şekilde tasarlanır (Şekil 4a).

Sınıflarda genellikle: Kablosuz ağ altyapısı: Yüksek hızlı Wi-Fi erişimi sağlanır, böylece cihazlar arasında sorunsuz bağlantı ve paylaşım yapılabilir. Ekran projeksiyon sistemleri: Apple TV ve diğer cihazlar, öğrencilerin ve öğretmenlerin etkileşimli sunumlar yapmasına olanak tanır. Esnek oturma düzenleri: Teknoloji kullanımını kolaylaştıran, grup çalışması veya bireysel öğrenme için yeniden düzenlenebilen mobilyalar kullanılır (Şekil 4b).

Dijital ve Fiziksel Ortamın Dengesi; Apple Distinguished Schools, dijital teknolojiyi desteklerken, fiziksel mekânın yaratıcılığı ve odaklanmayı artıracak şekilde tasarlanmasına da önem verir: Doğal ışık: Öğrencilerin motivasyonunu artırmak için doğal ışık kullanımına özen gösterilir. Akustik tasarım: Gürültüyü azaltarak dijital araçların daha verimli kullanılmasını sağlar. Ergonomik mobilyalar: iPad veya Mac kullanımını destekleyecek şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4c).

Tablo 1'de görüldüğü üzere, dijitalleşme uygulamaları öğrenme köşelerindeki materyal çeşitliliğini artırmıştır. Bu durum, çocukların ilgi alanlarına yönelik daha kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunulmasına olanak tanımaktadır. Dijitalleşmenin tam entegrasyonunun olduğu programlarda, çocukların dijital araçlarla etkileşimlerinin artması, onların teknolojik becerilerini geliştirmelerinin yanı sıra, bağımsız öğrenme süreçlerini desteklemektedir. Bu durum, öğretmenlerin yönlendirici rollerini daha etkili bir şekilde uygulamalarına olanak tanımaktadır.

Şekil 4. (a) Apple Distinguished Schools Programı Akıllı Sınıflar, (b) iPad veya Mac kullanımını destekleyecek mobilya tasarımları, (c) Teknoloji kullanımını kolaylaştıran, grup çalışması veya bireysel öğrenme.

2.1.5. High Tech High Preschool – San Diego, ABD

Yer: ABD, San Diego

Özellikler: High Tech High'in okul öncesi programı, teknolojiyi öğrenme deneyiminin merkezine koymaktadır. Sınıflar, dijital cihazlarla donatılmış öğrenme köşeleri içerir. Çocuklar, dijital hikâye anlatma, dijital çizim yapma ve kodlama gibi faaliyetlerle yaratıcılıklarını ve problem çözme becerilerini geliştirmektedir. Dijital araçların yaratıcı projelerle birleştiği bir öğrenme ortamı sağlamayı amaçlamaktadır.

Mimari ve Mekân Tasarım Analizi: Bu okul öncesi eğitim kurumu, dijital çağın gerekliliklerini karşılayan ve çocukların yaratıcılık, iş birliği ve problem çözme becerilerini geliştiren mekânlar sunar. Dijital Öğrenme Köşeleri: Preschool seviyesine uygun interaktif ekranlar, tabletler ve dijital araçlar, öğrencilerin teknolojiyle öğrenmesini destekler. Maker Spaces: Çocukların hayal güçlerini harekete geçirmek için tasarlanmış alanlar bulunur. Bu alanlarda 3D yazıcılar, temel robotik kitleri ve dijital çizim tabletleri gibi araçlar bulunur. Kodlama ve Dijital Beceriler: Preschool seviyesine uygun kodlama oyuncakları ve dijital platformlar, teknolojiyi eğlenceli ve erişilebilir hale getirir.

Dijital ve Fiziksel Ortamın Dengesi; Sanat Stüdyoları: Yaratıcılığı teşvik etmek için sanat stüdyoları, öğrencilerin hem fiziksel hem de dijital araçlarla çalışabileceği şekilde tasarlanmıştır. Dijital çizim tabletleri ve tasarım uygulamaları da bu alanlarda kullanılır.

Keşif Alanları: STEM (Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik) temelli aktiviteler için özel olarak tasarlanmış alanlar vardır. Çocuklar, deneyler yapabilir, inşaat oyuncaklarıyla çalışabilir ve dijital projeler geliştirebilir.

Her örnekte, dijital araçlar eğitimin merkezine yerleştirilirken mekânsal düzenlemeler çocukların dijital cihazlarla etkileşimini kolaylaştıracak şekilde yapılmıştır. Erken çocukluk eğitiminde dijitalleşme düzeyi ve mekânsal düzenlemeler, benimsenen eğitim yaklaşımlarına ve programlarına göre büyük farklılıklar göstermektedir (Tablo 1). Reggio Emilia Yaklaşımı gibi yöntemlerde dijitalleşme sınırlı düzeyde tutulurken, mekânsal düzenlemeler yaratıcı ve çocuk merkezli bir yapıya sahiptir. Buna karşılık, Danish LEGO House Education Center ve Apple Distinguished Schools Programı gibi yaklaşımlar tam entegrasyonlu dijital sistemlere odaklanmakta ve esnek mekânsal alanlar sunarak öğrenme sürecini desteklemektedir. MindChamps Preschool ise dijitalleşmeyi kısmi düzeyde benimseyerek daha standart sınıf yapısını tercih etmektedir. Öğrenme yöntemleri açısından ise Reggio Emilia ve Danish LEGO House gibi programlar proje tabanlı eğitimi vurgularken, High Tech High Preschool karma bir modelle proje tabanlı öğrenmeyi grup çalışmalarlarıyla harmanlamaktadır. Öğretmen rolleri ve çocukların etkileşim düzeyi de dijitalleşme ile paralel olarak değişmektedir; dijitalleşme düzeyi arttıkça çocukların etkileşim düzeyinin ve öğretmenlerin rehberlik sağlayıcı rolünün daha belirgin hale geldiği görülmektedir. Bu bulgular, eğitim yaklaşımlarının dijitalleşme düzeyi ve mekânsal düzenlemelere yönelik farklı öncelikler belirlediğini göstermektedir. Tablo 1'de görüldüğü üzere Proje tabanlı eğitim, Reggio Emilia ve Danish LEGO House modellerinde, çocukların problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye odaklanırken, High Tech High Preschool'da karma modelin benimsenmesi, sosyal becerilerin ve ekip çalışmasının önemine işaret etmektedir. Danish LEGO House Education Center'da kullanılan esnek alanlar, çocukların grup çalışmaları sırasında fiziksel olarak hareket etmelerine ve öğrenme süreçlerine aktif katılım sağlamalarına olanak tanımaktadır.

Tablo 1. Erken Çocukluk Eğitiminde Dijitalleşme Düzeylerinin Çeşitli Kriterler Çerçevesinde Karşılaştırılması

Kriterler	Reggio Emilia Yaklaşımı Loris Malaguzzi Uluslararası Merkezi	MindChamps PreSchool	Danish LEGO House Education Center	Apple Distinguished Schools Programı	High Tech High Preschool – San Diego, ABD
Dijitalleşme Düzeyi	Sınırlı Kullanım	Kısmi Entegrasyon	Tam Entegrasyon	Tam Entegrasyon	Tam Entegrasyon
Mekansal Düzenlemeler	Yaratıcı, Çocuk Merkezli Alanlar	Standart Sınıf Yapısı	Çocuk Odaklı Modüler Tasarım	Esnek Alanlar	Esnek Alanlar
Öğrenme Yöntemleri	Proje Tabanlı Eğitim	Problem Çözme Odaklı	Proje Bazlı Öğrenme	Klasik Eğitim	Karma Model (proje tabanlı öğrenme ve grup çalışmaları)
Öğretmen Rolleri	Rehberlik sağlayıcı	Merkezi Kontrol	Rehberlik Sağlayıcı	Rehberlik Sağlayıcı	Yönlendirici
Çocukların Etkileşim Düzeyi	Orta	Düşük	Yüksek	Yüksek	Yüksek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Dijitalleşmenin anaokulu mekân tasarımlarına etkisini inceleyen bu çalışmada, uluslararası örnekler ışığında dijital araçların öğrenme ortamlarındaki rolü detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, dijitalleşmenin anaokulu eğitim ortamlarında mekânsal düzenlemelere etkisini belirlemek ve bu bağlamda farklı yaklaşımlar arasında karşılaştırma yapmaktır. Bulgular, dijital araçların mekân tasarımlarında önemli bir dönüşüm potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle dijital araçların, öğrenme mekânlarını daha esnek, bireyselleştirilmiş ve etkileşim odaklı bir yapıya dönüştürdüğü gözlemlenmiştir. İncelenen örneklerde, dijital teknolojilerin eğitimin merkezine yerleştiği ve mekânsal düzenlemelerin çocukların bu araçlarla etkileşimlerini kolaylaştıracak şekilde yeniden tasarlandığı dikkat çekmiştir. Örneğin, 3D yazıcılar, temel robotik kitle ve dijital çizim tabletleri gibi araçlar, çocukların bireysel çalışmaya yönelmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, geçmişte grup çalışmasına yönelik tasarlanmış alanların, günümüzde bireysel çalışma odaklı mekânlara dönüşmeye başladığı görülmektedir. Çocukların hayal güçlerini harekete geçirmek için fiziksel oyun alanlarını dijital teknolojilerle harmanlanması modern bir eğitim ortamı sunmaktadır. Bu mekân tasarımı, oyun yoluyla öğrenme felsefesini desteklemesiyle dikkat çekmektedir.

Bu çalışma, dijitalleşmenin mekânsal tasarıma etkisini ortaya koymakla birlikte, bu dönüşümün farklı sosyo-ekonomik bağlamlarda nasıl uygulanabileceği sorusunu da gündeme getirmektedir. Örneğin, yüksek dijital entegrasyona sahip Apple Distinguished Schools Programı, gelişmiş altyapılar gerektirirken, daha sınırlı dijitalleşmeye sahip Reggio Emilia Yaklaşımı, maliyet etkin bir alternatif sunabilir. Dolayısıyla, dijitalleşmenin etkilerini şekillendiren faktörlerin daha ayrıntılı bir şekilde araştırılması önem arz etmektedir.

Çalışmanın bulguları, dijitalleşmenin mekânsal düzenlemeler üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde analiz etmiş ve bu etkilerin bireyselleştirilmiş öğrenme alanlarının oluşturulmasında kritik bir rol oynadığını göstermiştir. Özellikle Danish LEGO House Education Center gibi örnekler, esnek mekânsal

düzenlemelerin, dijitalleşmenin öğrenme süreçlerine etkisini desteklediğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, araştırmanın amacına uygun olarak, mekân tasarımlarının eğitim yaklaşımlarına göre nasıl şekillendiğini ve bu şekillenmenin öğrenme çıktılarına nasıl etkilediğini göstermektedir.

Bu çalışmada ele alınan uluslararası örnekler, anaokulu tasarımında dijitalleşmenin etkilerini anlamak isteyen araştırmacılar ve uygulayıcılar için yol gösterici niteliktedir. Örneğin, Danish LEGO House Education Center'daki esnek alan tasarımı, çocukların bireysel ve grup çalışmaları sırasında dijital araçları etkin bir şekilde kullanmalarına olanak tanımaktadır. Bu tür tasarımlar, özellikle dijitalleşmeyi pedagojik hedeflerle uyumlu hale getirmek isteyen eğitim kurumları için örnek teşkil edebilir. Gelecekteki araştırmalar, bu tür uygulamaların farklı sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamlarda nasıl uyarlanabileceğini ve uzun vadeli etkilerini ele almalıdır.

Geleneksel öğrenme yöntemlerinden uzaklaşarak, esnek, bireyselleştirilmiş ve dijital olarak desteklenen eğitim sistemlerinin nasıl tasarlanabileceği, çalışmanın bir diğer odak noktası olmalıdır. Dijital ve fiziksel ortamın dengesi, çocukların dijital dünyayla tanışmasını sağlarken, onların fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerini destekleyecek bir öğrenme ortamı oluşturmak hedeflenmelidir. Örneklerde verilen okullar, bu dengeyi hem mekânsal düzenlemelerle hem de pedagojik stratejilerle sağlayarak çocukların gelişimine bütüncül bir katkı sunmaktadır. Fiziksel sınıfların yerini alabilecek ya da onları tamamlayabilecek çevrimiçi alanların tasarlanması sürecinde, organizasyonun kritik bir unsur olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca, çeşitlenmiş öğrenme ortamlarında, sınıfın bölümlere ayrılması ve öğrenme köşelerinin ilgi alanlarına göre oluşturulmasının öğrenmeyi desteklediği düşünülmektedir. Ancak, dijitalleşmenin tüm öğrenme bağlamlarında eşit derecede etkili olamayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Teknolojiye erişim, eğitim düzeyi gibi unsurların, dijitalleşmenin etkilerini şekillendiren önemli faktörler olduğu unutulmamalıdır.

Bu bağlamda, anaokullarında dijitalleşme uygulamalarının mekânsal düzenlemelere entegrasyonu için, esnek öğrenme alanları yaratılarak bireysel ve grup çalışmalarına aynı anda olanak sağlanmalıdır. Bu tür alanlar, farklı öğrenme yaklaşımlarının ihtiyaçlarını karşılamak için hibrit bir çözüm sunabilir.

Sonuç olarak, dijitalleşme ve pedagojik yeniliklerin mekânsal tasarımlar üzerinde doğrudan etkisi olduğu görülmektedir. İncelenen örnekler, esnek ve bireyselleştirilmiş öğrenme alanlarının, teknolojiyi etkin bir şekilde pedagojik süreçlere entegre ettiğini göstermektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalar, dijitalleşmenin mekânsal düzenlemelere etkisini yalnızca sınıf içi ortamlarla sınırlı tutmayıp, açık alanlar veya çevrimiçi öğrenme ortamları gibi daha geniş bir bağlamda ele almalıdır. Bu tür araştırmalar, dijitalleşmenin pedagojik ve mekânsal etkilerini daha derinlemesine inceleyerek eğitime yönelik yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem & Purpose: Educational environments, encompassing both physical and digital spaces, are critical components of teaching and learning processes (Barrett et al., 2019). In early childhood education, these spaces not only influence children's learning experiences but also contribute significantly to the development of creativity, problem-solving, and social skills. Viewed as the "third teacher," learning environments extend beyond physical boundaries to actively support educational practices. The COVID-19 pandemic has accelerated the digitalization of learning environments, transforming hybrid and online settings into integral parts of education at all levels, including early childhood (Carvalho et al., 2022). While traditional in-person methods have resumed post-pandemic, the integration of digital tools remains a prominent feature in contemporary education (Hanny et al., 2023). Digitalization has reshaped the definition and use of educational spaces, introducing technologies such as computers, tablets, and augmented reality into classrooms, which has redefined the interaction between physical and digital domains (Powell and Agnew, 2011; Herman & Tondeur, 2021). This study seeks to explore how the interplay between digital and physical spaces impacts spatial design and learning processes in early childhood education, with a focus on opportunities and challenges posed by this integration.

Methodology

This research employs a comprehensive literature review to systematically analyze the integration of digital technologies into early childhood education environments. The study focuses on key aspects such as the degree of digitalization, spatial arrangements, pedagogical methods, teacher roles, and children's interaction levels. The relationship between physical and digital spaces is explored, highlighting their complementary and sometimes competing roles in educational settings. For instance, while physical classrooms offer direct guidance from teachers,

digital spaces can provide unique opportunities such as virtual classrooms or tools unavailable in traditional settings (Can and Gündüz., 2021). International examples, including hybrid models adapted during the pandemic, were carefully selected for their relevance to digitalization and spatial design.

Findings

The findings reveal that hybrid environments, which blend digital and physical spaces, offer unique benefits for early childhood education. Digitalization enhances learning by transforming passive learning activities into interactive, engaging experiences (Sailer et al., 2024). For example, classrooms designed with distinct zones for physical and digital activities effectively promote tailored learning experiences. However, challenges remain in integrating these spaces seamlessly, as some elements are unique to either physical or digital environments. The analysis underscores the necessity for flexible, child-centered spatial designs that leverage digitalization while maintaining the essential elements of physical learning spaces. Furthermore, the study highlights the importance of addressing potential risks, such as over-reliance on digital tools, which may hinder certain aspects of child development.

Conclusions and Recommendations: This research highlights the profound impact of digitalization on the design and functionality of early childhood education spaces. Digital tools have expanded the boundaries of traditional learning environments, enabling new forms of interaction, engagement, and creativity. Findings from international examples reveal that digital technologies, such as 3D printers, basic robotics kits, and digital drawing tablets, are reshaping classroom layouts. Spaces once designed for group activities are now increasingly tailored for individualized learning, emphasizing the role of technology in fostering personalized education. This shift aligns with the philosophy of learning through play, where physical play areas are harmonized with digital tools to create modern educational environments.

The findings underscore the potential of digitalization to transform spatial arrangements, making them more flexible, child-centered, and interaction-focused. For instance, classrooms with distinct zones and interest-based learning corners have been shown to support children's engagement and learning processes effectively. However, the balance between physical and digital spaces remains critical. While digital tools introduce children to the virtual world, the physical environment continues to play an essential role in supporting social, emotional, and physical development. Schools featured in the study illustrate how this balance can be achieved through both spatial design and pedagogical strategies, offering a holistic contribution to child development.

It is also emphasized that the effectiveness of digitalization varies depending on factors such as access to technology and educational level. In designing hybrid environments, the organization of physical and digital spaces becomes a crucial element. This includes creating adaptable physical spaces that can be complemented or replaced by online environments, depending on the context and pedagogical goals.

This study suggests that future research should focus on in-depth case studies to further understand the nuances of digitalization's impact on spatial designs. Additionally, strategies for equitable access to technology and the integration of digital tools into pedagogical processes should be explored. Practical implications include developing modular and flexible classrooms that accommodate both individual and group activities while fostering creativity and engagement.

Ultimately, digitalization and pedagogical innovations have a direct impact on spatial designs. Schools that embrace flexible and individualized learning environments effectively integrate technology into educational processes, demonstrating the potential for holistic and adaptive learning spaces. By leveraging the opportunities of digitalization while addressing its challenges, educators and designers can create environments that support both traditional and modern educational values, ensuring a dynamic and inclusive learning experience for all children.

Yazar Katkı Beyanı

A. Fikir ve Kurgu	B. Literatür İncelemesi	C. Yazım
D. Veri Toplama	E. Analiz	F. Eleştirel İnceleme

Özge DEVAL: A/B/C/D/E/F

KAYNAKLAR

- Anthony, B., Kamaludin, A., Romli, A., Raffei, A. F. M., Phon, D. N. A. E., Abdullah, A., & Ming, G. L. (2022). Blended learning adoption and implementation in higher education: A theoretical and systematic review. *Technology, Knowledge and Learning*, 27, 531–578. <https://doi.org/10.1007/s10758-020-09477-z>
- Apple Inc. (2023). Success stories in education. Retrieved from <https://www.apple.com/education/success-stories>
- Barrett, P., Treves, A., Shmis, T., Ambasz, D., & Ustinova, M. (2019). The impact of school infrastructure on learning: A synthesis of the evidence. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1378-8>

- Can, E., & Gündüz, Y. (2021). Öğretmenlerin sanal sınıf yönetimi yeterlikleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 49-68.
- Carvalho, A. A., Marques, C. G., Guimarães, D., Araújo, I., & Cruz, S. (2022). Digital Innovation Promoted by Students Assessment during School lockdown. In A. Machado, M. J. Sousa, & G. Dandolini (Eds.), *Contemporary Challenges in Digital Education* (pp. 21–36). New York: Nova Science.
- Christner, N., Essler, S., Hazzam, A., & Paulus, M. (2021). Children's psychological well-being and problem behavior during the COVID-19 pandemic: An online study during the lockdown period in Germany. *PLoS one*, 16(6), e0253473.
- Goodyear, V. A., Casey, A., & Kirk, D. (2014). Hiding behind the camera: Social learning within the cooperative learning model to engage girls in physical education. *Sport, education and society*, 19(6), 712-734.
- García-Morales, V. J., Garrido-Moreno, A., & Martín-Rojas, R. (2021). The transformation of higher education after the COVID disruption: Emerging challenges in an online learning scenario. *Frontiers in psychology*, 12, 616059.
- Hanny, C. N., Arnesen, K. T., Guo, Q., Hansen, J., & Graham, C. R. (2023). Barriers and enablers to K-12 blended teaching. *Journal of Research on Technology in Education*, 55(4), 568–589. <https://doi.org/10.1080/15391523.2021.1991865>
- Herman, F., & Tondeur, J. (2021). Untangling the sociomateriality of the classroom: biographies of school spaces (c. 1960–2014). *Oxford Review of Education*, 47(5), 681-695.
- LEGO Education. (2023). LEGO eğitim etkinliklerinden bir sahne. Retrieved from <https://education.lego.com/en-us/resources>
- Lund-Larsen, M., Jørgensen, S., & Andresen, B. B. (2021). Blended Learning–frem mod en ny normal på ungdomsuddannelserne. *Tidsskriftet Læring Og Medier (LOM)*. <https://doi.org/10.7146/lom.v14i24.125678>
- Martin, F., Dennen, V. P., & Bonk, C. J. (2020). A synthesis of systematic review research on emerging learning environments and technologies. *Educational Technology Research and Development*, 68(4), 1613–1633. <https://doi.org/10.1007/s11423-020-09812-2>
- MindChamps Preschool. (2023). MindChamps educational approach. Retrieved from <https://mindchamps.org>
- Nespor, J. (2008). Education and place: A review essay. *Educational theory*, 58(4), 475-489.
- O'mara, J., & Laidlaw, L. (2011). Living in the iworld: Two literacy researchers reflect on the changing texts and literacy practices of childhood. *English Teaching: Practice and Critique*, 10(4), 149-159.
- Öner, D. (2020). Erken çocukluk döneminde teknoloji kullanımı ve dijital oyunlar: okul öncesi öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 138-154.
- Powell, D. V., & Agnew, D. M. (2011). Assessing agricultural literacy elements of project food land and people in k-5 using the food and fiber systems literacy standards. *Journal of Agricultural Education*, 52(1), 155-170.
- Rasheed, R. A., Kamsin, A., & Abdullah, N. A. (2020). Challenges in the online component of blended learning: A systematic review. *Computers & Education*, 144, 103701. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103701>
- Rideout, V. (2017). *The Common Sense Census: Media Use by Kids Age Zero to Eight*. Common Sense Media.
- Sailer, M., Maier, R., Berger, S., Kastorff, T., & Stegmann, K. (2024). Learning activities in technology-enhanced learning: A systematic review of meta-analyses and second-order meta-analysis in higher education. *Learning and Individual Differences*, 112, 102446.
- Sasson, I., Yehuda, I., Miedijensky, S., & Malkinson, N. (2022). Designing new learning environments: An innovative pedagogical perspective. *The Curriculum Journal*, 33(1), 61–81. <https://doi.org/10.1002/curj.125>
- Schmitz, M. L., Antonietti, C., Consoli, T., Cattaneo, A., Gonon, P., & Petko, D. (2023). Transformational leadership for technology integration in schools: Empowering teachers to use technology in a more demanding way. *Computers & Education*, 204, 104880.
- Steeves, T. (2014). Public Education in British Columbia: The Rise of the Shock Doctrine or Kindling for a Shock-Proof Otherwise?.
- Tabrizi, S., & Rideout, G. (2017). Active learning: Using Bloom's taxonomy to support critical pedagogy. *International Journal for Cross-Disciplinary Subjects in Education*, 8(3), 3202-3209.
- Taggart, J., Eisen, S., & Lillard, A. S. (2019). The current landscape of US children's television: Violent, prosocial, educational, and fantastical content. *Journal of children and media*, 13(3), 276-294.

- Timotheou, S., Miliou, O., Dimitriadis, Y., Villagr  Sobrino, S., Giannoutsou, N., Cachia, R., Mart nez Mon s, A., & Ioannou, A. (2022). The impact of digital tools on classroom organization and learning activities. *Education and Information Technologies*, 28, 6695–6726. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11431-8>
- Tondeur, J., Van Braak, J., Ertmer, P. A., & Ottenbreit-Leftwich, A. (2017). Understanding the relationship between teachers' pedagogical beliefs and technology use in education: A systematic review of qualitative evidence. *Educational technology research and development*, 65, 555-575.
- Wang, X., Li, Y., O'brien, K. L., Madhi, S. A., Widdowson, M. A., Byass, P., ... & Schweiger, B. (2020). Global burden of respiratory infections associated with seasonal influenza in children under 5 years in 2018: a systematic review and modelling study. *The Lancet Global Health*, 8(4), e497-e510.
- Yogman, M., Garner, A., Hutchinson, J., Hirsh-Pasek, K., Golinkoff, R. M., Baum, R., ... & committee on psychosocial aspects of child and family health. (2018). The power of play: A pediatric role in enhancing development in young children. *Pediatrics*, 142(3).